

MAJSKI GLAS

English Section — Page 44

25c

MAY 1, 1941

Vol. XXI.

ŠTEVILKE NAJ GOVORE

ZA

Slovensko Narodno
Podporno Jednoto

Povzete iz letnega poročila za
leto 1940

DOHODKI:

Asesment	\$1.051.492.55
Čisti dohodki od investicij.....	\$ 184.595.64
Razni drugi dohodki.....	\$ 14.431.36

Izplačila:

Dedičem umrlih članov.....	\$282,267.99
Bolniška podpora, odškodnine in odpravnine.....	\$448,430.82
Izredna podpora in assesment.....	\$ 15,099.45
Članom ml. oddelka prestopli v oddelek odraslih.....	\$ 13,663.10
Podpora Ml. krožkom in atletiki.....	\$ 4,170.82
Uradno glasilo Prosveta in Mladinski list.....	\$ 54,171.32
Razni drugi stroški.....	\$ 68,820.23

Skupna podpora članstvu izplačana do

31. decembra 1940 ..... \$19,229,084.51

Število članstva: 52,500

Solventnost: 121.56%

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Vincent Cainkar
predsednik

F. A. Vider
tajnik

PD 675/1941

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija. Izdaja Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec)

THE MAY HERALD

CENA 25c

CHICAGO, ILL., MAJA 1941 (MAY 1941)

LETO (VOL.) XXI.

Nov red--kakšen in čigav?

DNE 11. novembra leta 1918 je po svetu šinila vest, da je premirje podpisano in vojna za odpravo vojne končana. Nastalo je rajanje v vseh deželah, razen v poraženih. Poljaki, Čehi, Jugoslovani, Belgijci, Francozi, Američani, Italijani, Angleži itd. so se radovali.

Ves svet je pričakoval, da nastane nov red, v katerem ne bo več vzrokov za vojne, nič več oboroževanja. Nič več zatiranja narodnih manjšin! Nič več podjarmljenj! Nič več zavratne, kramarske, tajne diplomacije!

Predsednik Woodrow Wilson je razglasil svoj program pravičnosti, vzajemnosti, in mir brez maščevalnosti nad premaganci.

Wilsonov "nov red" se ni uresničil, razen na papirju.

V dvoranah v versajski palači so sklenili mir, ki je določal med svojimi paragrafi osvoboditev nekaterih narodov, a v bistvu je bil to mir zmagovalcev nad premaganci. Mir zmagovitega imperializma nad poraženim. Mir, ki je imel v sebi vse kali za nove vojne.

Nov red, ki ga je propagiral Woodrow Wilson, je bil pokopan. Ko je Wilson prišel v Evropo, je bil sprejeman od ljudskih množic kot odrešenik. Ko je odhajal, je vedel, da je bil poražen na konferenci v dvoranah zrcal v Versaju in v volilni borbi leta 1920 v kongres Zed. držav. Umrl je razočaran nad svetom in nad seboj.

*

Tudi Georges Clemenceau je umrl. Na mirovni konferenci je prevladal Wilsona in usilil z ostalimi imperialističnimi diplomati mir, ki ni mogel pomeniti drugega kakor—nadaljevanje premirja! Da bi Wilsona preveč ne razžalili in razočarali, so svoj "mir" posladkali z njegovimi točkami.

Priprave za novo vojno so se pričele takoj, če

ne drugače pa v mislih in željah poraženih, in pa razočaranih dežel, ker niso dobile dovolj plena.

Društvo narodov, ki je bilo Wilsonu glavna koncesija, je bilo že v kali zapisano smrti. Uspevalo je le, dokler se niso poražene dežele znova opomogle.

*

Dogodilo se je, da je na zahtevo Hitlerja v istem vagonu in na istem kraju, v katerem je v ponudbi

za premirje dne 11. novembra 1918 kapitulirala Nemčija in podpisala poniževalni mir, dne 22. junija 1940 kapitulirala Francija. Prejšnji zmagovalce, stari francoski maršal Petain, je s svojim podpisom Hitlerju priznal, da je sedaj Francija na kolenih.

S tem mirom, ki ga je podpisala Francija z zmagovito Nemčijo, se je zaeno javno odrekla svojemu staremu revolucionarnemu geslu, "Svoboda, enakost, bratstvo", in se udala v usodo prilagajanja "novega redu".

Nacijski veter jo je zajel.

Igra se je zaobrnila popolnoma. Včerajšnja zmagovalka, gospodarica nad Evropo, je postala podložnica velesile, o kateri je

Clemenceau mislil, da je za zmerom onemogočena.

Nov red, ki ga je oznanjal za pogoje trajnega miru Wilson, se ni nikoli uveljavil. V parkih okrog palače lige narodov v Genevi v Švici pride-ljujejo letos sočivje. . .

*

V Rimu je pred 19. leti zavlada diktator, ki je oznanil svoj nov red. Pravil je, da je bila Italija na mirovni konferenci ogoljufana, zato ji morajo storjeno "krivico" popraviti. In obenem, da je treba streti "komunizem", ki seje zmedo v njegovi deželi in po svetu.

Osem let pozneje se je pojavil nadaljnji diktator in glasnik "novega reda"—Adolf Hitler. Njegov glavni evangelij je bil klic v borbo proti "komunizmu".

"Glave marksistov se bodo kotljale po pesku," je obetal, predno je dobil vlado v roke. Ko je postal kancler, je obljubo izvršil.

A ta isti sovražnik "komunizma" je avgusta leta 1939 sklenil z njim prijateljstvo, ki mu je bilo v njegovi vojni za osvajanje dežel v neizmerno korist.

*

Versajski mir je doživel svoj konec, kakršnega si je vsejal. A povzročil je s tem tudi tragedije deželam, ki ga niso bile krive. Padla je Avstrija, ki bi bila na previdnejši mirovni konferenci takoj s početka pridružena nemški republiki; padla je namreč vsled te zmote in imperialistične pohlepnosti najprvo v silovito krizo, nato pod klerofašizem, končno pod Hitlerja. Padla je Čehoslovaška, španska republika, Mandžurija, Etiopija, in nato skoro v diru dežela za deželo pod "nov red", kakršnega oznanjuje v Evropi Hitler, ki pomeni zagospodovanje nacijev—samo arijskih, seveda, to je Nemcev, nad vsemi drugimi narodi. Tudi nad onimi, ki mu sedaj pomagajo, ali so mu prej pomagali, hoče nadvlado.

*

Zmagovite dežele, ki so živele v zadovoljstvu vsled pridobitev nad premaganci, so kmalu spoznale, da narodi, ki se jih poniža in razžali, se prej ali slej upro. V njih so nastali imperialisti pod novimi gesli za "nov red" v Evropi, za nov red v Aziji in za nov red po vsem ostalem svetu.

Udušili so socialistično gibanje v krvi, a zaeno oznanili, da so proti kapitalizmu. Proti židovstvu, zoper hierarhijo itd. To je vleklo. To je bilo magnetično radi tega, ker tisti, ki so prej vse to obljubljali, niso uspeli, nego se je mizerija in kriza širila in večala.

"Nov red", obljubljan po prejšnji vojni, je bil fiasko.

A nov red je potreben, razmere same ga zahtevajo, in tako je le vprašanje, kakšen naj bo in komu naj služi.

Ali novim imperialistom, ali človeštvu vsega sveta?

Nemško armado se označuje z "bojna mašina". To tudi je! Načrt zanjo so nemški militaristi kovali še predno je bil Hitler na krmilu. V devetih letih je postal nacijski militaristični stroj tak kolos, da mu poročno ni primere.

Šli so pod njegovo železno peto Čehi siloma, Slovaki "prostovoljno", Poljaki v krvi; Madžari vsled zvičaj; Rumunci vsled svoje zaostalosti in nesposobnosti; Belgijci, Francozi, Nizozemci, Nor-

vežani in Danci vsled primoranosti; Bolgari vsled izdajstva svojih gospodarjev.

*

Dne 6. aprila 1941 je zadela enaka usoda Jugoslavijo. Nanjo so udarile najprvo Hitlerjeve in Mussolinijeve armade, nato pa še madžarska in pa Bolgarija se je umešala vmes.

Bil je to roparski napad, ki se ga je Jugoslavija hotela oteti na razne načine, bodisi z udovoljavanjem Hitlerju in Mussoliniju, z apeli na cerkev, a ji ni vse to nič pomagalo, posebno še zato ne, ker se po vseh teh letih ni mogla niti na znotraj urediti.

Sovjetska Unija je to početje grajala, toda le na račun Bolgarije in Madžarske, a obenem pa zavezo sama najbolj kršila s pošiljanjem materialnih dobrin v prid osišča.

In nato pa še njena pogodba z Japonsko, sklenjena 13. aprila 1941 v Moskvi!

Vsi dogodki pričajo, da je Hitler zmagoval v diplomatični in živčni vojni celo bolj, kakor pa na bojiščih z vojaki, tanki, podmornicami in aeroplani. Moč njegove propagande je tako silovita, da je z njo omamil celo milijone takih ljudi, ki so proti fašizmu.

*

Nov red fašizma pomeni razdelitev sedanjih posesti starih imperialističnih posedovalcev med fašistične sile: Afriko Nemčiji in Italiji. Japonski čimvečji del Azije. Zed. države naj ostanejo kjer so. Osvoboditev Južne Amerike in Centralne Amerike izpod "židovske plutokracije Wall Streeta."

*

Gre se za nov red v Evropi, pravita Mussolini in Hitler.

Podjarmljeni narodi vedo, da pomeni to tlačanstvo zanje. Prav tako okrutno, kakor je bilo tlačanstvo pod starim vekom. Le da je v današnjih časih vsled sedanje "tehnike" še vse bolj okrutno kakor nekoč.

Je pa na svetu mogoč resničen nov red!

Red vzajemnosti, socialne pravičnosti, sodelovanja naroda z narodom, dežele z deželo, kontinenta s kontinentom!

To bi bil socializem, ki pa se ga branijo vsi, ki so odgovorni za stanje po svetu kakršno je.

A če ljudstvo hoče, res nastane tak nov red, ki bo njemu v korist. Kajti vse spremembe na dobro ali slabo so v njegovi moči.

Temu namenu je tradicionalno posvečen delavski prvi maj. Smisel mu je, da le vzajemnost in sodelovanje naroda z narodom, dežele z deželo, človeka s človekom pomeni pot v civilizacijo. Le v taki uredbi vzroki za vojne izginejo. Nič več ne bo v nji zatiranja narodov, ne izkoriščanja in ne bede. Le to bo pravi "nov red".—F. Z.

Anton Shular:

“Dinkey” rov

Zgodba o “vzajemnem” obratovanju premogovnika

DRUŽBA je za nedoločen čas zaprla rov ter nas s tem postavila na cesto. Kaj pa sedaj?!

Jesti bo treba tudi tako in vrh tega ima ‘civiliziran’ človek še razne druge potrebe. Ker pa spadamo med tiste ljudi, za katere velja svetopisemski izrek ‘Kdor ne dela, naj tudi ne je’, nam pač ni moglo biti vseeno, kako se reši to vprašanje.

Pa se spomnimo na majhen rov v bližini, ki je bil že skoro v razsulu. Delo je v njem počivalo že leto dni in družba ga je ponujala v najem kaki ‘sposobni in odgovorni’ skupini delavcev. Hm, kdo bi bil sposobnejši za obratovanje take luknje kakor mi, ki imamo dolgoletne skušnje v rudarstvu, smo si mislili. Res nismo še imeli rovovega vodstva v rokah. Ali kaj temu! Naduti gospodar in tisti lastniki za njim so že tako in tako toliko potrebni pri takšnem obratovanju kakor gosence na zelju. Glavna reč sta kramp v krepkih rokah in od dela lepo uglajena lopata!

Pred dvanajstimi leti je bil to še dobro uspeva-joč rov. V njem je delalo par sto rudarjev. Ali premogova žila je čimdalje bolj pojemala ter bila bolj in bolj pomešana s kamenjem, trg za premog pa slab. Družbi se ni več izplačevalo obratovanje, pa je zaprla vse skupaj. Boljše stroje so premestili v drug rov, poslopja podrli in pobrali vse, kar je imelo količkaj vrednosti zanje. Vse drugo je pa počasi razpadalo ter se rušilo v sto čevljev globoki, navpični rov, ki se je polagoma zasipaval in polnil z vodo. Kar se ni zasulo samo, je pa k temu še ta ali oni pripomogel s tem, da je zavlekel tjakaj kako crknjeno žival, kakor n. pr. kravo, prašiča ali konja. Vse skupaj pa je že zaraščala trava. Po naselbini se je razširila in trdovratno vzdržala govorica, češ, da počiva v nekem tako opuščenem rovu tudi tisti ‘pečlar’, ki ga je vzela noč. Vanj da je padel po nerodnosti, ali pa da mu je ‘pomagal’ noter ‘nevoščljiv’ zakonski mož, ker mu je oni hodil v zelje.

Prišla je vojna in z njo so tudi tovarne stalneje obratovale, kar je seve odprlo trg za premog. Zategadelj so se po dvanajstih letih spomnili na to, da je v tem zapuščenem rovu ostalo še dokaj oravlov neizčrpanega premoga. Pa se je organizirala podjetna skupina ter sklenila spet oživiti ta rov. Postavili so potrebna poslopja, strojstvo in velike vodne sesalke. ter začeli čistiti rudnik. Spočetka je bilo res videti, kakor bi kdo razkopaval na pokopališču, ali sčasoma pa se je le naposled izluščila oblika rova iz vsega tistega kopanja in prekopavanja. Dva meseca so sesalke noč in dan črpale vodo in blato iz njega tako, da je neprenehoma tekkel dobršen potok blatne vode od tamkaj. Stalo

je lepo število tisočakov, preden je prišel prvi voziček premoga na svetlo. Toda premog ni bil prav nič ‘zrastel’ v tistih dvanajstih letih, a kamenja pa je bilo v njem menda še več kakor poprej. Tako tudi novi lastniki niso imeli nobenega pravega uspeha ali dobička v tem rovu, pa so ga že po enoletnem obratovanju opustili.

Tako se je zgodilo, da je tako zvani ‘dinkey’ rov —kar pomeni majhen ali igrači podoben rov—čakal ‘pridnih rok’ ter bil ponujen kaki ‘sposobni’ skupini delavcev v najem.

In res se je nas zbralo deset ‘sposobnih’ rudarjev, da poskusimo svojo srečo. V tej deseterici so bili zastopani Slovenci, Angleži in Italijani. Kupčija je bila hitro sklenjena in pogodba z lastniki podpisana. Ta je določala, da moramo plačevati lastnikom po 25c lastniškega deleža za vsako tono nakopanega premoga, ohraniti rov v dobrem stanju, kopati premog ‘kar lepo od kraja’, ne pa izbirati samo boljših žil. V določbah so bile še razne druge točke, ki so pa vse ščitile lastnike.

“A kaj to! Samo da bo delo,” smo si rekli. “Tisočakov tako in tako ne moremo izgubiti, ker jih pač nimamo.”

“O, delo pa delo, če že drugega ne,” nam je zagotavljal ‘big Majk’, ki je imel nekaj skušenj v obratovanju takih ‘igrač’. “Rov bomo obratovali na združni podlagi ter si zaslužek delili enakomerno med sabo. Navsezadnje bomo še veseli, da nas je prejšnja družba vrgla na cesto. Človek res ne ve, kje ga sreča čaka.”

Dasi se nismo nikoli ogrevali za ‘bossa’, smo vendar uvidevali, da nam je red potreben in da moramo imeti nekakšno vodstvo. Pa smo si lepo razdelili delo.

“Ti, Oskar, se znaš za silo sukati okoli dvigalnega stroja,” smo odločili. “Ti, Tom, ki praviš, da slabo vidiš pri luči, boš zunaj pri nalaganju premoga. Včasih moraš skočiti tudi v železniški voz, da zmečeš kamenje in drugo nečistost venkaj. Kajti naša skupina se ne sme zastoj imenovati ‘Clean Coal Company’. Mi tam doli bomo namreč kar nakladali premog ter ga pošiljali na dan, ne da bi izgubljali preveč časa s čiščenjem. Ti, Majk, ki si že vajan gledati mulo v zadnji konec, boš naš voznik v rovu. Ti, John, ki si že po svoji naturi precej oblasten, boš pa gledal na to, da pojde vse pravilno—kar pri naši skupini pač ne bo težko — — — —. Sicer ne potrebujemo ‘bossa’. Ali treba je vsaj na videz zadostiti postavi. Boš pa zraven tega še pokladal tire, postavljaj opore, odstranjeval padajoče kamenje v glavnem hodniku, vsak dan boš črpal vodo iz rova, naročal razne po-

trebščine, kakor n. pr. železniške vozove, ter opravljaj druga taka 'gosposka' dela. Mi drugi bomo pa kopali premog v prijetni zavesti,—da delamo sami zase."

Kmalu smo izprevideli, da tukaj kljub trdemu delu ne bo kruha. Premogova žila je bila še revnejša in bolj pomešana s kamenjem, kakor pa smo si prvotno domnevali. Vendar nismo takoj obupali.

"Vsak začetek je težak," smo tolažili drug drugega.

Ker je bila premogova žila zelo kilava, smo morali rabiti pri razstreljevanju namesto črnega smodnika, s katerim se dobi lep premog v kosih, le dinamit, ki zdrobi vse v prah. Cena boljšemu kosovcu je bila na trgu brez železniškega prevoza po \$3.00 za tono, drobirju ali prahu, ki smo ga mi največ pridobivali, pa se je cena sukala okoli enega dolarja za tono. To je bila seve velikanska razlika.

"Pa bo že bolje. Saj delamo sami zase," smo si dajali korajžo.

S ponosom smo gledali na prve štiri železniške vozove, ki so bili naloženi z našim premogom. Ampak kaj zlodja ko je bil samo en voz 'boljšega', en voz 'srednjega' in kar dva voza prahu. Naš gospodar John se je kisló držal ter praskal za ušesi, češ, da se nam obeta slaba kupčija. Poleg tega pa so nas lastniki, ki so nam obetali dobiti trg za vso našo produkcijo, pustili na cedilu z izgovorom, češ, da se premog težko proda, ter nam svetovali, naj se obrnemo do drugega prekupčevalca, ki ima zveze s premogovim trgom v Kansas Cityju. Pa smo tako poiskali drugega kupca.

"Je slab trg," se je ta izgovarjal. "Vseeno pa bom skušal kaj prodati."

Res je takoj prodal voz 'boljšega'. Ali to pa namestu po \$3.00, kakor je bila tedaj tržna cena, ga je prodal po \$2.25.

"Je bilo preveč kamenja vmes," je nam hotel pojasniti ter si vzal še po 25c od tone za svojo provizijo. "Bom skušal prodati še drugo," je nam obljubil . . .

Obrnili smo se do železniškega zastopnika, naj se nam dostavijo prazni vozovi ter porinejo na stranski tir, ker bomo tako v nekaj dneh prodali še drugo.

"Naka, tega pa že ne," je nam odgovoril zastopnik. "Dokler ne prodaste vsega, ne dobite praznih voz. To je železniška odredba."

Pri večjih družbah smo pa videli, da so včasih stali polni vozovi na stranskem tiru po cele tedne, ker ni bilo trga za premog, pa so vendar dobili praznih voz, kolikor in kadar so jih hoteli. Ker nam naš prekupčevalec še ni prodal ostalega premoga, smo si dobili drugega mešetarja. Ta je imel sicer več uspeha pri prodajanju, ali le to je

bil spak, da mu potem denar ni šel rad iz rok. Izterjali smo ga šele po več tednih.

Pređen smo šli zjutraj v rov, smo modrovali v preoblačilnici, kako bi se dalo zboljšati to 'naše' podjetje, ker ni tedanji zaslužek niti oddaleč ustrezal trdemu delu.

"Premalo nas je in preveč stroškov imamo pri obratovanju ob tako majhni skupini," je dejal Jim, ki se je bil nekako po sili vrinil v našo skupino. "Vposlimo še nekaj delavcev!" je nam še nasvetoval.

"Morda je pa res kaj na tem," smo mu pritrdili. In ker je vedel za par 'dobrih delavcev', mu naročimo, naj jih kar pripelje. Drugo jutro res pridejo tisti 'dobri delavci', ali to pa kar brez vsakršnega orodja, češ, da si ga lahko izposojujejo pri nas.

Po tukajšnjem rudarskem sistemu mora imeti vsak kopač svoje orodje, ki stane od 15 do 20 dolarjev, pa mi je takoj prišlo na misel, da so ti novinci takšni rudarji kakor pijanček Pat, čigar brat je glavni vodja velike premogove družbe. Kadar vidi Pat, da mu ne kaže nič drugega kakor spet prijeti za kako delo, se zateče k svojemu bratu, kateremu se zaklinja, da bo znanprej stalno hodil na delo, če mu ga da. Ker pa si mora prej preskrbeti orodje, rudarsko obleko in druge potrebščine, a nima pa niti bora v žepu, mora brat jamčiti zanj v kompanijski prodajalni, da dobi vse to na upanje. Drugo jutro jo primaha Pat 'ves nov od vrha od tal' z lepim novim orodjem v rov. Dobil je od družbe na upanje tudi sodček smodnika. Naš vodja mu odkáže prostor ter odide. Pat sede na bližnji kamen ter si žalostno ogleduje orodje in trd kansaški premog. Torej je res tako daleč prišlo z njim, da bo moral prijeti za trdo delo? Ob tem razmišljanju mu šine rešilna misel v 'ajeriško' glavo, pa povpraša bližnje delavce, če bi kupili orodje in vse druge potrebščine, ki jih je prinesel s sabo.

"Zakaj pa ne, če ni predrago," se je glasil odgovor. Ker ni bil Pat še nikoli oderuh, je vse hitro prodal po krščansko zmerni ceni. Orodje, smodnik in druge reči. Vse, kar je dobil od družbe na upanje. "Rudarske obleke, ki jo imam na sebi, pa vam seve ne morem takoj izročiti. Dobite jo v preoblačilnici. Zvečer se pa snidemo pri 'lepi Fany', kamor prinesite denar za vse kupljene stvari!"

Tako je vse lepo uredil ter hitro odšel iz temnega rova v svetli solnčni dan. Nato je nekaj dni popival ter se potepal po naselbini, dokler se ni spet ponovila cela igra. Tisti naši novi delavci, ki jih je pripeljal Jim, so najbrž prišli ob orodje na isti način.

Kakor zahteva državni zakon, morajo biti delavci pri delu zavarovani proti poškodbam ali

smrti. Zato smo pozvali krajevnega zavarovalnega agenta ter mu rekli, naj vpiše celo našo skupino. Ali zmajeval pa je z glavo, ko je pisal naša imena, ker je med nami poznal nekaj takih, ki so bili že drugje precej stalni 'odjemalci' ter vlekli odškodnino za poškodbe, zadobljene na sumljiv način. In res. Čez teden dni nam že izostane eden tistih novih 'delavcev' ter naznani, da je 'bolan' od slabega zraka v prostoru, kjer je delal. V resnici pa je imel prav dober zrak pri delu. Saj je cel dan zlahka in počasi delal kar v suknjiču, da ga ni zeblo, med tem ko je nam drugim pot kar lil z obraza. Nekaj dni kasneje pa že drugega ni bilo na delo. Naznanil je, da mu je pri delu padel kamen v oko in da ga morda še lahko izgubi zastran tega. Ker smo vedeli, da mu ni bilo nič, ko je odhajal z dela, smo jeli pozvedovati, kaj je delal potem doma. Pa nam pove njegov sosed, da je prejšnji dan, ki je bila nedelja, cel dan razbijal po stari 'fordki' in da mu je prejkone odletel kos železa v oko. Kmalu nato si je pa še Jim poškodoval prst na roki in sumili smo, da se je nalašč udaril po njem. Ker ni bilo v nobenem slučaju zadosti jasnih dokazov, da niso poškodovanci upravičeni do odškodnine, je morala zavarovalna družba v vseh treh slučajih plačati znatno vsoto denarja, nakar nam je preklicala zavarovanje. S tem pa smo prišli na slab glas tudi pri drugih zavarovalnih družbah, vsled česar smo le iztežka dobili novo zavarovanje ter morali plačevati več kakor dvojno premijo.

Poleg kilave premogove žile in drugih težav je bil rov tudi splošno v slabem stanju. Voda je pritiskala noter z vseh strani in tu in tam so se lomile velike opore.

"Se bo že umirilo," nas je poparjeno tolažil delovodja John. "Če ne prej, pa na tleh," je še dodal prav kislo.

Zatem pa še ni minilo dosti dni, ko nam pride namestnik državnega rudniškega nadzornika, ki je bil star Škot in kmetovalec obenem, pregledovat naš rov. O njem je bilo znano, da je dobro zapisan pri velikih premogovniških družbah, ker jim dovoljuje delati, kakor se jim zljubi. Možak se nekaj časa oblastno ozira po rovu, si ogleduje opore, graja to in ono ter naposled vpraša, če delamo skupno, t. j. če si na plačilni dan enakomerno delimo zaslužek. Ko mu pritrdimo, se obrne k Johnu ter reče preteče: "V par tednih morate nadomestiti te opore z novimi, sicer vam zaprem rov!"

Mi se kakor domenjeni spogledamo, češ, da je to nemogoče. Odstraniti trame, ki so merili po dva čevlja v premeru in po dvajset v dolžini, ter jih nadomestiti z novimi bi zahtevalo stroške, ki bi nas bržkone spravili na boben. Vrh tega pa

tudi ni bila še taka sila za to. Taka zahteva je bila le njegova kaprica.

Zunaj rova pomigne stari Škot Johnu ter mu reče zaupno, da nas ne bo več nadlegoval, če vzamemo njegova sina, ki sta bila nezaposlena, na delo v rovu. John je privolil v to in drugo jutro smo se čudili, kako je mogel vzeti na delo ta fanta, ki sta takoj pokazala, da nam bosta bolj v napoto kakor pa v korist. John pa je zmignil z rameni ter odšel. Šele pozneje nam je pojasnil, da ni bilo drugega izhoda.

Fanta sta bolj pohajkovala po rovu ter kadila cigarete, kakor pa delala, ker jima ni delo prav nič dišalo. Vrh tega pa sta nam vselej, kadar ni bilo kaj v smislu postave, grozila, da nas zatožita 'staremu'. Na plačilni dan sta bila seveda enakopravna z nami.

Nič ni čudnega, če se je v takih razmerah začelo naše navdušenje ohlajati za tako 'zadružno' delo. Odletel je zdaj ta, zdaj oni, češ, da rajši leži doma v senci in oteplje suh kruh, kakor pa da bi se mučil na pol zastonj. Še nekaj mesecev, pa smo še ostali pobrali vsak svoje orodje iz rova. Tako se je razbilo naše 'zadružno podjetje'.

Ta skušnja nas je uverila v tem, da je v takih razmerah vsako vzajemno obratovanje rova nemogoče. Saj družbe same obratujejo rudnik, ki se jim le količkaj izplačuje. Delavcem pridejo lahko v roke le taki rovi, v katerih je delo slabo in kjer so stroški za obratovanje preveliki. Pa še tedaj le s težkimi pogoji. Trg za premog je pod kontrolo družb in raznih prekupčevalcev, ki neusmiljeno izkoriščajo take majhne producente. Nesmiselno je potemtakem upati na to, da bi takšna majhna skupina mogla tekmovati z velikimi družbami. Poleg tega nagaja navadno tudi železniška družba s tem, da ne mara redno dostavljati ali odpremljati železniških voz. Tudi ne nudi takim majhnim skupinam tistih ugodnosti, ki jih velikim družbam. Sicer so pa tako in tako isti interesi za železniškimi in velikimi premogovnimi družbami. Le radi legalnosti obratujejo pod različnimi imeni.

V vsako skupino se po navadi vrine tudi nekaj sebičnežev—takih ljudi, ki jim trdo delo ne diši, pa se skušajo okoristiti s tem, da drugi delajo zanje. To pa seveda povzroča v celi skupini mržnjo in prepir. Poznal sem precej takih skupin, ki so za časa brezposelnosti vzele v najem kak zapuščen rov. Ali zelo redkokdaj se je zgodilo, da je bilo uspešno kaj takega.

Naš 'dinkey' rov, ki smo ga na tako klavrn način opustili, je potem ostal zaprt kakega pol leta, nakar se je spet organizirala druga skupina brezposelnih delavcev, da poskusi svojo 'srečo'. Ali tudi ta ni bila večja od naše.

Etbin Kristan:

SEDANJOST IN BODOČNOST

DANES živimo in jutri ne vemo, kaj bo. To je nauk ljudi, ki bi nam radi dopovedali, da ni vredno, brigati se za bodočnost, ki itak ne bo več naša, ampak jo bodo ravnali in uživali tisti, ki pridejo za nami . . .

Današnji dan mine hitro; prihrani, kar imaš, za jutri, na stara leta, na drugi svet.

Tako nas uče tisti, ki nas hočejo odvrniti od sedanjega življenja in njegovih zahtev. Življenje pa je bilo včeraj in je danes in bo jutri in prihodnje leto in dokler bo svet. In v dnu srca ne verujejo svojim besedam ne konservativci, ne utopični fanatiki, a če jim verujejo, se ne ravnajo po njih—in se ne morejo. Življenje ima svoje zakone; dovoljuje nam, da jih poiščemo, da jih spoznavamo, da jih rabimo, ne daje nam pa moči, da bi jih strli ali porinili na stran.

Vsi smo prišli iz preteklosti in gremo skozi sedanost v bodočnost. Če hočemo razumeti sedanost, moramo poznati preteklost in se po tem spoznanju pripravljati za bodočnost. Svojo veljavo ima, kar je bilo, kar je in kar bo—vse na svoj način in vse ob svojem času. V decembru v naših krajih ne moremo kositi, v avgustu pa ne bomo nosili zimskih suknje. Pa vendar smo tukaj v hudi zimi in ob vročem poletju, in pomlad ima svoje pravice kakor jesen in kakor zima.

Sedanost je taka, kakršna se je razvila iz preteklosti in bodočnost bo taka, kakršna izide iz sedanosti.

A kaj je prav za prav sedanost? Trenotek, dan, leto, doba ene generacije? Kje so meje ene generacije? Nekateri smatrajo pet in dvajset let za tako razdobje, drugi imajo drugačne račune, nihče pa ne bi mogel povedati, kdaj naj se začne šteti tistih petindvajset ali dvajset ali trideset let, zakaj v resnici se porajajo "nove generacije" vsako minuto in včasih se izpremeni na svetu v enem

letu več kakor drugače v desetih. Poglavja zgodovine se ne menjajo po stalno določenih kolektorskih presledkih, ampak pišejo jih nove iznajdbe in njih praktična raba, boji in njih posledice na zemljevidu in v človeški družbi. Sedanost pa v resnici ni nič drugega kot prag, preko katerega neprenehoma prehaja preteklost v bodočnost. Kakor so si ljudje naredili pratiko, osnovano na opazovanju sonca ali pa lune, da moremo s "časom" sploh kaj početi v

svojem življenju, tako rabimo besedo "sedanost", ki je povsem nedoločena, ker ne bi mogli izhajati brez nje. Kadar jo izgovarjamo, bolj čutimo, kot pa vemo, kaj hočemo izraziti z njo. In pomen ji dajejo bolj okoliščine, v katerih jo rabimo kot pa beseda sama.

Na vsak način ne živi nihče le v sedanosti, ampak vsakdo, če se ne zaveda, da je na smrt bolan, upa, da ima bodočnost pred sabo. Seveda, nekoč ga ne bo več, ampak bodočnost, ki je bila nekaj časa njegova, pojde dalje in živeli jo bodo tovariši in prijatelji, ki ne umro tisto minuto kakor on, nemara vdova, ki je del njega samega, če je bil srečen z ženo, otroci in vnuki in nečaki, za katere se je zanimal v življenju, in tujci, ki jih morda niti po imenu ni poznal, pa so imeli enake čute in misli, enake skrbi in upe, enake boje in ci-

lje kakor on in jih je tako vezala enaka nit.

Ogromno število ljudi, zlasti v Aziji, veruje, da bodo po smrti zopet rojeni in v drugi podobi živeli na zemlji. Pred nekaj leti je v Indiji zbudila veliko senzacijo deklica, ki trdi, da se spominja na svoje prejšnje življenje; baje je imenovala svojega prejšnjega moža, ki še živi v drugem mestu, in natančno opisala kraje, ki jih v sedanem življenju ni videla ter prepričala učene preiskovalce, da govori resnico. Ampak tudi brez take vere se bo težko našel duševno zdrav in razvit človek, ki bo mogel po pravici trditi, da mu nič ni mar, kakšen bo

Franc Kralj: ŽANJEC

svet, ko ga več ne bo. Kdor koli živi za kaj več kot za vsakdanji kruh in toplo peč, bi rad kaj ustvaril v življenju in kaj doprinesel, da se izoblikuje svet po idejah, ki so mu drage. Ta zgradba, za katero izdeluje načrte ali pa le skromno priklada opeke, se ne stavi za kratko sedanost, temveč za bodočnost in kakor mu najmanjši današnji uspeh prinaša zadoščenje, tako spremlja zanimanje sadove njegovega dela ne le do smrtne postelje, ampak dalje vstric z upanjem, da bodo trajni.

Zavedno ali nezavedno živimo vsi za bodočnost. Nekateri nakladajo v banko denar, da bo zlatil prihodnje čase njihovim sinovom in hčeram. Drugi—zdi se, da je teh drugih ogromna večina—imajo cvenka komaj za vsakdanje zahteve in pogosto ma še za te ne dovolj, pa se zaradi tega nikdar ne seznanijo z bančnimi direktorji. Ali tudi oni imajo včasih sinove in hčere, navadno, kakor po nekakšnem perverznom zakonu mnogo več od lastnikov mastnih vlog, pa bi tudi radi, da bi se jim bolje godilo; zaradi tega jim je bodočnost važen in težak problem. In ker jih je na milijone in milijone v takem položaju, se zdi, da bi morala biti rešitev problema za vse enaka: preobraženje sveta na tak

način, da ne bo raj za tiste, ki imajo denarja, in pekel za tiste, ki ga nimajo. Kjer koli se trpini dramijo, spoznavajo jasneje in jasneje, da je potreben načrt za tako obnovenje sveta in da mora temu načrtu, ki postavlja cilj, slediti delo in boj. Pota morajo biti načrtana tako, da drže koraki k cilju. Medtem ko je preteklost privedla sedanost brez našega sodelovanja in smo jo morali sprejeti tako, kakršna je bila, hočemo bodočnosti položiti temeljne kamne, da se bo na njih zgradila stavba po našem najboljšem spoznanju in z našim delom.

Tako vpliva bodočnost na sedanost in jo v veliki meri določa. Ampak zaradi tega je ne sme tako pogoltniti, da bi sploh izginila in da bi ljudje postali ne graditelji, temveč sužnji bodočnosti.

Glej naprej in živi tako, da ne izkoplješ groba jutrišnjemu dnevju! Ampak živi tudi danes! Tisti, ki pridejo za nami, imajo svoje pravice; sejmo zanje, da bodo želi. Pa tudi mi imamo pravice in če postanemo zaradi bodočnosti puščavniki, nam oslabe možgani in mišice in kar storimo v samozatajevanju, ne bo plod moči in ne bo imelo moči v sebi.

PRIDOBITVE SOVJETSKE UNIJE V SEDANJI VOJNI

Avgusta meseca, leta 1939, je vlada v Moskvi sklenila z vlado v Berlinu nenapadalni pakt, s čemer se je otela vojne, vrh tega pa pridobila nazaj teritorije, ki si jih je v svojih prejšnjih invazijah podjarmil ruski carizem.

Skoro vse te osvojitve je Sovjetska unija izvršila brez vojne. Edino Finska ji je napravila preglavice, in pa Turčija se ni hotela podati.

Leta 1940 si je Rusija vzela nazaj sledeče dežele:

	Površina	Prebivalcev
Zapadno Poljsko	88,000 kv. km.	8,000,000
Zapadno Belorusijo	108,000 " "	4,800,000
Latvo	65,000 " "	1,950,000
Litvinsko	59,000 " "	2,880,000
Estonsko	47,500 " "	1,120,000
Besarabijo	44,500 " "	3,200,000
Severno Bukovino	6,000 " "	600,000
Del Finske	33,000 " "	400,000

To so precejšnje pridobitve in zelo diše po "imperialistični vojni". Zemljevid Evrope, Afrike in Azije pa se menja tako naglo, da se še nič ne ve, kaj bo še kdo izgubil, in kaj si bodo mogli ohraniti tisti, ki so pridobili z osvajanji.

Sovjetska unija je dne 13. aprila to leto sklenila slično pogodbo sporazuma in prijateljstva, kakor leta 1939 z Nemčijo, z Japonsko. V ta namen je bil japonski minister vnanjih zadev, Yosuke Matsuoka, osebno v Moskvi in konferiral z Molotovom in Stalinom. Pred tem je bil na pompozno prirejenem obisku v Berlinu pri Hitlerju in v Rimu pri Mussoliniju.

Sovjetska unija je leta 1937 podpisala nenapadalni pakt s Kitajsko. V njemu sta si vzajemno obljubili, da ne bo ne ena ne druga sklenila sporazuma z nobeno tako deželo, ki bo z eno ali drugo (bodisi s Kitajsko ali Rusijo) v vojni.

Sovjetska unija je ta dogovor s Kitajsko prelomila in komunisti na Kitajskem so strmeli, kakor so strmeli komunisti po svetu avgusta 1939, ko se je zgodilo, kar se jim je zdelo nemogoče in neresnično.

Ivan Molek:

PLAT ZVONA

(To se godi v veliki vasi Konfuziji, katera je v tem hipu na drugem koncu v plamenih. Od blizu in daleč furiozno udarja na ušesa plat zvona, vmes pa odmeva hrup, ki ga povzroča beganje množic in vozov, oddaljeno kričanje gasilcev in jok žena in otrok. Velikanski oblak črnega dima pokriva Konfuzijo in zakriva solnce.)

ZRNKO (gleda skozi okno hiše na robu vasi; razburjen): Strašno! Ali greva pomagat?

GOL (gleda leno skozi drugo okno): Kaj si rekel? Pomagat? Pomagat kaj? —

ZRNKO: Gasit! — Čemu čakava? Ali ne vidiš, da se vnema hiša za hišo, poslopje za poslopjem in če pojde tako dalje, bo požar kmalu na tem koncu vasi?

GOL (zazdeha in iztegne roke): Oh, bunk! To je propaganda. Ti me hočeš ostrašiti! Vidiš, Zrnko, to ni lepo od tebe, da me strašiš; to ni demokratično . . . Jaz ne verjamem, da požar kdaj pride na ta konec.

ZRNKO (srdito): Ti ne verjameš, ne verjameš! Ali nisi včeraj verjel, da se ogenj ustavi ob prvem sosedu? Da, tako si mi prisegal, a kje je danes tisti sosed? Kje je drugi sosed, kje je tretji? . . . Hiša za hišo se ruši v pepel, mi pa čakamo in go-bezdamo neumnosti. Mar je to demokratično? Demokratično po moji pameti je, da vsi kooperiramo in gasimo, dokler je še čas.

GOL (se nejevoljno praska): Spet propagan-da! Nadaljnje strašenje! In tisti sosed. Moja vera je bila dobra, toda jaz nisem vedel, da je sosed imel smolo na strehi . . . Čemu je bil tako zabit, da si je streho osmolil? Mar ni vedel, da se smola vname?

ZRNKO: Strmim nad tabo, Gol — ali ni tudi naša streha zalita s smolo? Kakšno vprašanje je to? —

GOL: Dobro, pa pustimo smolo za hip. Saj je dovolj drugih razlogov. Jaz bi na primer rad vedel, kdo je kriv tega požara. Vidiš, to je važno!

ZRNKO: Toliko vem kot ti in kolikor vedo vsi vaščani Konfuzije. Zažgal je cigan iz maščevanja, ker mu sosed Opankar ni hotel pokloniti konja, ki ga je zahteval meni nič tebi nič. Ampak to zdaj ni važno — važno je to, da najprvo pogasimo ogenj, potem pa poiščemo krivca in ga storimo neškodljivega. To je važno!

GOL (izvleče pipico iz žepa in si jo počasi prižge): Le počakaj, le počakaj, to ne gre kar tako; po moji misli je to važna zadeva, katero je treba rešiti. Najprvo moramo biti na jasnem, zakaj prav za prav gre. Vidiš, to je važno!

ZRNKO (sklene roki): Zakaj gre?

GOL (dela oblačke iz dima): Seveda. Po moji misli ni cigan, kriv te nesreče, pač pa Opankar.

ZRNKO (zazija): Opankar je kriv?

GOL: Kajpada. Čemu ni dal konja ciganu?

Tisto suhorebrato kljuse je zgorelo v hlevu in Opankar zdaj nima ne kljuse, ne hleva in ne hiše. Vidiš, kako ga je polomil? Če bi bil dal kljuse ciganu, bi še vedno imel hlev in hišo — tako je pa izgubil vse in izgubili so drugi . . . Ali ne vidiš, kakšen tepec je bil?

ZRNKO: Kakšna je to logika?

GOL (pljune skozi okno): Logika gor, logika dol — to je realizem. Bolje je izgubiti konja kakor hlev in hišo.

ZRNKO: Toda, če bi bil cigan dobil konja kar tako, bi potem zahteval konje od vseh drugih in potem bi zahteval še hleve in hiše in vse . . .

GOL (otrese pepel iz pipice skozi okno): To je propaganda!

ZRNKO: Po kakšni pravici, po kakšni postavi bi moral Opankar dati konja ciganu, to mi povej, Gol.

GOL (malomarno zazdeha): Po kakšni pravici, po kakšni postavi? Pravica in postava je propaganda. Čuvaj se propagande, Zrnko. Sicer pa to ni važno . . .

ZRNKO (čudoma): Kaj? Prej si pa rekel, da je to najbolj važno — da je treba to najprvo rešiti!

GOL (zamiži): Pri meni je važno to, da jaz sovražim požar, iz srca — ne, iz principa ga sovražim, zato ne grem gasit — —

ZRNKO (zazija na široko): Ali si ob pamet? Kje pa je normalen, pameten človek, ki ljubi to katastrofo? Kje je normalen človek, ki ne sovraži pljučnice, raka, jetike ali sifilisa, toda le bedak ne bo žrtvoval vsega, da se jih iznebi.

GOL (si trebi nohte): Zdaj je požar na dnevnem redu, ne pa jetika ali sifilis. Čemu zavijaš?

ZRNKO: Dal sem primero. Bolezen je požar v tebi; kdor se hoče ohraniti, mora gasiti v enem ali drugem primeru. Gasiti je treba za vsako ceno! —

GOL (poškili): Za vsako ceno? To je pa že preveč! Ali si pomislil, ali si že izračunal strahovite stroške, ki jih ima naša nesrečna vas s tem gašenjem? In koliko jih še bo!

ZRNKO: To je postransko. Bolje je rešiti nekaj, kar je še dobrega, kakor pa vse iznova graditi.

GOL (trka s pipico ob palec): Neodpustna zapravljenost! Pomisli koliko božje vode bo zapravljen, morda na milijone galon! . . . Pomisli koliko trave bo pomandrane, koliko čevljev raz-

trganih! Pomisli koliko bo znašal račun za vodo! Mi ne bomo nikoli plačali tega računa, niti naši otroci in naših otrok otroci ga ne bodo plačali! Pomisli koliko žemelj bi človek pojedel za te novce, koliko tobaka si bi lahko kupil! —

ZRNKO: Prazno besedičenje! Res je ogromna škoda in račun bo velik, ampak mi ga nismo hoteli. Mi si nismo izvolili tega, zato ne moremo pomagati. Čemu se zdaj prepiramo o tem, ko pa škoda narašča vsako minuto?

GOL (*gleda v zakajeno nebo*): Vidiš, prijatelj, to imaš zdaj od tistega — pripravljanja, od tiste gasilske župe, od tistih lepih tisočakov, ki smo jih vrgli za moderno gasilnico! Ali vas nisem vedno učil, da pripravljanje na požarno obrambo izzove požar? — — — Moje besede so se izpolnile.

ZRNKO: Tvoje demagoštvo pa že presega vse meje. Kdo je pa izzval ogenj takrat, ko ljudje še niso imeli nobenih gasilnic?

GOL: Aha, spet tvoja gasilska propaganda! — Mene se pa ne prime, hvala Bogu.

ZRNKO: Vem, da se te ne prime nobena pametna beseda.

GOL (*oživi*): In še nekaj. Če bi človek vsaj vedel, kakšne nove hiše bodo postavili namesto onih, ki so že zgorele, bi se morda premislil . . .

ZRNKO: Tako? Torej zdaj naj debatiramo z nesrečnimi pogorelci o načrtih za nove hiše, med tem naj pa požar uniči kar vso vas? Zares si cel norec!

GOL (*zelo resno*): To je čisto pametna ideja, moj dragi Zrnko. Ali naj gasim požar zato, da bodo potem na pogorišču zgradili nove škatle podobne onim, ki so zgorele? Ali naj uničujemo dragoceno vodo samo zato, da vaščani obnove te barbarske kasarne in smrdljive hleve ter svinjake? Ne jaz, bogami!

ZRNKO: Da, da, tudi jaz nimam rad teh kasaren, verjemi mi, toda najprvo je treba pogasiti ogenj! —

GOL (*odmahne z roko*): Le počakaj, saj ne gori voda. Poglej tole kasarno, v kateri midva prebivava. Zid je že ves okrušen, les je strohnel, pod je izgloodan, stopnice so vegaste, šipe v oknih šklepetajo in klet je polna podgan . . . Stavim tri groše, da je v razpoklinah na milijone stenic in ščurkov.

ZRNKO (*nestrpno*): Da, da — — —

GOL (*z gesto skrajne važnosti*): Komu bo žal za ta kup nesnage? Povem ti, da je ta hiša škandal civilizacije, kapitalna sramota za Konfuzijo in zgoreti bi bila morala že pred sto leti! — Prav za prav bi jo morala midva zažgati — — —

ZRNKO (*strmi vanj*): Malo prej si pa rekel, da si iz principa proti požaru, da ga sovražiš, zdaj bi pa zažigal? Ali te razumem, človek?

GOL (*jezno*): Če bi se ti malo manj pečal s svojo gasilsko propagando, bi me lahko bolj razumel. Naj nadaljujem —

ZRNKO: Zdaj pa ti počakaj! Hibe, ki si jih naštel na tej hiši, so resnica; priznam, da je vse to res. Toda, človek, kje se pametni ljudje iznebljajo starih hiš s požiganjem? Streha je streha, naj bo še tako slaba. Človek ne more biti niti en dan izpostavljen vetru, dežju in mrazu — in kako boš postavil novo streho v enem dnevu, če staro uničiš z ognjem? . . .

GOL (*se zmrduje*): Eh, to so navadne fraze!

ZRNKO: Ampak zelo, zelo resnične.

GOL (*se še bolj zmrduje*): So in niso — kakor se vzame; jaz vzamem, da niso. Zgodovina nas uči, da so ljudje nekoč bivali pod naravno streho v kamnitih votlinah, torej ni res, da je streha absolutno potrebna.

ZRNKO: Človek — ali je to napredek? Hiše naj požgemo in gremo v votline med zveri! Ali je to tvoj princip napredka? —

GOL (*jako resno*): Jaz nisem rekel, naj gremo v votline; rekel sem le, da so ljudje nekoč bivali v votlinah in — ergo! — pobil sem tvojo trditev, da človek ne more biti brez zgrajene strehe nad glavo.

ZRNKO (*ogorčeno*): Ti cepiš dlake! Ti se izmikaš od predmeta kakor jegulja iz rok! In v tem resnem, kritičnem času, ko gori naša vas in ko je vse to govoričenje strašanska potrata dragocenega časa!

GOL (*se zvito zareži*): Ha, ha — potrata časa! Čemu potem tratiš svoj dragoceni čas, da govoriš z menoj? — Čemu ne greš gasit? —

ZRNKO (*povesi obraz*): Prav imaš! Da, jaz tratim čas, a le zato, ker sem mislil, da te morda pridobim zase — da morda še nisi dokraja slep.

GOL: Pa si se namazal, haha! Vidiš, v tem imaš tudi prav. Jaz se ne dam! Gasit ne grem! Zakaj ne grem, sem povedal. Ali naj ponovim svoje načelne in kremenite razloge?

ZRNKO (*se odpravlja*): Ne, ni treba. Dovolj mi je tvojega idiotstva.

GOL (*vpije za njim*): Prvič tega požara ni bilo treba in jaz ga nisem povzročil; drugič sovražim vsak požar iz principa; tretjič prinaša gašenje več stroškov kot koristi; četrtič so te hiše, hlevi, svinjaki in skednji v naši Konfuziji tako zanič, da se jih ne izplača braniti pred ognjem — in petič nimam nobenih garancij, da Konfužani na pogorišču postavijo takšno vas in takšne hiše, kakršne jaz hočem . . . Ali slišiš? Ves tvoj ugovor proti tem mojim razlogom je pa gola in zlobna propaganda. Ali čuješ, Zrnko? —

ZRNKO (*zunaj pred hišo, se obrne proti oknu*): Jaz grem gasit, ti pa kar dalje deklamiraj svojo pesmico . . .

GOL (*pokima*): Bog ti daj srečo, pa še zame gasi — — —

ZRNKO (*se obrne proti občinstvu*): Ali ni bilo škoda teh besed? So pa potrebne, ker smo demokratični . . . Zato pa bo demokracija zmagala.

ZASLUGE PREMOGARJEV V DELAVSKEM GIBANJU

Razvoj unije UMW pod Lewisovim vodstvom. — Slovenski rudarji bili trdnjava naprednih aktivnosti med nami

Prisedil FRANK ZAITZ

AMERIŠKI premogarji imajo v razvoju tukajšnjega delavskega gibanja in v industrialnih bojih sijajno zgodovino.

Njihova organizacija United Mine Workers of America, ki je lani praznovala svojo petdesetletnico, je bila dolga leta edina velika industrialna unija v Zed. državah. Z družbami je imela v stvkih teške boje in doprinesla v njih večje žrtve kot katerakoli druga unija.

V nobeni, razen v unijah delavcev oblačilne industrije, ki so se razvile pozneje, in v nekaterih lokalnih drugih unij, ni bila delavska zaveza tako močna,

kakor med premogarji. Le oni in pa delavci v oblačilni industriji so praznovali prvi maj popolnoma. Premogarji sicer ne v vseh krajih, ampak v vseh važnejših, kjer je bila njihova unija priznana. Prvi maj je bil v takih krajih zanje praznik in rovi so morali počivati.

Premogarji v politiki

Premogarji so se udejstvovali ne le na unijem, nego tudi na združenem in političnem polju. Socialistična stranka je imela med njimi do prejšnje vojne veliko opore. Lokali UMW so naročali zavoje socialističnih letakov in listov ter jih širili med delavci. Podpirali so stranko tudi finančno. Na konvencijah socialistične stranke so bili premogarji do takrat vselej častno zastopani. Dva glavna tajnika socialistične stranke sta bila iz premogarskih vrst. Na zborih UMW se je mnogo delegatov ponašalo s socialističnimi znaki in navdušeno propagiralo socialistični program.

Vsled razkolov v delavskem gibanju, in pa vsled porazov v stvkih, ki so zadeli UMW po

končani prejšnji vojni, vsled velike brezposelnosti, ki je nastala med njimi, in pa vsled konservativnosti vodstva unije v onih dneh je prišla med premogarje poparjenost, ki je imela svoje posledice tudi za soc. stranko.

John L. Lewis, ki je leta 1919 prevzel vodstvo v UMW, je bil takrat zelo konservativen in v politiki je podpiral večinoma kandidate republikanske stranke. V UMW so vsled porazov v stvkih in opozicije proti vodstvu v splošnem nastali ostri notranji boji, pa tudi razkoli. Članov je bilo vedno manj. Bati se je že bilo, da UMW ne bo mogla več uveljaviti svoje prejšnje moči.

Lewis menjal stranko

Ko je leta 1932 bil na demokratični konvenciji nominiran za predsedniškega kandidata proti Herbertu Hooverju Franklin D. Roosevelt in v volilni kampanji proglašal svoj new deal, ki ga bo uveljavil, ako zmaga, se John L. Lewis še ni ogreval zanj, nego ostal v republikanski stranki. Ko je Roosevelt prevzel zvezno vlado in v svojem programu predlagal kongresu sprejem postave, ki bo delavcem jamčila pravico do organiziranja in jih ščitila v slučaju, da jih bi delodajalci šikanirali in odslavljali z dela zaradi spadanja v unijo, je bil John L. Lewis med prvimi, ki se je poslužil priložnosti in pričel med premogarji z veliko kampanjo, da jih pridobi za povratek v UMW. Njegovi organizatorji so prepričevali ljudi po revirjih, kako vlada želi, da se organizirajo. In če bo ta ali ona kompanija novo postavbo kršila, se bo morala zagovarjati!

Agitacija med premogarji je uspela in z njo vred je rasel tudi Lewisov ugled. V par letih se je UMW spet postavila na noge in se nato stopnjema utrjevala.

Prišle so spet predsedniške volitve. To je bilo leta 1936. John L. Lewis je v tej kampanji pustil republikance na cedilu in deloval za izvolitev Roosevelta, kolikor največ je mogel. Unija premogarjev je pomagala demokratični kampanji s tisoči svojih članov in z vsoto okrog pol milijona dolarjev.

Demokratiška stranka je zmagala z ogromno večino. Ne pa John L. Lewis, ki ji je pomagal. Izgubil je namreč v tem, da Roosevelt ni hotel slediti njegovim nasvetom glede preuredbe de-

John L. Lewis

lavskega tajništva (Department of Labor) ter v več drugih stvareh. Tako se je prijateljstvo med njima ohladilo.

Nestransko strankarstvo

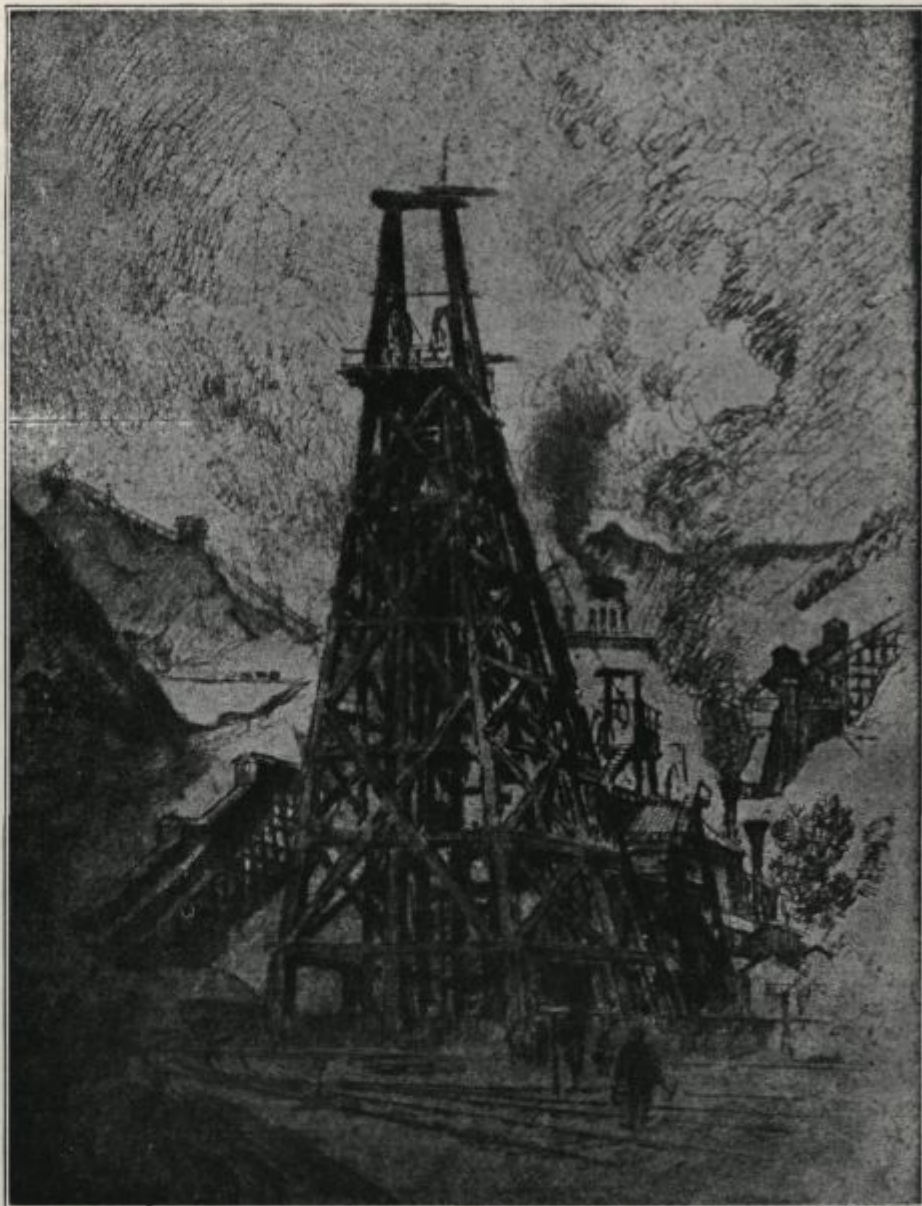
Drugi voditelji unije premogarjev, posebno podpredsednik Philip Murray in tajnik-blagajnik Thomas Kennedy, pa so ostali v Rooseveltovem taboru.

V l a n s k í predsedniški kampanji se je John L. Lewis odločil Rooseveltu p r e p r e č i t i nominiranje. Ker mu to ni uspelo, je priporočil premogarjem in drugim delavcem, da naj glasujejo za kandidata republikanske s t r a n k e Willkieja. V svojem govoru v radiu je naštel grehe in hibe Rooseveltove administracije, Rooseveltove neizpolnjene obljube, ponesrečene eksperimente in dokazoval, da je sprememba v vladi absolutno potrebna. Ta Lewisov govor je bil odan po radijskem omrežju širom dežele. Ker ga je časopisje oglašalo dolgo v naprej, je bilo zanj veliko zanimanja in poslušalo ga je bržkone toliko ljudi, kot kadar govori Roosevelt.

V kampanji je Lewis pre-rokoval, da bo Roosevelt pri volitvah sramotno poražen, kakor zasluži. V svarilo delavcem unij CIO pa je dejal, da ako se njegovo prerokovanje ne uresniči, se bo umaknil z vodstva Kongresa industrialnih organizacij. To je pomenilo: ako boste glasovali za Roosevelta in ga znova izvolili, izrečete s tem meni nezapupnico, in CIO si naj nato išče novega predsednika.

Posledica napačnega prerokovanja

Velika večina delavstva unij CIO ni hotela slediti svojemu voditelju in je glasovala za Roosevelta. Tudi velika večina premogarjev je bila zanj. Lewis je držal besedo in na prvi konvenciji po predsedniških volitvah prošlo jesen odklonil nominacijo za načelnika CIO, dasi bi si bil to mesto lahko ohranil brez opozicije. Toda njegov prestiž bi padel, če bi obljube ne bil držal. Ni pa

ŠAHT

Joseph Pennell

opustil svojih aktivnosti v CIO. Razlika je le, da je bil prej v ospredju, sedaj pa drugi, ki so prevzeli vodstvo, delujejo po njegovih nasvetih.

Sedanji predsednik CIO, Philip Murray, je poleg Lewisa in Kennedyja glavni faktor v UMW. V taktiki se ravna v sporazumu z Lewisom, le v lanski predsedniški kampanji mu ni hotel slediti.

UMW in komunisti

Meščansko časopisje Lewisu velikokrat očita, da deluje s komunisti, in da je za organizatorje v unijah CIO najel celo krdelo komunističnih agitatorjev. Dejstvo je, da Lewis ni bil še nobenkrat komunist, pač pa se je razvil v svoje vrste individualističnega radikalca.

Skozi precej let po prejšnji vojni niso komunisti nobenega unijskega voditelja bolj napadali, kakor Johna L. Lewisa. Ustanovili so dualno uni-

jo premogarjev in skušali s stavkami v Ohio, Penni, z boji v Illinoisu in v drugih revirjih uničiti še tisto malo, kar je ostalo od UMW. Tista njihova vloga je prizadetim delavcem napravila veliko škode in demoralizacije.

Ker komunisti niso uspeli, da bi prišli na pozicije v unije pri sprednjih vratih, so se pririnjili notri pri zadnjih. Uvideli so, da ker so se vsi njihovi naporji za uničenje Lewisa izjalovili, bo najboljše "linijo" spremeniti. Najugodnejša priložnost za preokret se jim je nudila, ko je Lewis s sodelovanjem unijskih voditeljev socialistične šole začel v AFL boj za organiziranje delavcev v masnih industrijah.

Komunisti so dobili navodilo, kaj jim je storiti v tem novem gibanju tu, kaj tam. Ker so dobro organizirani, so si marsikje pridobili vsled svojih posebnih metod ugled in marsikateri izmed njih je prišel tudi na plačano mesto, ali pa v odbore, ki pomenijo vodstvo, čeprav ne službe z dohodki.

Obdolževanja, ki nimajo podlage

Treba pa je vedno imeti v uvidu, da se za komuniste dolži veliko takih, ki nimajo zanje nikakega nagnjenja, čeprav ta ali oni izmed njih nevedoma sledi komunistični "liniji". Tega strašenja s komunisti bi bilo veliko manj, ako bi imeli v industrialnih centrih jake socialistične postojanke. Kajti v tem slučaju bi večina tistih, ki so po krivem obdolženi za komuniste, bili socialisti, kakor so bili mnogi organizatorji UMW in drugih unij do prejšnje vojne tudi aktivni socialisti, oziroma marsikdo tudi še po vojni, dokler se niso vsled naraščajočega natezanja v stranki in iz raznih drugih vzrokov umaknili.

Vzrok torej, da se toliko govori in piše o komunistih je, ker nimamo jake socialistične stranke, delujoče v unijah, kakor smo jo imeli nekoč. Torej tisti, ki skušajo javnosti dokazati, da je CIO le nekaka podružnica komunističnega gibanja, več kot pretiravajo. Bližje resnici je, da se iz teh unij razvije delavsko politično gibanje, ki

bo socialistično, ne pa akcija kominterne. Nedvomno jih je v CIO mnogo, ki delujejo, da komunistični manevri unijam ne bodo postali nevarni.

Varanje z zavajalnimi gesli

So pa tudi taki voditelji, ki se vsled nepoučenosti, ali vsled naivnosti, puste zavesti. Na primer, komunisti jih ne vabijo direktno v svojo stranko, ker vedo, da jih bi s tem le odbili. Zato ustanavljajo razne lige, kampanje ali kar že pod nedolžnimi, mikavnimi imeni in gesli. Večina teh njihovih akcij pa traja le dokler ljudje ne spoznajo, kdo je za njimi.

Premogarsko naselje

Tako je bilo tudi med premogarji. Komunisti so poskušali že z vsake vrste manevri, da se bi utrdili med njimi. Pa imajo med rudarji čimdalje manj zaslombe.

Nova pogodba

Dne 1. aprila letos je potekla pogodba med UMW in premogovniškimi družbami, ki je bila veljavna dve leti. Zastopnikom unije, ki so se z operatorji pogajali za nov sporazum, je načeljeval John L. Lewis. Ker se do 1. aprila niso mogli domeniti, so stopili vmes vladni posredovalci.

Glavne zahteve unije so bile: zvišanje mezde \$1 na dan; plačane počitnice; jamčenje vsakemu pre-

mogarju, da bo zaposlen najmanj dve sto dni v letu.

Konvencija UMW je sklenila, da naj uveljavi v novi pogodbi tudi znižanje delovnika s 7 na 6 ur na dan. Toda že takoj v početku pogajanj je bilo razvidno, da družbe v to zahtevo nikakor ne bi pristale. Zastopniki premogarjev so vedeli, da je v sedanjih razmerah ne bi mogli uveljaviti, kajti popustiti so morali tudi v nekaterih drugih, kot je običaj. Kajti le redkokdaj se primeri, da bi delodajalci unijo svojih delavcev ugodili v vsem, kar hoče.

Nižanje števila premogarjev

Vzlic konkurenci, ki jo dela premoğu vpreganje vodne sile s produciranjem električne energije, olje in naravni plin, so premogovski obrati še vedno ena izmed največjih in najvažnejših temeljnih industrij te dežele.

Nižanje števila premogarjev povzročajo tudi stroji, ki so bili pred leti v rovih skoro neznan stvar. Sedaj so vedno bolj izpopolnjevani in izrivajo delavce.

Iz vladne statistike je razvidno, da je leta 1920 premogovniška industrija zaposlovala 784,621 delavcev. Sedaj je uposlenih na poljih mehkega premoga le še okrog pol milijona premogarjev.

Po državah se dele:

Pennsylvania	113,500
West Virginia.....	103,000
Kentucky	52,200
Illinois	39,000

Ohio	27,400
Alabama	21,100
Virginia	16,800
Indiana	10,500
Tennessee	8,300
Maryland	2,400
Michigan	1,200

Skupaj v teh državah.....395,400

Premogovniki v večini gori navedenih držav se v pogajanjih z unijo označujejo za Appalachian area. Pogodba, sklenjena zanj, služi nato za sporazume v drugih revirjih.

Poleg v omenjenih se pridobiva znatne količine premoga v državah Colorado, Arkansas, Iowa, Kansas, Missouri, Montana, New Mexico, North Dakota, Oklahoma, Utah, Washington, Wyoming in manjše količine tudi v nekaterih drugih, v številni Alasko.

Slovenske naselbine v "kempah"

Največ premogarjev slovenske narodnosti je v Pennsylvaniji. V West Virginiji, kjer dela v premogovnikih le malo manj ljudi kakor v Penni, je slovenskih premogarjev razmeroma malo, več pa v Ohio, Illinoisu in v Indiani. Tudi v slednjih treh državah jih je mnogo manj kakor pred leti. En vzrok znižanja je, da so v marsikateri kemp premogovniki obrat popolnoma ustavili in ljudje so se morali izseliti za delom drugam.

Iz enakega vzroka so pojemale skozi vrsto let

NESREČA V RUDNIKU

V zadnjih dvajsetih letih je bilo v ameriških premogovnikih ubitih nad 28 tisoč premogarjev in več kot dvakrat toliko nevarno pobitih, med njimi tisoče trajno poškodovanih.

naselbine slovenskih rudarjev v Kansasu in nekatere popolnoma izginile.

Tudi v premogovnih revirjih na zapadu so bile do konca prejšnje vojne slovenske naselbine jako živahne. Po vojni je mnogo rovov prenehalo, ker ni bilo naročil, nato je nastala še ekonomska kriza in ljudje so se razšli kamor je pač kdo mogel.

V skoro vseh slovenskih naselbinah na premogovnih poljih dobite rojake, ki vsled ostarelosti, ali pa kake trajne bolezni, ne morejo več pričakovati, da bodo še kdaj kopali premog. Veliko jih je pomrlo. Mnoge je strla skrb v borbi za obstanek, ki je za večino premogarjev trajala ne samo od krize leta 1929, nego od 1919 naprej.

Zasluge slovenskih premogarjev

Kakor premogarji v splošnem, imajo slovenski premogarji v našem delavskem gibanju, pri graditvi naprednih podpornih jednot, zvez in društev, pri podpiranju naših ustanov in širjenju naprednih listov velike zasluge.

Slovenske premogarske naselbine v Pennsylvaniji in v raznih drugih državah so bile mnogo let glavna trdnjava Jugoslovanske socialistične zveze in Proletarca. V slovenskih domovih po teh naselbinah vam kdo rad pokaže čarterje klubov in društev, ki jih vsled opisanih razmer ni več toliko kakor pred leti.

"Tu je čarter našega socialističnega kluba," mi je dejal rojak v neki mali naselbini v zapadni Penni ter kazal z roko na steno.

"Čemu ga ni več?" Pa je pojasnilo na to vprašanje skoro povsod enako. Razpadel je v stavki, ali v dolgotrajni brezposelnosti, ali pa ker se je tajnik kluba preselil, ali pa, ker je ta in ta sodrug umrl. Nikogar ni bilo, ki bi bil prevzel to delo za njimi. Le domove (društvene dvorane), te so si naši ljudje menda vse ohranili. V njih se shajajo, da si preženejo dolgčas, kakor pravijo nekateri, mladina, da se zabava, mnogi starejši zato, da s prijatelji obujajo spomine na težke boje v prošlosti, in na nade, ki so jih gojili v mladosti.

Vztrajni v stavkah

Nikjer v slovenskih nselbinh, v nobeni industriji, ni bil odstotek naprednih delavcev tolikšen kakor med našimi premogarji. Le malokatera njihna naselbina je bila izjema.

V stavkah, ki jih ni bilo malo, so slovenski rudarji bili med prvimi, ki so se odzvali klicu in bili po dolgotrajnem, neuspešnem boju med zadnjimi, ki so se vračali. Mnogi so potrošili svoje zadnje cente in rajše trpeli pomanjkanje, kot da bi šli nazaj dokler ni unija rekla, da je stavka izgubljena. Tega pa v marsikakem slučaju ni storila, kar je bilo napačno.

Stavkokazov slovenske narodnosti je bilo v borbah v premogovnih revirjih malo. Rudarji in drugi zavedni slovenski delavci so poskrbeli, da

so prišle v pravila njihovih podpornih organizacij določbe za črtanje onih, ki se klicu v stavko niso odzvali, ali ako so se vrnili na delo, predno je bila končana.

Nesreče v rovih

V onih letih, ko si je iskalo zaslužka v ameriških premogovnikih toliko naših priseljencev, je bila varnost v njih na ničli. Premogarji so bili večinoma tujerodci, — "zelenci", pa so si težko izvojevali državne določbe, ki jih bi ščitile pri delu. Le z velikimi naporji, s pomočjo UMW, socialistov in drugih delavstvu naklonjenih krogov so jih dosegli malo po malem.

Iz statistik je razvidno, da je bilo od začetka leta 1920 do konca leta 1939 ubitih pri delu 26,844 premogarjev. Slovencev je bilo mnogo med njimi.

V eksplozijah je bilo ubitih od leta 1900 do konca minulega leta 4,089 premogarjev. V tem številu so vštete samo tiste nesreče, v katerih je izgubilo življenje več kot dvajset delavcev v vsaki, dočim prvo število vključuje vse smrtne nezgode v rovih. Od leta 1929 naprej ni v nobeni posamezni eksploziji izgubilo življenja nad sto premogarjev, dočim jih je v mnogih prejšnjih bilo pokončanih od 100 do 300 in v enem slučaju skoro 400 naenkrat.

S pomočjo socialnih zakonov, boljšega nadzorstva in boljše tehnike in varnostnih naprav se število smrtnih nesreč pri delu znižuje od leta do leta.

Glavna zasluga zato pa gre tistemu delavstvu, ki se je znalo organizirati in se borilo, kajti nobene pridobitve, bodisi pri zaslužku, ali v delovnih razmerah, ni bilo brez boja. Profit in izkoriščanje namreč ne poznata človekoljubja.

Lani sem bil v večji družbi slovenskih premogarjev. Nekateri so delali pod zemljo že v Trbovljah, Hrastniku, v Nemčiji, na Češkem ali kjer že. Drugi so se šele tu zarili v rove. Obredli so jih v Pennsylvaniji, v Kansasu, v Illinoisu, Wyomingu in še marsikje. Spominjajo se mnogo težkega, a tudi zabave je bilo v mladosti. Samo eden izmed njih še dela, dasi je tudi njemu že nad 60 let. Drugi se preživljajo s pomočjo kake penzije, s prihranki, če jih je kaj ostalo, s pomočjo kake njivice, in tudi otroci pomagajo nekaterim.

A v rovih dela še mnogo naših ljudi, v svojem prostem času pa v društvih, v uniji, za svoje društvene in družinske domove in kjer že morejo biti v korist.

V slovenskih dvoranah v Pennsylvaniji, ali v Kansasu, ali kjer že so še ostale naše naselbine v premogovnih revirjih, vidite ob večerih, posebno še ob nedeljah, pisano družbo priletnih mož. Vsakdo izmed njih lahko reče:

"Veliko sem ga že nakopal. Mnogo let sem pregaral pod zemljo!"—

Ivan Jontez:

MRTVE ISKRE

NEKOČ se mi je sanjalo, da sem bil na čudnem pokopališču: bilo je na prostranem polju, katerega obsežnost sem bolj slutil kot videl, kajti zavito je bilo v črno meglo noči, ki je komaj dala slutiti nešteto vrb žalujk, nemo sklonjenih nad pusta in gola tla. Na tisti ogromni njivi, ki sem jo bolj slutil in čutil kot videl s temi svojimi očmi, ki dojemajo gore in doline in reke in morja, a marsičesa drugega ne morejo videti, namreč ni nič rastlo in uspevalo, kajti bila je pokopališče mrtvih isker, ki so nekoč zagorele v človeških dušah in ugasnile prej, preden jih je mogel človek ujeti ter z njimi prižgati novo lučko, ki bi mu pomagala razganjati noč, visečo med njim in jutranjo zarjo. In pri duši mi je bilo pusto in neznanško hladno.

Ko sem se zbudil, sem se najprej tesno zavil v svojo odejo, kajti razodel sem se bil in zeblo me je v resnici. Potem sem začel razmišljati o svojih čudnih sanjah: kje so se vzele, kaj so pomenile?

O mrtvih iskrah sem si bil kmalu na jasnem. Poznal sem jih že, ker tudi meni je že nekatera ušla in ugasnila, najbrž za zmerom. Tem iskram pravijo ljudje navadno ideje, zamisli, navdih. V resnici so iskre, ki se nenapovedane prižigajo v mraku človekovega obzorja ter kažejo človeku pot iz noči, palec za palcem, pa le na redka razdobja za cel korak. Iskram, ki so bile ujete, se imamo zahvaliti za to, kar smo; in mrtvim za to, kar nismo.

Na Kristusovem obzorju je zagorela svetla iskra in on jo je ujel in ž njo prižgal luč ljubezni in pravičnosti, ki vzlic vsem težkim zavesam, s katerimi so jo zagnili, še zmerom gori.

Marks je uzrl v temni noči žarečo iskro ter z njo prižgal luč spoznavanja zakonov, po katerih se razvija človeška družba.

Enaka iskra je rodila "Hlapca Jerneja". Da se je Ivan Cankar tedaj dal zmotiti, si dal opravka s seboj ali s svojimi telesnimi potrebami, katerim tako često ni bilo zadoščeno, bi bila iskra navdihnjenja ugasnila in "Hlapec Jernej" bi bil pokopan na grobišču mrtvih isker. In vendar bi mu tega niti zameriti ne mogli, če bi namreč hoteli biti tako pravični z njim kakor smo s samim seboj in z našimi vsakdanjimi potrebami in ugodjem! "Živeti je vendar treba!" si pravi človek in gleda nase. Koliko svetlih isker je že ugasnilo, umrlo v senci tega izgovora . . .

Ali Cankar se je rodil s posebno strastjo, ki mu ni dala, da bi zaprl oči pred iskrami spoznanja lepega in dobrega, temveč jih je moral loviti in ž njimi prižgati vedno nove lučke. In ker je ve-

del, da tega dela ne bi zmožel med poklicnim delom za kruh in ustvarjanjem "karijere", se je ves posvetil temu lovu in—stradanju. In tako imamo vseeno "Hlapca Jerneja", Cankar pa nekaj soh.

A kdo ve, koliko lepih isker Cankar ni mogel ujeti, ker je morda baš tisti hip iskal košček kruha—včasih je vendar moral jesti—, ali ga je trl obup zaradi zatrtih želja in hrepenjenja, ali mu je pa roka oslabela od pomanjkanja?

Človeštvu gotovo ni v korist, da je sorazmerno le malo ljudi, ki jih je tajinstveno Neznano ob rojstvu usposobilo, da morejo videti, dojemati in tolmačiti svetle iskre, ki prihajajo iz neskončnosti, da bi nam razsvetlile pot skozi noč; in da morajo tudi ti ljudje jesti, se oblačiti in imeti streho nad seboj. Tako lepo bi bilo za te ljudi in jutranja zora bi bila toliko bližje, če bi ne imeli teh potreb: lovili bi iskre spoznanja lepega in dobrega, jim dajali obliko in jih tolmačili manj srečnim bratom in sestram ter se pri tem počutili kakor v nebesih, kakršna ustvarja zavest, da izpolnjujemo vse, kar nam naroča tisto Neznano, ki uravnava naša pota skozi mrak in goščo življenja. Boju za obstanek bi pokazali figo!

Toda potrebe so tu in treba se je biti za košček kruha, za posteljo pod streho. Pa se pehaš in rineš, dan mine, iskre se prižigajo in ugašajo in že je tu čas, ko telo prisili človeka, da mrk in sprt z vsem leže k počitku, s trpko zavestjo, da je spet moral nekaj zamuditi, česar nemara nikdar več ne bo mogel dohiti, ujeti, nadomestiti ali popraviti. In nemalokrat ga pograbitna jeza na sebe in svet in obup kakor fanta, ki doživi neznamen viharček v svoji mladi ljubezni, pa si domišlja, da je vse izgubljeno. In kako tudi ne? Fant si bo spet poiskal pot do srca svoje ljube ter si izprosil odpustanje, da mu bo spet zasijalo sonce, on pa morda nikdar več ne bo videl svetle iskre, ki se mu je bila prižgala v srečnem trenutku, pa jo je moral v pehanju za borni obstanek pozabiti, pustiti, da je ugasnila in se pogreznila v pepel pokopališča mrtvih isker—spčetih, toda nikdar rojenih, v obliko položenih svetlih zamisli.

Resnično, tista tajinstvena Sila, ki nas vodi čez drn in strn življenja, je bila od sile krivična do vseh tistih ljudi, ki jih na kratko in poplošneno imenujemo "kulturne delavce", ko jim je dala v zibel ljubezen do umetniškega izživljanja in tolmačenja Lepote in Dobrote, zraven pa položila težke bergle telesnih potreb in zahtev!

Zdaj mi pa povejte, kako naj človek po berglah lovi kresnice?

Če ujame eno, je to čudež!

Math Petrovich:

Kapitalizem na berglah

Stari sistem v neizogibnem razkrajanju

MARSIKDO izmed nas, ki je že mnogo let aktiven v gibanju za realiziranje socijalističnih idej in principov, se pogostoma vpraša:

1. Ali ni danes, po dolgih letih neumornega in nesebičnega dela, naš cilj bolj oddaljen od uresničenja kakor je bil?

2. Ali ni kapitalistični sistem, vkljub vsemu našemu izobraževalnemu delu, danes trdnejši in sigurnejši kakor je bil?

Odgovor na prvo vprašanje je težak, posebno ako imamo v mislih demokratični socializem in ne birokratični kolektivizem, kakršnega ima sovjetska Rusija.

Veliko lažji pa je odgovor na drugo vprašanje. Kapitalizem danes, ne samo da ni trdnejši in sigurnejši kakor je bil, ampak se nahaja v zadnjem štadiju svojega razkroja. Pri življenju ga držijo samo simpatične vladne regulacije in pa finančne podpore. Kapitalizem, *laissez-faire* kapitalizem, kakršnega smo poznali pred leti, je izgubil vsako ljudsko zaupanje in je popolnoma nezmožen rešiti resne gospodarske in politične probleme, ki jih je ustvaril. Danes hodi po berglah, ki so mu jih preskrbele politične vlade, z željo in namenom, da ga obdržijo pri življenju.

V svrhu naše razprave je potrebno, da si najprej napravimo definicijo o vprašanju, kaj je kapitalizem? Kaj so glavni principi družabnega reda, ki ga imenujemo kapitalizem? Ta definicija je dvojna: eno imajo socialisti, ki delujejo za nov družabni red, a drugo dajejo zagovorniki sedanjega sistema.

Socialisti definirajo kapitalizem takole:

“Kapitalizem je gospodarski družabni red, v katerem so produktivna sredstva in kapital v rokah malega števila ljudi,—v rokah kapitalističnega razreda. Uporabljajo se ne v zadostitev ljudskih potreb, ampak za kopičenje profita. Glavni princip kapitalizma je, izkoriščati večino ljudi v prid posedujočih. To izkoriščanje pomeni revščino in brezposelnost v notranjem življenju narodov, v zunanji politiki pa brezobzirno konkurenco za surov material in pa za svetovna tržišča, konkurenco, ki se vedno konča v svojem ekstremu na krvavih poljanah.”

Zagovorniki današnjega družabnega reda nam podajo pa sledečo definicijo:

“Kapitalizem je družabni red, v katerem ima posameznik popolno svobodo, da si razvije vse svoje sposobnosti do najvišje mere. Kapitalizem pomeni svobodno produkcijo, svobodno trgovino,

svobodno konkurenco in kolikor mogoče malo vladnega vmešavanja v zadeve psameznika, kakor tudi v finančne in gospodarske zadeve ljudstva sploh. Geslo kapitalizma so tele besede Thomasa Jeffersona: “Tista vlada je najboljša, ki ima najmanj kontrole.”

Da, to je klasični *laissez-faire* kapitalizem. Svobodna produkcija, svobodna trgovina, popolna gospodarska svoboda posameznika, neomejena konkurenca brez vladnega vmešavanja. Toda prosim vas, kje na svetu danes še eksistira tak družabni red? V Evropi gotovo ne. Velika Rusija je postala v gospodarskem oziru kolektivistična, v političnem pa birokratična država. Kapitalistični družabni red je tam umrl že v zibelki. Ker ni bilo tam velike produkcije, so boljšeвики socializirali kmeta in obrtnika.

Kaj pa je z gospodarsko svobodo v ostali Evropi? Ali ni kontrola produkcije, trgovine, plač, profita, cene produktom itd. v rokah političnih birokratov? Koliko ima delavec ali delodajalec, producent ali konzument še pravico govoriti in odločati o teh stvareh? Kapitalisti so sicer še vedno lastniki produktivnega in prometnega kapitala, toda samo bedak bi si upal trditi, da imajo v Nemčiji, Italiji ali drugod svobodno produkcijo ali svobodno trgovino. Celo Anglija, rojstna domovina in največja trdnjava kapitalizma, je pod pritiskom vojnih razmer stopila na pot totalitarnega gospodarstva. Povratka nazaj ni, v bodočnost pa vodi samo še ena druga pot, ako bo angleška delavska stranka zadosti odločna in pogumna, da si jo izbere.

Kaj pa naše Združene države, v katerih se je kapitalizem razvil, sicer malo pozneje, toda do najvišje meje? Država z najbolj razvito industrijsko produkcijo in ogromnim bogastvom? Država korporacij, ki imajo milijarde dolarjev premoženja. Država, v kateri je bilo mogoče preprostem delavcu dvigniti se na svojo roko z lastnimi sposobnostmi do trgovskega, finančnega ali industrialnega magnata. Ali je morda kapitalizem v naši državi zmožen, da hodi brez vladne pomoči, brez vladnega vmešavanja? Ali je morda kapitalizem v naši državi dokazal, da zna rešiti svoje gospodarske probleme? Ali je ameriški kapitalizem dokazal, da je potom masne produkcije rešil vprašanje revščine v sredi izobilja? Ali je rešil problem brezposelnosti, ki je posledica produkcije za profit? Ali je naš ameriški kapitalizem zmožen hoditi brez bergel?

Ne! Niti eden teh problemov ni rešen! Niti

eden problemov, ki jih je prinesla kapitalistična produkcija in pa zadnja svetovna vojna, ni do danes še razvozlan. Ti nerešeni problemi so povzročili v Evropi fašizem, v Ameriki gospodarsko depresijo, vsem skupaj pa novo svetovno vojno.

Tudi ameriški kapitalisti so pozabili na svoje fraze o gospodarski svobodi in so, s klobukom v roki, potrkali na vrata vladne palače v Washingtonu, milo proseč: "Napravite nam bergle, brez teh ne gre več!"

Le pogledjmo! Da obdrži vlada zaupanje ljudstva v današnji družabni red, je bila prisiljena ustanoviti veliko število državnih korporacij, v katere je vtaknila milijarde dolarjev kapitala. Te korporacije so danes vredne štirinajest tisoč milijonov dolarjev. Ves ta ogromni kapital pa je namenjen izključno v podporo gospodarskim institucijam, ki bi brez te podpore ne mogle eksistirati. Brez te vladne podpore bi bilo danes ameriško gospodarstvo v popolnem kaosu. Pogledjmo nekatere teh korporacij in njihov namen.

1. Reconstruction Finance Corporation. Ta korporacija je bila ustanovljena že pod Hoovrovo administracijo v začetku depresije. Namen: Podpirati banke in druge finančne institucije, nadalje zavarovalne družbe, železnice in druge korporacije. Marsikatera banka je bila rešena popolnega poloma samo s pomočjo posojila, ki je bilo prejet od R.F.C. Današnje premoženje je dvatisoč dvesto milijonov dolarjev.

2. Home Owners Loan Corporation. Ustanovljena je bila z namenom, da prepreči prisilno sodnijsko prodajo stotisočerihi hišic in domov. Z liberalnimi posojili na prve vknjižbe je rešila ne samo stotisoče lastnikov, ampak tudi stotine manjših bank in posojilnic, ki so imele posojila na prve vknjižbe. Današnja vrednost H.O.L.C. je skoraj tritisoč milijonov dolarjev.

3. Federal Deposit Insurance Corporation. Zaradi ogromnih izgub na bančnih vlogah je ljudstvo izgubilo vse zaupanje v banke in posojilnice. Ta korporacija je bila ustanovljena z namenom, da zavaruje bančne vloge in na ta način zopet pridobi ljudsko zaupanje v finančne institucije. Današnja vrednost, pol milijarde dolarjev.

4. Commodity Credit Corporation. Ustanovljena je bila z namenom, da posoja farmarjem denar na njihove pridelke in jih kupuje, ter na ta način prepreči škodljivo konkurenco med njimi. Danes lastuje ta korporacija stotine milijonov vrednosti pšenice, koruze, bombaža, tobaka in drugih poljskih pridelkov. Skupno premoženje en tisoč milijonov dolarjev.

Lahko bi našteval še dalje: Tennessee Valley Authority, United States Housing Authority, Producers Credit Corporation, Federal Farm Mortgage Company in tako dalje. Vse te korporacije

imajo samo en namen: podaljšati življensko dobo današnjemu družabnemu redu. Organizirane so bile ena pod Hoovrovo, a druge pa pod Rooseveltovo administracijo.

Rad priznam, da so imele precej uspeha. Pomagale so bankirjem, trgovcem, železnicam, bančnim vlagateljem, pa tudi delavcem in kmetom. Zavarovanje vlog je pomagalo, da je ljudstvo zopet dobilo zaupanje v finančne institucije. Posojila na poljske pridelke so bila brezdvomno v korist farmarjem. Posojila na hišice so pomagale lastnikom, da so si jih obdržali, vsaj nekateri. Gospodarsko življenje je zopet prišlo v bolj normalen tir. Toda . . .

Toda, glavni problem je še vedno tukaj—pomanjkanje in revščina v sredi izobilja in pa milijoni brezposelnih. Milijoni, ki lahko vsak čas postanejo nevarni. Ekonomski veččaki in umni državniki si belijo glave, in državna kontrola nad gospodarstvom narašča; v isti meri izginja svobodna produkcija in trgovina. Deset let že trajajo ti poskusi, toda milijonska armada brezposelnih je še vedno tukaj. Tudi bergle ne bodo dosti pomagale.

V tem položaju je kar na enkrat zagrmelo v Evropi. Vojna! Uničevanje!

Kapitalizem je zopet rešil problem brezposelnosti na svoj način. Brezposelni se vračajo na delo. Da, delati morajo celo nadure! Treba je pušk, kanonov in tankov. Vsaj za nekaj časa . . . Morebiti eno leto . . . dve . . . in potem? Kdo ve?

Toda to so sitna vprašanja. Kdo bi si grenil življenje z njimi! Le naj se socialisti ukvarjajo z njimi.

"Nemirni duhovi, polni idej so večinoma nestalni, imajo ene domisleke zjutraj in druge zvečer, ne poznajo vztrajnosti, so muhasti, domišljivi, ničemurni, neznosni." Tako je rekel kardinal Richelieu o pisateljih, s katerimi je pa vedno občeval.

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija Proletarca za leto 1941

Cena 25c

THE MAY HERALD

Published Annually by the Yugoslav Workmen's Publishing Co., 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Owned by Yugoslav Socialist Federation

Editor .....FRANK ZAITZ

Business Manager.....CHAS. POGORELEC

Assistant Business Manager.....JOSEPH DRASLER

Telephone Rockwell 2864

Single copy 25c

Printed by SNPJ Printery, Chicago, Ill., U. S. A.

Anton Slabe:

KAKŠEN BO MIR

UGIBANJA o miru zdaj, ko vihra vojna, dvoboj za življenje ali smrt predvsem med nacijsko Nemčijo in Veliko Britanijo, ki se ne more primerjati nobenemu prejšnjemu v zgodovini, ko sta masno klanje in uničevanje dosegla nov višek dovršenosti, so kočljiva stvar. V tej gigantični borbi se vsa sredstva, ki jih je iznašla znanost, rabijo za rušenje pridobitev civilizacije, ki so znanost omogočile. Kljub temu bo prišel dan, ko se bodo uničevalne sile izčrpale. Prišel bo čas, ko pade zadnja bomba, ko bo oddana zadnja torpeda, izstreljena zadnja krogla. Nastal bo mir, morda le začasni odmor, mir lakote in bolezní, moralne in fizične izčrpanosti, popokališni mir.

Kdo bo narekoval mir, v temu momentu ni znano. Mogoča so samo ugibanja. Ako bo Hitler uspel in zadal smrtni udarec britskemu imperiju ter razvil zastavo z znakom svastike na kadečih se razvalinah Londona in okupiral angleške otoke, bo nacizem zmagal v Evropi. Ne glede na to, kaj se zgodi z angleško vlado in angleško bojno mornarico, bo Nemčija zavarovana s širokostjo Atlantika proti sunku na evropskem kontinentu. Čeprav Amerika stopi v konflikt, ne bo mogla izkrcati čet v Evropi. Amerika ne bo mogla iztrgati kontinenta iz Hitlerjevih rok in on ne bo mogel invadirati Združenih držav, akoprav bi vrgel vso svojo silo v borbo, da doseže ta cilj. Vojaški veščaki priznavajo, da Hitler razpolaga z mogočno oboroženo silo na kopnem in v zraku, dočim je Amerika zdaj pomorska sila. Preteklo bi mnogo let, preden bi Nemčija ali Amerika mobilizirala tako mogočno silo, da bi mogla prva ali druga udariti preko Atlantika z gotovostjo uspeha.

Lahko računamo, da bi na kontinentu zmagovita Nemčija začela rekonstrukcijo Evrope na svoj način. Militaristični narodni socializem se bi raztegnil na ves kontinent in centralna oblast v Berlinu bi kontrolirala vso Evropo.

Če bi se Amerika odločila za kooperacijo z angleško vlado, ki bi se morala izseliti drugam v slučaju nacijske okupacije angleških otokov, pri izvajanju blokade proti Nemčiji, tedaj bi bila slednja odrezana od ameriških živih in surovega materiala, toda s podjarmljenjem Evrope bi postala vseeno mogočna gospodarska enota. Kako bi vladali Nemci, ki se proglašajo za narod gospodarjev, kateremu morajo služiti vsi drugi narodi in plemena, si lahko predstavljamo.

S popolno nacijsko zmago bi prišel tudi dan obračuna s sovjetsko Rusijo. Stalin bi moral plačati kazen za svojo zvito politiko, katero igra od začetka vojne. Osamljen v Evropi, bi stal proti Hitlerju in se mora odločiti za vojno ali vazalstvo. Zmagoviti Nemčiji se ne bi mogel upirati. Sovjeti so razgalili vsemu svetu šibkost svoje udarne sile v napadu na malo Finsko in nobenega dokaza ni, da se je ta izboljšala. Ruska armada je pod kontrolo političnih komisarjev in njeni poveljniki se jim morajo pokoriti.

Podrejenost Rusije bi prinesla nadaljnje rezultate. Nemški tehniki, inženirji in gospodarski veščaki bi jo poplavili in reorganizirali sovjetske industrije, poljedelstvo in gospodarsko strukturo. Produkcija bi se povečala in Nemčija bi dobivala surovine, katere potrebuje. Imela bi ogromen kolonialni imperij, neodvisen od kontrole oceanov. Rusija bi postala vir, iz katerega bi Nemčija črpala živila in surov material.

Gotovo je, da bi vladal red v taki Evropi, v kateri bi bila volja Nemcev zakon. Ta red bi bil strogo militarističnega značaja, v katerem ne bi smel nihče korakati zunaj strogo določene vrste. Bil bi učinkovit red in v njem bi ne bilo prostora za kulturne in človeške vrednote. Imenoval se bi red železne pesti.

* * *

Možnost Hitlerjeve zmage je v kratki vojni, angleške pa v dolgi vojni. Velika Britanija lahko vodi dolgo vojno z ameriško pomočjo. Ta ji je že na razpolago v vseh ozirih. Velika Britanija še ni dosegla Nemčije v letalski sili in ne oni, katero predstavljajo tanki in motorna vozila. Taka sila pa je potrebna za zlom Hitlerjeve kontrole velikega dela evropskega kontinenta. Angleška blokada Nemčije in dežel pod nacijsko oblastjo je sicer omejena, a je kljub temu učinkovita. Na revolucijo v Nemčiji proti Hitlerju se v tem momentu ne more misliti, ker je gotovo to, da bodo Nemci zadnji narod v Evropi, ki bo občutil lakoto, čeprav Anglija postrí blokado in ustavi dovoz živeža v Evropo popolnoma.

Zmaga Velike Britanije zavisi v veliki meri od ameriške pomoči. Saj so v Ameriki že dolgo na delu mogočne sile, da potisnejo deželo v konflikt in vse kaže, da bodo uspele. Skoro vsa ekonomska in vojaška sredstva so že mobilizirana v Ameriki za vojno proti Nemčiji na strani Velike Britanije. Kombinacija sentimentalnih in ekonomskih sil je potisnila Združene države v prvo svetovno vojno in slična kombinacija funkcionira sedaj. Ako Amerika ne reši Velike Britanije pred porazom, tedaj ne more biti angleško-ameriške zmage, od katere mora po Rooseveltovi izjavi imeti koristi ves svet. Ta mora biti organiziran na osnovi demokracije in svobode, ki naj onemogoči vsako agresijo v bodočnosti. Skoro iste besede so se slišale, ko je šla Amerika v prvo svetovno vojno. Vse so bile pozabljene po zmagi zaveznikov in svet je bil za eno prevaro bogatejši.

Ta vojna je porodila novo idejo, ki je ustanovitev federacije angleško govorečih ljudstev, katera ima že mnogo zagovornikov v Angliji in Ameriki. Ideja se lahko uresniči in taka federacija bi vodila borbo naprej. Nasproti si bi stala dva svetova v slučaju nacijske okupacije angleških otokov. Angleška vlada se lahko preseli v Kanado in od tam nadaljuje vojno proti Nemčiji. Kaj bi se zgodilo z večino angleškega ljudstva, ki bi moralo ostati na otokih, si lahko predstavljamo. Gotovo je, da bi ga Hitler zaslužnil, kakor je zaslužnil Poljake in druge narode, ki so prišli pod njegovo peto.

Ampak angleška sila na morju, kopnem in v zraku še ni premagana. Tej gre zasluga, da Anglija še ni invadirana. Ameriška pomoč Angliji v letalih, bojnih ladjah, orožju in bojnem materialu bo zavzela velik obseg v bližnji bodočnosti in ta pomoč bo morda končno zdrobila nacijsko Nemčijo.

Zemljevid Evrope po zlomu Nemčije se najbrže ne bi dosti razlikoval od onega, ki so ga sestavili v Versaillesu po prvi svetovni vojni. Vse nacijske zmage bi skopnele, toda prišle bi temeljite izpremembe. Povojna doba je demonstrirala, da male države ne morejo biti bistveno neodvisne poleg velikih, kajti suverena neodvisnost je funkcija militaristične in gospodarske sile. Male države ne bi imele nobene izbire in morale bi stopiti v sfe-

ro britskega vpliva ter slediti vodstvu Londona v zunanjih zadevah.

Gotovo je, da bi bil za male narode angleški jarem milejši od nemškega, navidezna narodna neodvisnost bolje zavarovana. Ampak v tem momentu mora biti jasno vsem, da živimo v dobi, v kateri je brezobzirnost postala pogoj za obstanek.

* * *

V sedanjem konfliktu je treba imeti vedno pred očmi Stalinovo diplomacijo; ta mu je že prinesla koristi. Ko se je še Francija borila proti Nemčiji, je sovjetski diktator pograbil brez večje opozicije skoro vse pokrajine v vzhodni in južnovzhodni Evropi, katere je hotel dobiti.

Kakor je prva svetovna vojna vodila v krizo mizerije in obupa in omogočila boljševiško revolucijo v Rusiji, lahko tudi sedanja vojna prinese ono, kar niso mogli doseči vsi najeti agentje kominterne—socialno revolucijo. Ta lahko pride, čeprav je znano, da Stalin ni posebno goreč apostel take revolucije. On je dal pomoriti več poštenih revolucionarjev v Rusiji, Španiji in drugje, kjer njegova gangeška tajna policija deluje, kot pa sta jih poklala njegova tovariša diktatorja, Hitler in Mussolini. Toda socialna revolucija lahko služi Stalinu kot sredstvo pri ekspanziji sovjetskega imperija. Saj je znano, da mu je sklenitev prijateljskega pakta s Hitlerjem prinesla dividende skoro brez žrtev. Z osvojitvijo teritorijev je Stalin pridobil skoro 25,000,000 novih podanikov.

Hitlerjeva raztegnitev vojne na Balkan ne ugaja sovjetskemu diktatorju. To dokazuje sklenitev prijateljskega in nenapadalnega pakta z Jugoslavijo. Stalin noče, da bi vsa Evropa prišla pod peto nazijske Nemčije, dasi še vedno upa, da bosta Nemčija in Velika Britanija vodili vojno do izčrpanja, dokler obe ne omagata. Da Stalin želi tak konec vojne, ne more biti nobenega dvoma. Obe, Nemčija in Anglija, se lahko zrušita moralno in psihologično, kakor se je Rusija l. 1917 in Francija lansko leto.

Splošna mizerija, polom in lakota bi ustvarile pogoje za razmah boljševizma. Vse države se bi nahajale v kaotičnem stanju. Civilizirani ostanki različnih držav bi bili likvidirani z izjemo onih, ki bi se morda rešili z begom v Ameriko. Azija bi začela prodirati proti zapadu in zabrisala vse sledove evropske civilizacije, ki bi še ostali po vojni. Boljševiška brutalnost bi prevladovala na evropskem kontinentu in noben žarek ne bi osvetljeval črne noči, ki bi objela Evropo.

Taki polomi so se že pripetili v zgodovini civilizacije. Padcu rimljanskega imperija je sledil temni srednji vek. Sedanja vojna je že, kakor vse kaže, prišla do točke, ko kompromis ni več mogoč. Strasti so razpaljene in sovražstvo je brezmejno. Že to izključuje kompromisni mir.

Pet velesil je v brezobzirni tekmi za svetovno nadvlado! Velika Britanija, Nemčija, sovjetska Rusija, Japonska in Amerika. Italija je bila nekaj časa, a sedaj ni več. Tudi če zmagata Nemčija, bo Italija le nemška kolonija. Ko bo ta vojna končana, bodo zmagovalci, kateri koli bodo, vladali direktno in indirektno mnogo večje zemeljske prostore, kot so jih v prejšnosti.

Večja državna kontrola vseh faz človeških aktivnosti je neizbežna. Vlade ne morejo graditi ogromnih vojnih mašin, če ne obdržijo široke oblasti. Totalna vojna bo pustila vtise in povojni socialni in ekonomski red, čeprav zmagajo protitotalitarne sile, bo drugačen od sedanje. Končna demobilizacija človeške in industrijske sile bo le eden od problemov, ki bodo predstavljali ogromne poteškoče in gotovo je, da rešitev teh ne bo

prepuščena privatni iniciativi. Geslo bo: "Zdravilo za zla državne kontrole je večja državna kontrola."

Upajmo, da bodo v tem konfliktu zmagale sile, ki se proglašajo za demokracije. Koliko demokracije bo ostalo po vojni, je vprašanje, na katero ne more dati sedaj nihče odgovora. Saj smo slišali lepa gesla tudi v prvi svetovni vojni, potem pa smo na žalost spoznali, da so bila le prazne in puhle fraze. Prišla so bridka razočaranja in ta so bila seme, iz katerega je vzklil sedanji konflikt. Kljub temu upajmo, da bodo nekoč nastali pogoji za lepše in boljše življenje na svetu. Upanje, želje in hrepenenja so krasna stvar, čeprav se le redkokdaj izpolnijo.

"VSAK HIP PRIPRAVLJENI"

Stari časi se ponavljajo, pravi "Punch". V stari ameriški vojni so morali moški gotove starosti delati na polju in ob enem biti tudi vojaki. Slično se dogaja v še v vse večji meri v sedanjih časih.

V Angliji se je moralo lani vse prebivalstvo učiti obrambe pred parašutniki, gasiti požare, ki jih povzročajo sovražni letalci, in biti vsak hip na straži pred invazijo.

Tako je v vseh deželah, ki so prizadete vsled vojne.

Najsibo, da ljudje delajo na polju, ali v industriji, venomer morejo biti pripravljene, da se požejo v boj zoper sovražnika, čim se pojavi. Gornja karikatura to poglavje sedanje zgodovine dobro karakterizira.

FRANK ČESEN:

Na valovih življenja

Bilo je v septembru leta 1905., ko je stopil Mirko Slanovec na ameriška tla. Fant je pravkar dopolnil devetnajsto leto, a je bil navzlic temu šibke postave in bledega obraza—pravo nasprotje drugih priseljencev iz kmečkih krajev Slovenije. Ali med tem ko so zdravi kmečki fantje prinesli s seboj v Ameriko le krepke mišice, je imel Mirko trgovsko izobrazbo ter znal nemški jezik, kar je v tistih časih tudi nekaj štelu.

Mirko se je naselil v rudarskem okraju Nottinghamu na severozapadu. Zato je moral tudi on v rudnik kakor vsi drugi. Nekega dne ga popelje hišni gospodar v družbeno pisarno, kjer pove v slabi angleščini delovodji, da je spet pripeljal enega "greenhorna", iz žepa pa potegne steklenico ter jo da tistemu družbenemu uradniku.

"Že prav, John," de ta in spravi njegov dar v miznico. "Se bo že kaj dobilo zanj . . . . . čeravno ni bogve kakšen hrust."

Drugo jutro izroči delovodja Mirka prvemu delavcu Mišiču, ki je bil Slovenec. Ta ga s pomilovalnim nasmehom premeri od nog do glave, a ga naposled vendarle odpelje v rudnik, kjer ga preda rojaku Kaduncu, ki je bil že utrjen in star rudar. Pa je že takoj na prvi pogled vedel, da fant ne bo kos napornemu delu. In res. Ko naložita prvi voz rude, je bil Mirko že ves premočen od potu.

"So te najbrž omamili dolarji, ki jih služimo v tej prokleti luknji," mu pravi Tone Kadunec ter se nasloni na voz. "No, tudi z mano je bila taka, pa vseeno nimam danes drugega kakor izmozgane mišice in kopico otrok, ki bodo nedvomno ostali sužnji ter preklinjali svojo usodo. Zato ti pravim: Beži odtod, dokler je še čas!"

Kadunec izpljune čik ter si nabaše novega, med tem ko se Mirko nasloni na lopato ter napeto poslušala.

"Praviš, da si se učil trgovine v starem kraju in da znaš govoriti po nemško?" nadaljuje Kadunec. "Nič ne rečem. Znanje nemščine je koristna reč. Ampak v rudniku ti nič ne hasne. Tukaj ne vprašajo človeka po narodnosti, niti ne po veri. V rudnikih štejejo le krepke mišice in topoglavost. Ali jih vidiš druge rudarje?! Namestu da bi si zboljšali položaj s pomočjo strokovnih organizacij, se približujejo delovodjam ter tožijo lastne sotrpine pri njih. Ko pridejo z dela, pa veseljačijo, letajo za babami, kvartajo, se prepirajo in celo stepejo, namestu da bi čitali dobre časopise in knjige . . ."

"Kaj pa naj storim?" ga prekine Mirko. "Brez sredstev sem in nobenih prijateljev nimam!"

Kadunec se popraska za ušesi ter nekoliko pomisli . . .

"Veš kaj!" pravi nato. "Slučajno mi je Mišič precej naklonjen. Menda zato, ker poznam njego-

ve muhe. Še danes mu porečem, naj ti da lažje delo, čeprav boš manj zaslužil pri tem. Medtem pa hodi v večerno šolo, da se nekoliko priučiš angleškemu jeziku! Potem pa . . . No, saj imaš vendar nekaj soli v glavi. Ali ne?! Vrini se v kako trgovino! In če boš vztrajen, postaneš lahko še samostojen trgovec. Prilike so zelo ugodne za slovensko trgovino v tem kraju."

Potem se oba spet sklonita vsak k svojemu delu. In po Mirkovi glavi se venomer podijo raztrgane misli . . .

Po neprestanem Kadunčevem moledovanju je Mišič naposled vendarle namestil Mirka k "mulcem." To so vozniki rude v predorih. Delo ni bilo nič kaj prida. Ali vseeno veliko boljše od prejšnjega.

Slanovec si je dobro zapomnil Kadunčeve nauke. Začel je varčevati. Zvečer je hodil v šolo. In kadar ni šel tjakaj, je ostal doma ter pridno čital. Sostanovalci so se norčevali iz njega. Rekli so mu, da je mevža in da se ne bo nikdar izcimil pristen fant iz njega.

Ob sobotah zvečer je bil v Korenovi hiši, kjer je Mirko stanoval, pravi pravcati dirindaj. Takoj po večerji je raztegnil godec Duldek svoj meh. To vam je bil človek sila smešne postave. Nekoliko grbast je bil. Nos mu je bil top in nekaj ščetin je štrlelo pod njim. Ko je Duldek godel, se je zaganjal naprej ter dajal iz sebe čudne glasove, ki so bili podobni onim nadušljivega konja.

Ogromna miza, ki je stala skoro sredi sobe, se je pričela polniti s pijačo. Iz kuhinje prideta dekla in domača hči. Pričel se je ples, ki se je polagoma izpreminjal v kanibalsko rajanje. Ženske so cvilile, ko so jih moški ščipali v bedra. Godec zaigra neko kvantarsko pesem in takoj jo vsi poprimejo za njim s hreščecimi glasovi in brez vsakršne ubranosti. Proti jutru so bili že vsi dodbra natreskani in natrkani. Starejši možaki odracajo počasi v posteljo, med tem ko so si šli mlajši iskat še nadaljnje zabave po raznih beznicah ali pa v zloglasnih hišah.

Te žalostne razmere so tako vplivale na Mirka, da se je naselila velika žalost v njegovi duši. Rad bi kaj ukrenil. Toda kako!? Časopisi! Hm . . . Saj že sedaj zahajata dva v hišo. Gospodar dobiva Narodni glas in Mirko Delavca, pa ju nihče izmed fantov še pogleda ne. Kaj pa podporno društvo?! No, to bi bilo nekaj. To bi bil prvi korak k napredku v naselbini, si misli Mirko ter gre takoj na delo. In zares se mu je posrečilo pridobiti še osem rojakov v Nottinghamu za tisto idejo. Ko so dobili potrebne listine iz glavnega urada napredne podporne organizacije, si zvolijo odbor. Kadunec je postal predsednik, Mirko tajnik in Koren pa blagajnik. Led je bil prebit in društvo je po Mirkovi zaslugi prav dobro uspevalo.

Medtem je Mirko dobil službo v neki večji trgovini. Njen gospodar ga je sicer vzel le na poskušnjo, ali Slanovec je v kratkem času razvil tolikšne izredne trgovske zmožnosti, da je bil naposled nastavljen za stalno.

Trgovina "Wilson & Co." je uspevala bolj in bolj. V Mirkovem oddelku se je vsled slovenskih odjemalcev kupčija podvojila. Gospodar Wilson se je jel čimdalje bolj zanimati zanj, pa ga nekoč pokliče v pisarno, mu ponudi dišečo smotko ter pravi:

"Gospod Slanovec! V vas sem zasledil izreden trgovski talent. Vaš vpluden nastop, vaša točna postrežba, vaša izvedenost v razločanju blaga in vaše vestno knjigovodstvo, vse to mi je sila všeč. Ker sem že v letih in bi se zato rad malo odpočil, mislim, da bi ne bilo napak, če vam dam mesto pomožnega ravnatelja . . . No, kaj pravite k temu "

Mirko je seveda z veseljem sprejel ponudeno mesto. Poleg lepe plače mu je to povišanje prineslo tudi splošen ugled. Ali še nekaj drugega je bilo, čemur ga je to novo odlikovanje kaj približalo. Že dolgo je imel Mirko oko na Wilsonovi hčeri Florenci, ki ga je tudi rada videla, čeprav sta oba čutila, da zija med njima širok družabni prepad.

Florenca je bila tipična Amerikanka. Vendar pa ni gojila nobenih predsodkov proti inozemcem, kakor je bilo to takrat v navadi. Bila je razumna in razišodna, vitke postave, modrih oči in svetlih las. Za njeno roko so moledovali sinovi iz najvišjih krogov.

Mirko se sedaj ni več obotavljal. Brez oklevanja ji je razkril svoja čustva in razvila se je med njima iskrena ljubezen; ljubezen dveh src, ki se zlivata v čudovito duševno skladnost; ljubezen, kakršna daje snov za svetovno poezijo.

To razmerje med njima pa seve ni ostalo prikrito. Dame iz "boljših" krogov so vihale svoje nosove, stiskale svoje glave ter si pritajeno šepetale: "Hm, pa z inozemcem se bo poročila . . . Sramota!" Pa še Wilsona so ljudje neprestano nadlegovali s sličnimi besedami in vprašanji. A on jih je odločno zavračal ter jim rekel, da je to zadeva Florence in Mirka. Wilson se je predvsem brugal za trgovino in ker je bil že star vdovec, se je veselil tega, da bo mogel kmalu prepustiti svoje podjetje spretnim rokam Mirka Slanovca.

Novica o zaroki se je bliskoma raznesla tudi po slovenski naselbini. Kadunec se je zadovoljno smehljaj ter venomer ponavljal: "Ali vam nisem pravil, da bo iz tega fanta še nekaj postalo? Da, da . . . Tristo zelenih, ali vidite sedaj?! Lahko smo ponosni na to, da ni ostal ta študentek v blatu, kakor jih je žal že veliko drugih. Ne da bi se hvallil," je še pripomnil. "Toda v precejšnji meri je moja zasluga, da je Mirko splezal po lestvi. To lahko rečem. Ali se še spominjate, kako ste se norčevali iz njega, ko je hodil v večerno šolo in čital, med tem ko ste vi popivali? No, danes bi

lahko on norce bril iz vas. Pa jih ne bo, ker je razumen."

Povešenih glav so poslušali nekdanji Mirkovi sostanovalci poštene Kadunčeve besede. Pa saj so ga v srcu vedno spoštovali. Ali mladeniška razposajenost je imela svoje muhe pri tem. Danes priznavajo svojo zmoto. Zato so pa kakor prerajeni, odkar je Mirko med njimi. Ta je poleg podpornega društva ustanovil še dramatični in pevski odsek. Dvorana in oder sta bila sicer skromna, ali k ljudski izobrazbi sta vseeno dokaj pripomogla. Danes ni v tisti naselbini več nobenih pretefov in popivanj, nego poštene kulturne in družabne zabave v dvorani in pod milim nebom.

Mirko se je poročil civilno in brez vsakršnega pompa. Slovenski pevski odsek mu je zapel ganljivo podoknico, med tem ko mu je Kadunec v imenu društva Napredka poklonil šopek rdečih nagljev v znak ljubezni in svobode.

Leto pozneje je imel Tone Kadunec nujen opravek v mestu. Tedaj ga je pot zanesla tudi mimo znane trgovine. Ali kako se mož začudi, ko čita na pročelju njen napis. Namestu "Wilson & Co." so se blestele zlate črke "Slanovec & Co."

"Hm . . . Tako, tako. Saj sem vedel, da ta fant ni karsibodi," zamrmra Kadunec v brado ter vstopi.

V prodajalni je živo kakor v panju. Prodajalci tekajo sem in tja, da čim preje ustrezajo kupcem. Če ne dobiš zaželjene robe v pritličju, stopi na vzpenjačo in obišči razna nadstropja! Blago je dobre kakovosti in po zmernih cenah. Kadunec gre naravnost v pisarno.

"Halo, Tone! Da si mi zdrav, stara korenina!" ga pozdravi ravnatelj, ki ni bil nihče drugi kakor naš znanec Mirko. "Kaj je novega? Sedi, da se kaj pogovoriva! Čudiš se izpremembi, jeli? No, Wilson je šel v pokoj ter meni izročil prodajalno. Ker je kupčija rastla, sem dozidal še dve nadstropji. Toda kaj sem že mislil?! Ali ste že začeli z Narodnim domom? Kaj praviš, če bi jaz prispeval polovico in drugo pa . . . no, se bo že napravilo. Imam dobre trgovske zveze . . .!"

"Ampak . . ." ga prekine Kadunec.

"Nič, ampak!" ga zavrne prijazno Mirko ter mahne z roko. "V prvi vrsti se moram zahvaliti tebi, da sem postal to, kar sem, a v drugi pa slovenskim rudarjem, ki so kupovali svoje potrebščine pri nas . . ."

V pisarno stopi mlada žena. V naročju ima ljubko dete, čigar obrazek je kakor izklesan posnetek Mirka. Bila je naša Florenca, Mirkova žena.

"How do you do, Mr. Kadunec!" ga prijazno ogovori Florenca. "Zakaj naju večkrat ne obiščete? Mirko vedno govori o vas in drugih slovenskih fantih."

Po prisrčnem kramljanju se Kadunec ves srečen in ginjen poslovi. Na cesti se pa še enkrat ozre v trgovino ter zamrmra: "Oh, saj pravim. Kdo bi si mislil . . ."

“Iz noči”

Pruredil

ZVONKO A. NOVAK

(Ta izčrpek je posnet iz knjige z naslovom “Out of the Night.” Spisal jo je Jan Valtin, čigar pravo ime je Richard Julius Hermann Krebs. V njej opisuje pisatelj svoja dejanja in nehanja med časom, ko je bil agitator komunistične stranke na Nemškem in drugod. Ker je Krebs nemški državljani in ni imel svojih potnih listin v redu, so ga priselniške oblasti pridržale na Ellis Islandu ter mu dovolile vstop v to deželo šele potem, ko si je preskrbel varščino v znesku po \$5.000. Sedaj mu preti izgon v Nemčijo, ker je obdolžen, da je prišel semkaj že drugič nepostavno in da je pristaš politične organizacije, ki zagovarja strmoglavljenje ameriške vlade s silo. Krebs priznava, da se je pridružil komunistični stranki l. 1923., trdi pa, da je izstopil iz nje l. 1937., t. j. še preden je to pot nepostavno prišel v Združene države ameriške. To, kar je ta človek prestal in videl v mučilnicah nemške tajne policije, znane pod imenom ‘Gestapo’, vzbuja v človeku grozo in pa brezmejno mržnjo do nacijskega režima. Knjiga “Iz noči” obsega 752 strani. Njena vsebina predstavlja eno najstrahovitejših zgodb, kar jih nam nudi sedanja književnost.)

RAZCAPANI PES

PO rodu sem Nемеc. Toda leta moje otroške dobe so razmetana po raznih krajih od Rena do Jangcekganga, ker je moj oče prebil večji del svojega življenja na morju. Ko sem bil star štirinajst let, sem poleg svoje materinščine govoril kitajsko in malajsko ter za silo lomil še tudi švedski jezik, angleščino in laščino.

Posledica takšnemu nestalnemu življenju je bilo to, da me je vedno nekaj nepremagljivega gnalo po svetu.

Med dvema letoma, ki sem ju prebil na neki angleški šoli v Singaporu, sem spoznal, kako velikanski prepad zija med delavskim otrokom in sinovi pa hčeraми kolonijalnih uradnikov in belokožnih trgovcev na vzhodu. Napihnjeni šolarčki mojega razreda so mi zdeli ime “razcapani pes”.

Ko je Italija napovedala Nemčiji vojno, smo bili mi v Ženovi. Tu sem videl šele prvič, kaj pomeni sovraštvo na debelo. Moj oče je bil nemški mornarski rezervist, pa je takoj po vojni napovedi pobegnil iz Italije, ker se je bal, da bi ga italijanska oblast vrgla v ječo. Kmalu nato smo morali tudi mi drugi kar v dvanajstih urah oditi preko Alp v Nemčijo.

Med vojno je moj oče služil cesarja v mornarici, a mi smo pa živeli v Bremenu. Moja mati se je strašno tepla z revščino, da obdrži ob pičlih prejemkih, odmerjenih družinam mož v vojaški službi, svoj zarod pri življenju. Moja obleka je bila iz papirja, moji čevlji od lesa. Otepali smo repo in neznansko slab pa zoprn kruh. Krompir nam je prišel le redkokdaj pod zobe, a konjsko meso pa je bilo naše največje razkošje. Seznanili smo se z neprestanim gladom in pozimi pa še s hudim mrazom

povrhu. Po gozdu smo pobirali bukovico, da smo imeli olje, in pa želod, da smo dobili kavo iz njega. Liki jata sestradanih volkov smo se dečki plazili ob robu posestev in vojaških skladišč ter kradli hrano, kakor smo pač mogli. Večkrat so me pri tem zasačili, prijeli in kaznovali. To me je tudi privedlo k temu, da sem začel sovražiti vsakogar, ki je nosil kak znak oblasti na sebi.

Ko sem bil skoro štirinajst let star, me je neki starejši prijatelj vpeljal v neko mladinsko skupino Neodvisnih socialistov. Tiste skupine so se imenovalе Spartakova mladina. Organizirali so jih skrivaj mladi revolucionarji iz Berlina. Shajali smo se tajno po podstrešjih, v zapuščenih hišah in celo na strehah. Voditelji so nam vcepljali sovraštvo do bogatih slojev v srce. Učili so nas, da moramo hujskati siromake k skupnemu uporu in boju. Naročali so nam, naj razbijamo in razganjamo patrijotične šolske sestanke s srbečim praškom in smrdečimi bombami. Svojemu preziranju postavljenih oblasti smo dajali duška s tem, da smo metali crknjene podgane skozi odprta okna v redarske urade.

Ko je meseca januarja l. 1919. postala Spartakova zveza komunistična stranka na Nemškem, sem bil jaz v svojih petnajstih in že zadosti ustrojen za razgrajanje in razbijanje.

Pa je prišlo do tega, da so podpisali premirje. In baš tedaj sem zvedel, da mi je umrl oče v neki oddaljeni bolnišnici. Mojo mater je ta žalostna novica neznansko hudo potrla in pretresla. Pa izroči mlajše otroke neki sosed v oskrbo ter nato nemudoma odide na pogreb. Dva dni pozneje so našli mojega najmlajšega brata, ki je bil star pet let, mrtvega v njegovi postelji.

Ko si je nemška plovba malo opomogla od vojne pa-

ralize, sem se na neki ladji vpisal v službo za navadnega pomorščaka. Domovina je bila vsa razrvana in ob misli na to, da si bom sedaj lahko služil kruh na ljubem, čistem morju, sem se skoro jokal od veselja.

Po treh letih pomorskega službovanja se vrnem v Hamburg, da bi tamkaj študiral plovbo. Ali bržko sem stopil na nemška tla, sem se že znašel v vrtincu še hujšega sovraštva, kakor pa je bilo tedaj, ko sem odšel.

Dežela je bila bolna. Skozi vsa tri leta, ki sem jih prebil na morju, kjer sem skoro popolnoma pozabil stara sovraštva, ni imela miru. Stavke in oborožene vstaje so se vrstile druga za drugo. L. 1923. so zavezniške vojske vpadle v Porurje, da izsilijo plačanje vojne odškodnine. Sedaj je deželno preplavila inflacija. Industrijalci so prodajali svoje izdelke za zlato, a mezdne sužnje pa plačevali s skoro ničvrednim papirjem. V krdelih so planili na Nemčijo tudi kramarji ter zamenjavali izdelke domačinskega dela za drobtine. Cene so se višale in mezde nižale v norem plesu. Danes je veljal hlebec kruha 100,000 mark, jutri pa že 1,000,000.

Ko sem se nekoč ponoči vračal v svojo tesno sobo, me ustavita na poti dve ženski. Ena je bila pri štiridesetih, ena pa komaj pri šestnajstih. Starejša me potegne za rokav ter reče: "Vi imate prijazen obraz. Prosim, dajte nama prenočišče!"

Bili sta begunki iz Porenja. Moža starejše ženske so zaprli, ker je pomagal razstreliti neko železniško progo, da bi se tako preprečilo prevažanje nemškega premoga v Francijo. Zasegli so jima dom in že več tednov sta taval po deželi ter se potepali iz kraja v kraj.

"Imam le majhno, mrzlo sobo," sem jima pojasnil. Ženski se zasvetijo oči. "Medve lahko spivi na tleh," je rekla. "Hvaležni sva vam za to, da morevi imeti streho nad glavo."

Ko ju privedem v sobo, pravi ženska: "Moja hči spi lahko z vami v postelji, a jaz pa bom spala na tleh."

Te njene besede so me sila iznenadile. V splošni popačenosti povojnih let so begunska dekleta širom po deželi prodajala svoja telesa za kruh in prenočišče.

Jaz sem odkimal, prepustil ženskama posteljo ter odšel ven na mrzlo cesto, koder sem taval celo noč.

Nekaj dni kasneje sem se znašel v hamburški mestni ječi. Poskusil sem jo skrivaj popihati na neki ladji. Pa so me zalotili ter obsodili na sedem dni zavora. Med mojimi sojetniki je bil tudi neki komunistični agitator, ki si je neumorno prizadeval pridobiti zaprte proletarce za komunistično stvar. Njegovo brezmejno navdušenje je bilo nalezljivo. Čista iskrenost njegove vnetosti me je zadivljala. Bil sem uverjen bolj in bolj, da je edina reč, ki se človeku še izplača v življenju, če se posveti revoluciji.

Ko sem bil izpuščen iz zavora, mi je policijski častnik ukazal nemudoma zapustiti Hamburg. "Mi ne maramo nobenih potepuhov v tem mestu," je dejal.

"Kdo pa dela potepuhe iz nas?!" sem mislil sam pri sebi.

V drugem tednu meseca maja l. 1923. sem se pridružil komunistični stranki.

"ALI SI ŽE KDAJ UBIL KAKEGA ČLOVEKA?"

Svojo službo sem nastopil kot sel za tajno strankino organizacijo na koncu meseca septembra. Moja prva pot je bila iz Hamburga v Berlin. Naročeno mi je bilo dostaviti zapečateno pismo z naslovom na 104 Moeckernstrasse. Tam me je v udobnem stanovanju sprejela mlada ženska, ki je bila Rusinja, kar sem takoj uganil po njenem naglasu v nemški govorici. Marija Schipora ji je bilo ime, kakor sem zvedel pozneje. Toda poročilo, ki sem ga prinesel od Otona Marquardta, ni bilo zanjo, pač pa za Hugona Eberleina, ki je bil član centralnega odseka in ki je tačas oskrboval komunistične stike v nemški armadi in mornarici.

Marija Schipora mi postreže z benediktincem, ko sem čakal Eberleina. Pil sem trikrat ali štirikrat. Toda ona še ni nehala siliti vame s pijačo, kar mi je vzbudilo sumnjo, da bi bila ta ruska ženska lahko vohunka za policijo. Pa naglo vstanem ter ji rečem s trdim glasom: "To mi ni nič povšeči. Kdo ste? S čim se pečate?"

Ona se skloni preko mize ter se zasmeje.

"Ti bi rad tovariša Eberleina?" me vpraša.

"Da," ji odgovorim na kratko.

"Kdo te je poslal semkaj?"

Jaz ji nisem maral odgovoriti.

"Marquardta poznam prav dobro," de ona. "Skupaj sva delala več let."

Iz tega sem uvidel, da je Marija Schipora prejela plačo od ruske tajne policije G. P. U., pa sva si hitro postala prijatelja. Kajti gojil sem visoko spoštovanje do komunistov, ki so se udejstvovali v mednarodnem delu. Marija je govorila priprosto. In bila je nagla pa poželjiva. Njene ustnice so bile polne in rdeče. Prijela je moje lase ter me poljubila.

"Tovariš Eberlein prihaja vselej kasno," je dejala.

Pa ga ni bilo tisti dan. Pač pa je prišel visok, mrk, bledoličen človek, ki mu je bilo kakih trideset let. Njemu izročim hamburško pismo. To je bil Feliks Neumann, ki je tedaj stal terorističnim skupinam, okostju bodoče nemške čeke, na čelu. Ta mi je velel ostati v Berlinu do prihodnjega dne. Nato pa me je začel izpraševati o mojem delovanju v stranki.

"Ali si že kdaj ubil kakega človeka?" me vpraša nenadoma.

"Ne," mu odgovorim nemalo presenečen.

"No, kako bi pa potem storil kaj takega?"

"Ustrelil bi ga," se je glasil moj odgovor.

"Napak," de Neumann ter se nasmehne prav suho. "Najvarneje je, če ga pobiješ na tla do nezavesti po glavi. Potem mu pa prerežeš žile z britvijo. Če storiš to, veš, da je tisti človek mrtev," me še pouči z značilno hladnokrvnostjo.

Jaz nisem vedel, pri čem sem. Ali je mislil zares? Ali je le hotel preskusiti moje živce? Ali se je šalil? Takrat si nisem mogel dati odgovora. Toda polagoma, kos za kosom, sem prišel do jasnosti. Feliks Neumann je mislil zares.

Noč sem prebil v stanovanju na 104 Moeckernstrasse. Marija Schipora je pripravila zelo priprosto večerjo in med jedjo smo se menili o političnem razpoloženju strankinih delavcev in sličnih stvarih.

Že pozno v noč je prišlo še pet drugih ljudi. Dve deklini in trije moški. Dekleti sta bili Eva in Lu. Obe sta bili članici naših enot. Eva je bila majhna, temna in kakor mačka. Neumann jo je imel za svojo prilježnico. Lu je bila robata in trdosrčna. Ure so potekale in dekleta pa fantje so govorili in govorili, kakor so mogli edinole komunisti tiste divje in neodgovorne dobe govoriti, kadar so bili sami med sabo. Jaz sem le poslušal, kakor bi bil začaran. Naposled se že bolj proti zori vzdigne Feliks Neumann ter de z dramatično kretinjo: "Otroci, meni se hoče spat."

Stanovanje Marije Schipore je bilo nekakšno prenočišče za mnoge komuniste, ki so potovali skozi Berlin na svojih nepostavnih poslanstvih. Feliks Neumann in Eva sta imela sobo sama zase. Takisto tudi Marija. Drugi so spali po zofah in na tleh.

"Midva bova spala skupaj," mi je kar naravnost in brez obotavljanja dejala Marija.

Sledeči dan sva se peljala z Neumannom v majhen hotel, koder sem se srečal z generalom Wolfom.

"Ali potrebuješ kaj denarja?" me vpraša ta potem, ko sem že zadosti povedal o svojem delovanju za stranko.

"Ne," sem odgovoril, čeprav sem bil že skoro do kraja suh.

Nekaj dni kasneje sem ga še enkrat obiskal, potem se pa odpeljal na vlak na nazaj v Hamburg. Kmalu nato je bil Feliks Neumann v tem mestu. Ta se je sestal z menoj pri Eriki Zcympaniskijevi, kamor sem se navadno zatekal, kadar sem imel prostih par ur. Tu me je skušal pregovoriti k temu, da bi podpisal nekaj, kar mi je bilo popolnoma neznano. Podpisal naj bi bil izjavo, da sem se udeležil ropa v neki tiskarni v Bremenu.

To mu seve ni uspelo.

"Motili smo se," je dejal in njegove oči na mrtvaško bledem obrazu so otopele. "Mi smo gotovi s teboj."

Jaz sem odhitel v urad Alberta Walterja, ki je bil eden najzmožnejših, kar jih je Moskva imela za vodstvo kampanj po lukah in na ladjah. Njega sem prosil, naj me postavi zopet na delo med pomorščaki. To se je tudi zgodilo, kar je bila velika sreča zame. Kajti mrki Neumann, čigar misli so se sukale le okoli morij, je bil nenadoma prijet. Da reši lastno kožo, je izdal celokupni oficirski zbor terorističnih enot—nemške čeke—državni policiji. Nekaj mesecev kasneje so ujeli generala Wolfa samega, čigar ime je bilo tudi Peter Aleksander Skoblevski.

MOJ NASKOK NA PACIFIK

Po velikih ovinkih in potikanjih po svetu sem se javil glavnemu stanu v Hamburgu ter prejel navodila za svoje komunistično delovanje. Vrniti sem se imel na obal Tihega morja ter preučiti vse možnosti za nahuj-skanje k sabotaži in stavkanju med ameriškimi delavci, zlasti pa še med onimi, ki so delali v ogromni zapadni lesni industriji in na oljnih ladjah oljne družbe "Standard Oil Co." Moja plača bi mi imela prihajati iz rok komunističnih zastopnikov v Ameriki.

Na ladji Montpelieru sem se pripeljal v San Francisco, kjer sem se lotil svojega tajnega dela. Pretaknil sem območje obrežne straže, se seznanil s pomorščaki ter poročal v Hamburg podrobno o vseh možnostih za vpe-ljavo komunističnega evangelija med mornarji obrežne straže. Prehodil sem zapadno obal tja do San Diega ter pridno razdeljeval propagandno literaturo, ki mi je do-hajala v nepretrganem toku iz Hamburga. Hamburški urad sem spravil v stik z majhnimi, ali to pa kaj delavnimi in zanesljivimi skupinami v Seattlu, Grays Harborju, Portlandu, Astoriji, San Franciscu in San Pedru. Nato sem šel na Havajsko otočje, koder sem začel tudi slično propagando, ker sem resno mislil, da bo nekoč zaplapolala sovjetska zastava tudi na teh lepih otokih.

V lukah na pacifični obali sem se povsod kaj prikupil ravnateljem, ki so vodili zavode mornarske cerkve v Ameriki, ker sem se jim ponudil za prostovoljnega delavca. Pospravil sem bralne sobe ter iskal pomorščake, ki so mogli peti na prireditvah zvečer. Na ta način sem se seznanil z njihno notranjo organizacijo.

Naročeno mi je bilo, naj doženem, kako bi se dali tisti zavodi uničiti. Pozneje so se moji predstojniki v komu-nistični stranki ravnali po nekaterih nasvetih, ki sem jih dal v svojih poročilih, in komunizem se je bolj in bolj širil po ameriških obalah.

Po enem letu takšnega delovanja se mi je zazdelo, da sem kakor človek, ki deva s korcem vodo v sod brez dna. Sanjal sem o tem, kako bom vodil velikanske armade delavcev v bojne vrste naše revolucije. Ali uvi-del sem, da so tla godna za revolucijo v Evropi in Aziji, ne pa v Ameriki. In tako sem se odločil za to, da se vrnem v Evropo.

POT V LENINGRAD

V zimi 1925-26 sem bil izbran za posebno vežbanje na komunistični univerzi v Leningradu. Ne upam si opisati čustev, ki so me prevzela, ko so se mi izluščile

iz zameglelosti prve nejasne pokrajine Sovjetske unije. Noben veren bogomolec bi ne mogel stopiti v svetišče z večjo pobožnostjo.

Nad 600 dijakov, mladih komunistov obojega spola, je obiskovalo Komunistično vseučilišče tisto zimo. Med temi je bilo kakih 300 ali 400 tujcev, ki so bili iz vseh kotov Evrope. Orijentalci so imeli svojo "Univerzo za ljudi z vzhoda" v Moskvi in eno manjšo pa v Vladivo-stoku. Ameriški komunisti so imeli svoj lastni oddelek na "Univerzi za ljudi z zapada" tudi v Moskvi.

Tečaji niso nudili dijakom akademične vzgoje, nego so se skoro izključno pečali z zadevami razredne borbe. Revolucija ni bila samo eden od izhodov, nego edini izhod.

Del našega popoldanskega časa se je posvečal telo-vadbi in tarčnim vajam. Učitelji, vsi iz Rdeče vojske, so bili sijajni primeri telesne popolnosti.

Dijaška skupina, v katero sem spadal jaz, je štela 53 članov in članic. Hrana in zabava sta bili zastoj. Obleko smo dobili, kadar smo jo potrebovali. Spali smo na zgibnih vojaških posteljah po sedem ali osem v eni sobi. Luči so navadno gorele celo noč. Kajti bil je vedno kdo med nami, ki se je hotel učiti.

Rogali smo se buržvaznim idealom stalnega obstanka, zakona in ljubezni, lastništva, postave in reda. Bili smo mladina mednarodne zarote. Naš cilj je bil uničenje—popolno, brezpogojno uničenje—kapitalistične družbe.

Vera v zakonsko življenje se je zatirala v nas. Kajti moške in žene z družinami postanejo prav lahko ljubi-telji miru. Gojitev trajne čustvene zveze med enim moškim in eno žensko se je zdela premalenkostna. Ali vseeno pa nismo bili kaki celibatarji. Ljubezen je bila prosta. Često je po več mladcev imelo ljubavno znanje z enim dekletom.

V SAN QUENTINU

Spomladi sem prosil, naj me pošljejo na delo v svet. Prošnja je bila uslišana in več mesecev sem izvajal strankina povelja na Kitajskem, kjer sem sodeloval s ki-tajskimi komunisti ob vodi v Šangaju. Potem sem bil meseca julija poslan v Združene države ameriške. Skrivaj sem se prepeljal na neki ladji, namenjeni v Vancouver. Tedaj sem prišel v Los Angeles, kjer je bil moj stik neki Rus, ki je živel pod imenom Getsy. Ta mi je naložil usmrteve nekega človeka, ki je izdal komunistično stranko, s sledečimi besedami: "Najne-varnejši sovražniki revolucije so tiste osebe, ki smo jih sprejeli kot iskrene revolucionarje, a se jim je zdelo vredno in dostojno izdati naše zaupanje za denar. Če jih pustimo pri življenju, bi bilo to hudodelstvo proti našemu gibanju."

"Kje je tisti človek?" ga vprašam.

"Tukaj v Los Angelesu," pravi Getsy ter potegne neko sliko iz žepa. "Poglej!"

Jaz si začnem ogledovati fotografijo. Strah, jeza in trdovraten čut dolžnosti so se borili v meni in že sem mislil, kako bi se mi bilo mogoče iznebiti tiste krvave naloge. Pa se premislim ter rečem: "No, če že moram vzeti človeku življenje, potem bi tudi rad vedel zakaj."

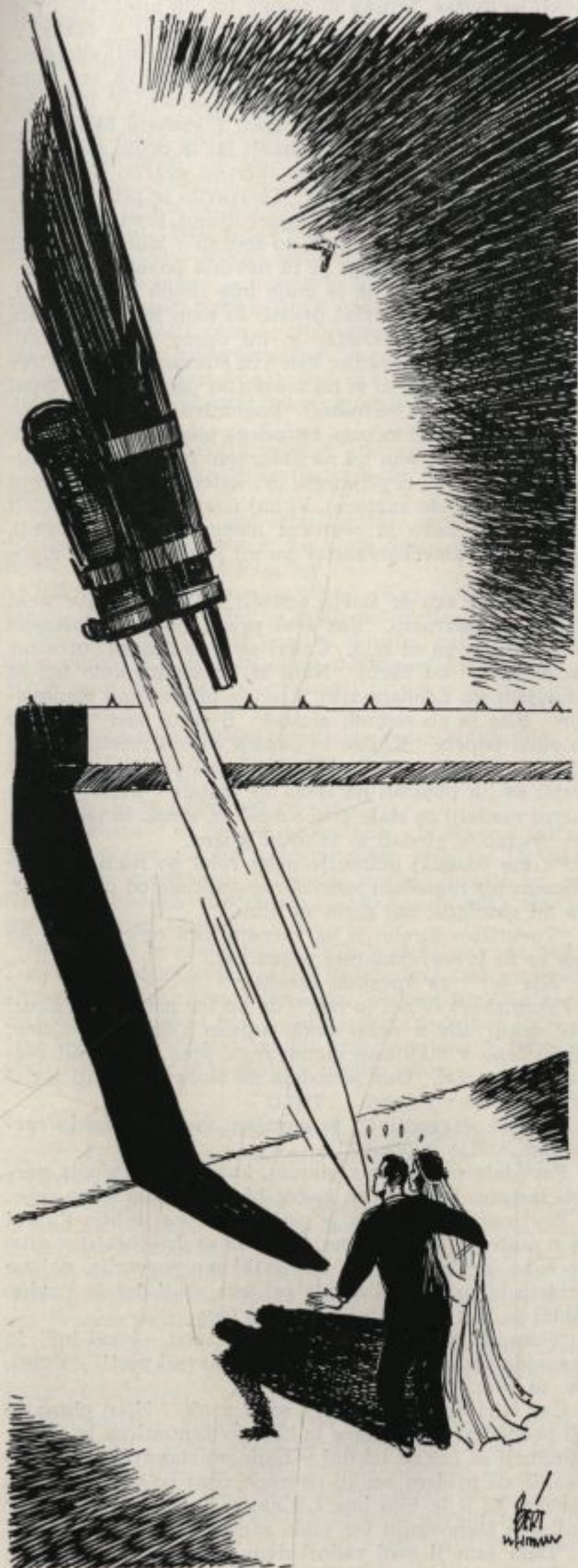
Getsy dene svoje roke čez moje rame ter pravi: "Dragi moj tovariš! Ta človek je izdajca. In to je dovolj. Izdajce morajo umreti."

Dolgo sem sedel nem na stolu, med tem ko je Getsy hodil po sobi sem in tja ter govoril brez prestanka in poudarka.

"Naj bo," rečem jaz naposled.

Prihodnji dan še nisem šel na tisto delo. In še precej sledečih dni ne. Odlašal sem in odlašal. Navsezadnje se pa le opogumim ter napadem tistega človeka o belem dnevu na cesti, kjer se je kar trlo ljudi. Ko ga dohitim, ga udarim s samokresom po glavi ter zbežim. Toda po-

Poroke v tretjem rajhu.—Ljubi, spoštuj IN UBOGAJ! MENE! OBADVA. (Hitlerjev ukaz.)

licija me je ujela ter odvedla v ječo. Sodnik me je obsodil na zapor v San Quentinu, kjer sem ostal tri leta ter se naučil mnogočesa. Čital sem, kar mi je prišlo v roke. Obvladal sem angleščino, se naučil francoščine in španščine, študiral astronomijo in časnikarstvo ter se privadil črkostavstvu. Skozi vso to dobo sem ostal zvest komunistični internaciji. Ustanovil sem tajno knjižnico revolucionarne literature ter organiziral marksistične krožke med jetniki. San Quentin sem zapustil prve dni meseca decembra l. 1929. Tri dni nato sem pa že bil na parniku, ki me je popeljal v Evropo.

Med mojo odsotnostjo je prišlo v komunističnih vrstah do velikih izprememb. Stalin se je iznebil Zinovjeva in Trockega ter sam zagospodaril na Ruskem. Začel je svojo orjaško petletko in tisti, ki so mu nasprotovali, so bili pogaženi in vrženi v cestni jarek. Gospodarska kriza širom po svetu se je imela za konec kapitalizma in iz Moskve se je razlegal krik: Kapitalizem je bolan! Ne dovolimo mu priti zopet na noge!

Komunistična stranka na Nemškem je štela tačas 250.000 članov in članic. Izdajala je 27 dnevnikov, katerih skupna cirkulacija je štela okoli pet milijonov iztisov. Stranka je imela tudi več tiskarskih podjetij, veliko število delavskih klubov, gledaliških skupin, počitniških šotorišč, šol za vojaško vežbanje itd.

Berlin je bil več kakor središče nemškega komunizma. V njem je bil tudi agitatorski glavni stan celokupne komunistične internacije. Zapadno tajništvo je bilo ustanovljeno v Berlinu in njegov vodja je bil Georgij Dimitrov, ki je bil odgovoren edinole Molotovu v Moskvi.

Ta mi je odredil delo v mornarskem oddelku. Tako sem prišel tudi v Antwerp, kjer sem srečal Firelei, v katero sem se zaljubil z vsem ognjem svojega srca ter se tudi oženil z njo. Čez leto dni po poroki v Hamburgu je bil nama rojen sin in tedaj se mi je zazdela Firelei lepša in ljubkejša kakor kdajkoli poprej. Otroku sva dala ime Jan.

Ravno takrat, ko je postal Hitler kancelar, mi je umrla mati.

KOMUNISTI IN NACIJI

Hitlerjevo gibanje je preplavilo deželo kakor povodenj strahovite vihre. Ker je bila moja naloga pobijati ga, sem študiral njegove metode. Naciji so se borili z brezmejnimi pogumom in neznansko brezobzirnostjo, z vdanostjo in cinizmom. Delavcem so obljubili višjo mezdno, industriji večji dobiček pa dobro plačano delo nezaposlencem. Obetali so zemljo kmečkim hlapcem, oprostitev davkov in večji dohodek kmetom pa vladno pomoč in ceneno delavstvo veleposestnikom. Obljubili so postavno prepovedati stavke, a v isti sapi pa so podpirali vsako stavko, da bi se prikupili delavcem. Grmeli so zoper kapitalizem, a za kulisami pa so se pogajali z industrijskimi voditelji. Mamili so z obljubami sijajnih služb in moči dijake in izobražence, ki so kar vreli pod nacijski prapor. Roko v roki je šla s takšno propagando sijajno organizirana strahovlada. Rjavosrajčniki, izurjeni v tehniki grozodejstev, so v oddelkih pretepali, zabadali in streljali nasprotnike v vsakdanjih tepežih. Trgovci so morali dati del svojih dobičkov nacijski stranki. Liberalci so bili terorizirani tako, da si niso več upali imeti javnih shodov. Socijalni demokratje in Katoliški center pa še druge takšne skupine so bili sicer močni po številu, ali so rajši nastopali proti Hitlerjevi poplavi z neučinkovitim "duševnim orožjem," z orožjem pregovarjanja in prepričavanja.

Le ena sila je bila na Nemškem sposobna nastopiti proti rjavi grozoti z enako brezobzirnostjo. In ta sila je bila komunistična stranka. V pomladi l. 1932. bi bila zaveza med močno socijalistično in komunistično stran-

ko na Nemškem lahko zajezila Hitlerjevo povodenj ter izpremenila tek svetovne zgodovine.

Toda namestu tega so komunistični poglavarji določili kaj drugačno vrsto napada. Za geslo smo si postavili: Udari nacija, kjerkoli ga srečaš! Ali to geslo je bilo le postransko za nas. Stranki je bil še vedno najvišji cilj ugonobitev socialne demokracije, največje sovražnice, ki zastavlja pot v smeri proti Sovjetski Nemčiji.

Slepo sovraštvo do socialnih demokratov je naredilo odločilen zaokret nekako sredi meseca januarja 1931, ko je izdal Dimitrov tajna navodila za vse komunistične voditelje. Z njimi je na kratko odredil skupen nastop komunistične stranke in nacijske, da bi se pospešil razpad drobečega se demokratskega bloka, ki je vladal Nemčiji.

Dasi so pa naciji in komunisti glasovali, agitirali in se borili ramo ob rami proti srednjim strankam, je med njimi divjal še hujši boj. In v tistih grozodejstvih so bili oboji enaki. Nobene razlike ni bilo med njimi.

V VIHARJU

Tisto noč, ko je gorelo v berlinskem parlamentu, so nacijski pandurji zasedli vsa poslopja komunistične stranke na Pruskem. Komuniste so lovili kakor stekle pse. Slabiči v naših vrstah so se vdajali. Strankini voditelji so si rešili lastno kožo s tem, da so jo popihali čez mejo. Ali nekaj so jih pa le ujeli. Ko je izginilo naše vrhovno poveljstvo, so se voditelji druge in tretje vrste, sami mladi ljudje, nenadoma znašli na čelu razkropljene in hudo prizadete organizacije. Ti so zbrali raztrgane in razmetane drobce ter nadaljevali delo, dokler tudi sami niso izginili v vrtincu strašne gonje, ki jo je uganjala nemška tajna policija proti njim in njihni organizaciji.

Mašina Henrika Himmlerja si je naredila imenik za tiste nacijske nasprotnike, ki so imeli biti prijeti, že dolgo časa vnaprej. Nacijski pandurji so prišli ponoči. Ujetnike so odtrgali od njihovih družin ter jih odvedli v neznano usodo. Žene, matere in otroke tistih, ki so pobegnili, so odpeljali v talništvo. Iz prenapolnjenih ječ so prišle strahovite zgodbe na dan. Tovariši, ki sem jih imel za iskrene prijatelje, so skočili skozi okna, da se izognejo trpinčenju, ali pa so jih našli v drevoredih s prerezanimi vratovi. Dosti so jih tudi potegnili iz reke z razbitimi glavami.

Strahovlada je še bolj strnila vrste tistih, ki so bili najboljši med nami. To sem opazil pri svoji ženi. "Boj moramo nadaljevati," je rekla. "Jokati nikakor ne utegnemo."

Ko so bili Himmlerjevi imeniki krvnega sovraštva izčrpani, je prišlo do kratkotrajnega zastoja v tistem divjanju. Ali kmalu je začela nemška čeka divjati iznova. To pa na drugačen način. Nastavila je ovaduhe vsepovsod, da so izvalili skrivnosti iz vsake tovarne, vsake hiše. In cela povodenj ovadb se je zlivala v njen glavni stan. Nacijski špijoni, ki so opravljali svoje umazano delo v komunističnih vrstah že leta in leta skrivaj, so stopili sedaj na plan. Od zore do mraka in skozi celo noč so v avtih pretaknili celo mesto. Kadarkoli je vohun zagledal kakega znanega komunista na cesti, je dal znamenje, avto se je ustavil in tovariš je bil prijet. V mestu, kakor je bil Hamburg, ki je imel v svoji sredi več kakor 100.000 komunističnih somišljenikov, je imela takšna taktika strahovite posledice. En sam špijon se je pobahal s skoro 800 aretacijami take vrste. In veliko je bilo število takih ovaduhov.

Pa še tretji način je bil, po katerem je tajna policija lovila komuniste. Nenadoma so se vrgli nacijski pandurji na določeni del mesta, ga v gostih kordonih obkolili ter pretaknili vsako hišo od strehe do kleti. Preiskali so vsako sobo, vsako posteljo, premetali in pre-

tipali vse pohištvo. Celo stenam in podu niso prizanesli. Slekli so moške, ženske in otroke ter jih preiskali. Vse tiste, ki se niso mogli istovetiti, so stlačili v čakajoče karavane tovornih motornih voz. Pleni so bili ogromni. Skrivni tiskalni stroji, zaloge orožja in streliva, celi kupi nepostavnih tiskovin, kodeksov, dokumentov itd., vse take stvari so prišle na dan skoro v vsakem bloku.

Edina obramba, ki smo jo imeli jaz in drugi znani komunistični voditelji, je bilo skrivno svarilo od naših špijonov v nacijskih vrstah. To svarilo je prišlo le malo pred kakor kakih dvajset minut pred nacijskim navalom. Tisti, ki so mogli, so zbežali v kak drug okraj ter ostali tamkaj, dokler se ni nevihta podela.

Dobro sem vedel, da je moje ime znano nemški čeki, pa sem se natanko držal pravil, ki nam jih je nalagala zarotniška služba. Odkar je bil ogenj v parlamentu, nisem obiskal stanovanja, kjer sva stanovala jaz in Firelei s svojim sinom, ki je bil tačas star pet mesecev. Spal sem v bivališčih neznatnih komunističnih prijateljev. Nikoli nisem imel kakega zaupnega pisanja pri sebi. Za vsak okraj, kjer sem bil na delu, sem se posluževal drugačnega imena. S prijatelji, pri katerih sem živel, sem se domenil glede znamenj, ki naj naznanjajo varnost ali nevarnost. Tako je cvetlični lonec na oknu pomenil, naj pridem, zmečkan zastor pa mi je povedal, naj grem proč.

Neko noč sva se imela sestati jaz in Firelei v neki majhni restavraciji. Jaz sem prišel tja ob določenem času, ali nje pa ni bilo. Čakal sem do ranega jutra ter skoro znorel od skrbi. Nato si izposodim kolo ter se odpeljem na Schaarmarkt, kjer je bilo najino stanovanje. Bilo je ob sedmih zjutraj. S ceste sem videl, da so okna odprta. Knjige in papirji so bili zmetani skozi nje. To so bile moje knjige, bili moji papirji. Nacijski biriči so jih pobirali na cesti ter metali v avto. V primeri razdalji so stale gručice moških, žensk in par otrok ter vsi molče gledali ta žalostni prizor.

Pa me odzadaj potreplje neka roka po rami. Jaz se obrnem ter zagledam znan obraz—nekoga od naših mož. Ta mi namigne, naj grem za njim.

"Tovarišica Firelei je na varnem," mi reče tovariš, ko sva se že precej oddaljila odtamkaj.

"Kje je?" ga vprašam hlastno.

"Pomiri se! Videl jo boš," de on ter me odvede skozi več ozkih ulic v neko stanovanjsko hišo. Tu najdem svojo ženo v majhnem stanovanju, kjer so skakali razposajeni otroci. Ona je sedela na stolu v kuhinji ter si otirala solze z robcem.

"Kaj se je zgodilo?" jo vprašam ves nemiren in razburjen. "Kje je otrok?"

Povedala mi je vse z glasom, kakor bi ne mogla verjeti lastnim besedam in kakor bi obtoževala samo sebe.

Prvi nacijski pandur je prišel sam, ko je bila Firelei še v postelji. Pod pretvezo, češ, da se gre oblačiti v drugo sobo, se izmuzne iz hiše, da bi me posvarila, naj ne pridem blizu. Pa ni mogla pri tem vzeti deteta s sabo. Sedaj je bila vsa iz sebe zastran tega.

"Posadili so ga na okno. Bil je lačen. Jokal je!" je komajda spravila iz sebe ter stisnila svoji pesti. "Zverji, oh, te zverji!"

Čez štiri dni sem se spet sešel z njo. Njen obraz je bil prepaden, ali drugače je bila povsem mirna in resna. Pandurji so čakali tri dni v najinem stanovanju, ker so mislili, da pridem jaz ali pa moja žena po otroka. Neka ženska, ki ji je bilo ime Lizika, se je potem oglasila v najinem stanovanju ter vzela otroka s sabo.

"Dala sem ji svoj zadnji denar, da odvede najinega sinčka k mojim sorodnikom v Hanover," mi je povedala.

Toda pri tem pa ni mogla utajiti bolesti, ki jo je občutila, ko se je morala ločiti od otroka. Jaz sem se dela,

kakor bi ne opazil tega. Govoril sem o delu, ki je imelo biti storjeno. Ona me je poslušala, kakor bi ne bilo nič drugega zanjo na tem svetu.

"Ti si moja tovarišica," sem dejal.

"Da," prikima ona. "Nazaj v zakope!"

Kmalu potem sem se izmuznil iz Nemčije. Firelei je prišla za mano. Naslednjih par mesecev je najino delo zahtevalo dolge ločitve in zelo kratke sestanke. Samo enkrat sva preživela cela dva meseca skupaj na poti skozi Francijo, Belgijo in Holandsko. Po zopetni ločitvi sva potem ostala skupaj na varnem v Kodanju. Ali to pa le štiri dni. Nenadoma sem bil poklican pred nekega visokega komunističnega uradnika.

"Ti si neizogibno potreben v Nemčiji," mi je dejal. "Skupine ob vodi morajo imeti voditelja. Kajti za boljše vika je največja čast, če opravlja svojo revolucionarno dolžnost na najvarnejšem mestu."

Jaz sem dodobra vedel, kaj pomenijo tiste njegove besede, pa sem preстал hud notranji boj, preden sem mu odgovoril.

"Naj bo," sem rekel naposled. "Pa grem v Nemčijo."

"Ko se vrneš v kakih šestih mesecih, bomo slavili veliko snidenje."

"Nikar ne misli, da sem bedak," mu dem mrko. "Noben nezakonit delavec ne more danes na Nemškem upati, da bi živel šest mesecev."

"Mi vsi smo zrlji smrti v obraz. Kaj za to? Smrt je lahka. Težka umetnost je ostati pri življenju."

"Smrt je lahka!" sem ponovil za njim, nakar je nastal dolg molk. Ko sem še dobil podrobnejša navodila za svoje novo delo, sem se pripravil za pot v deželo, kjer je smrt lahka.

Nikdar ne bom pozabil večera, ko sem se poslavljaval od svoje žene.

"Sedaj se nikoli več ne boš vrnil k meni," je rekla. "Iz Nemčije se nihče več ne vrne."

Malo kasneje se je spet opogumila. Imela sva mirno večerjo, potem pa šla v njeno sobo, ki jo je okrasila z mnogimi cveticami. Tesno se me je oklenila ter mi dala z velikansko odločnostjo vse, kar more kaka ženska dati v zadnjem objemu.

In zares se je zdelo, kakor da je prišel konec za naju. Ženi je bilo celo prepovedano vedeti, kod sem prekoračil mejo na poti nazaj v Nemčijo. Ko je prišel čas najine ločitve, je začela peti neko narodno popevko, ki ji je jako ugajala. "Zdrava ostani, zemlja zelena!" Po prvi vrstici se je njen glas prelil v bridko ihtenje.

UJET

V Nemčijo sem se vrnil dne 10. oktobra 1933. Dne 30. novembra pa me je že prišla nemška čeka "Gestapo" v Hamburgu.

Tistih sedem tednov po mojem dohodu v Nemčijo ni bilo nič drugega kakor ena sama blodnja, polna teme in goljufivih močvirij s potuhnjenimi oblikami, pripravljenimi na napadanje in trganje—dodobra zaveden fatalizem in brezumna vnema. Nacijska tajna policija ni več besnela in divjala kakor v prvih dneh. Naučila se je biti prekanjena in potrpežljiva. Množni pogoni strašnega lova na ljudi prejšnje pomladi so se umaknili metodam preciznosti.

Nižji voditelji, s katerimi sem imel priti v stik, so bili večinoma ali v ječah ali pa že v grobu. Nekateri pa so enostavno izginili in njihni prejšnji domovi so postali nastavljenе pasti. Zato sem si moral delati pot k neznanim tovarišem na dnu razdrapane tajne organizacije docela na novo, če sem hotel zopet vzpostaviti pretrgane vezi in izbrati nove štabe.

Vsak teden zarotniškega dela se mi je zdel kakor ena sama samcata minuta in pa kakor celo stoletje obenem. Včasih sem mislil, da bi bil človek srečen, če bi mu bila

dana pravica do smrti pred oddelkom vojaških strelcev. Umreti na tako nagel in nežen način se mi je zdelo veliko bolje kakor pa se skrivati skozi neskončne dni, prežete s sovraštvom in strahom, in imeti pred sabo neprestano nevarnost nesreče, kar je človeka napolnjevalo vsako jutro s čudenjem temu, da je sploh še pri življenju.

Boril sem se, ker sem sovražil. Preko tega ni bila nobena reč, ki bi imela kako važnost zame. Vedel sem, da sem član samomorilne brigade, ki napada navzlic nepremagljivim oviram. Znano mi je bilo, da postopajc z ujetim komunistom huje kakor z navadnim morilcem, posebno pa še, če ga je nemška čeka imela za voditelja.

Med temi sedmimi tedni nisem skoro nikoli spal dvakrat v isti postelji. Podnevi sem počival, ponoči delal. Od mraka do zore sem delal. Bil sem sila previden in oprezen. Ali vse to ni nič pomagalo. Usoda je bila neizbežna. V viharni noči 30. novembra sem šel v Botanični vrt v Hamburgu, da se sestanem s Karlom Burmeistrom, svojim poglavitnim pomočnikom in enim od najkrepkejših častnikov v komunistični podtalni organizaciji. Z mano je bilo dekletko, ki mu je bilo ime Cilka. Premetena, lepo oblečena, mirnodušna Cilka je bila neprecenljiva delavka. V osamelem parku je prišlo do sestanka z Burmeistrom, kakor dogovorjeno. Eno uro smo hodili po temnih potih, se menili o svojem delu ter snovali nove načrte. Nato smo se ločili ter šli vsak po svojem potu.

Ko pridem iz parka ter naredim še nekaj korakov ob cesti, se zasvetijo sprednje luči nekega avta za mano. Že sem jo mislil hitro zaviti v vežo bližnje hiše. Ali se nemudoma premislim ter stopam dalje, ne da bi pospešil korake.

In ravno tedaj začujem škripanje zavore. "Ven!" zaukaže neki glas. "Nadenj!"

Jaz se naglo zasučem ter poženem proti vhodu neke hiše. V mojem žepu je bil povit v rokavico majhen avtomatičen samokres, ki mi ga je dala Firelei. Hotel sem zdirjati v hišo, zbežati na vrhno nadstropje, uiti preko streh ter kriti svoj umik s streljanjem. Večkrat sem že preskusil takšno tehniko.

Vrata pa so bila zaklenjena in preganjanci me obkolijo nemudoma—trije mladi možje, ki so skočili iz avta. Svoje samokrese so mi pomolili v obraz ter zarezali:

"Roke kvišku!"

"Ena sama kretnja, pa ti pomagamo na drugi svet!"

Vzdignil sem roke ter stal mirno. Ko me vsega preptipljejo in pretaknejo vse moje žepce, me vklenejo v železje in po njihovih obrazih se razlije deško zmagooslavje.

Na policijski postaji so me pahnili na stol, kjer sem se prepustil razmišljanju o tem, kaj naj jim rečem, ko me začno izpraševati. In sklenil sem, da jim ne povem ničesar, kar bi moglo škodovati naši stvari.

Eden izmed paznikov mi pljune v obraz. "Ustrelitev bi bila predobra za človeka, ki ruje proti lastni domovini," še doda potem.

Jaz sem molčal kakor grob.

Neki policaj sporoči po telefonu glavnemu stanu tajne policije, da me imajo v pesteh. "Pa še žensko imaš," mi reče, ko preneha govoriti po telefonu ter se obrne k meni. "Dobro. Jako dobro. Izvrstno! Da, da . . . Heil Hitler!"

Nato me vlečejo venkaj ter porinejo v avto, ki je nas že čakal tamkaj. Vojaki, ki so stali na straži, so iztegnili roke v Hitlerjev pozdrav, ko je vozilo brzelo skozi obokani vhod glavnega stana Gestapa v središču hamburškega mesta.

Šli smo po mračni veži. Neki elitni stražnik pride mimo odmerjenih trdih korakov držeč za konec verige, ovite okoli zapestja nekega jetnika, ki je bil ves moker in blaten.

Dva moška, vkleknjena skupaj, sta prihajala navzdol po stopnicah. Za njima je šel mlad četnik ter vihtel korobač iz gumija nad njima. "Hitreje!" je kričal. "Hodita hitreje!"

V prihodnjem nadstropju je stalo kakih dvajset moških z obrazi proti steni. Mlad stražnik je pograbil nekoga postarnega delavca za suhi vrat ter se zabaval s tem, da je butal z delavčevo glavo ob zid. Dva elitna stražnika sta obdelavala neko zavaljeno dekle. Njen obraz je bil bled kakor zid. Ta mlada ženska se je vrgla na kamenita tla ter se spet pobrala na noge. Četnik je mahal z rokami ter venomer kričal: "Gor—dol! Gor—dol! Gor—dol! Še blato boš žrla, ti prekleta kuzla! Gor—dol! Gor—dol! Gor—dol!"

Strašno kričanje je prihajalo s konca tistega hodnika. Lepo oblečen moški je bil na kolenih in rokah. Na njem je okobaloma sedel neki četnik, ki se je objestno režal. Moški je kričal s hreščočim glasom: "Jaz sem Žid, smrdljiv Žid! Jaz sem Žid, smrdljiv Žid!"

"Stoj!"

Prišli smo v šesto nadstropje in jaz sem stal pred težkimi vrati, ki sta jih stražila dva oborožena četnika v črni uniformi. Vrata se odpro. Mene pahnejo v sobo s tako silo, da sem priletel z glavo na tla.

Pa se prešerno razlekne divji krohot po prostrani sobi, kjer so mi luči skoro vid jemale. Potem zazrem celo gručo civilno oblečenih policajev okoli sebe, ki so vsi zijali vame ter se na vsa usta smejali. "Kar na noge!" zavpije nekdo s tako rezkim glasom, da se je kar zarezal v tisto strašno krohotanje.

Jaz se počasi spravim na noge.

GESTAPO ZLOMI ČLOVEKA

Sami sovražni obrazi in preteči glasovi okoli mene. Težka pest pade na moj obraz, silna brca me podre na tla. Trde roke me pograbiyo s tal ter pahnejo v zid. Nekdo me sune s kolenom v trebuh in še nekdo drugi me udari z okovi po glavi.

Nizek, čedno oblečen možak jo primaha v sobo ter sede na stol, ki je stal kaka dva vatla proč od mene. Nato me meri s svojimi lokavimi očmi povsem mirno in zadovoljno. Na njegovi strani stoji neki elitni stražnik s šest čevljev dolgim usnjenim bičem v roki. Tudi mlada ženska je tik poleg tistega stola s stenografskim papirjem. Spoznal sem jo nemudoma. Še manj kakor pred letom dni je bila zaupna komunistinja. Njeno izdajstvo je poslalo na sto in sto tovarišev v zadehlo ječo. To je bila Hertha Jens.

"Jermene bomo rezali iz tvoje kože," me potolaži tisti nizki možicelj. "Le redkokdaj nam pride na trnek taka riba, kakor si ti. Berlin se bo kar kopal v veselju."

Hehet se razlije v krogu tistih zverin okoli mene in njihovi obrazi so bili polni satanskega pričakovanja. Neki elitni paznik gre k mizi pri oknu ter udari z bičem po njej. Ta udarec je odjeknil liki strel iz kake puške.

"Jaz sem nadzornik Kraus," se mi hoče predstaviti možicelj skoro malomarno. In spet udari četnik z bičem po mizi.

"Zapomni si dobro tole: Če boš lagal, bo po tebi. S kom si se nocoj sešel v Botaničnem vrtu?"

"Z nikomer," sem dejal jaz. "Šel sem malo na sprehod."

"Kdo te je poslal v Nemčijo?"

"Prišel sem kar sam od sebe," se odrežem.

"Kje stanuješ?"

"V Hamburg sem dospel danes popoldne, pa sem si baš hotel najeti sobo v hotelu."

"Tri vprašanja, trije odgovori," reče nadzornik. "In vsi trije so laž," še dodane zbadljivo.

Jaz sem molčal. Rad bi se nehal tresti, pa sem uvidel, da je zaman vsako tako prizadevanje.

"In sedaj si še član komunistične stranke, kaj ne?" povzame spet besedo nadzornik Kraus.

"Ne," se mu debelo zlažem.

"Oh, kako nedolžna stvarca božja," de porogljivo Kraus nato ter skoro zavihnje svoje ustnice iz zaničevanja. "No, takšni smo tudi mi, da veš. Pa naj vidimo, če si res tako krotko jagnje, kakor se nam delaš. Vidiš, tule je vrzel od nekaj let v tvoji življenjski zgodovini. Leta 1926. pa si umoril nekoga v Kaliforniji."

"Jaz doslej še nisem umoril nobenega človeka," ga prekinem ves razjarjen in ogorčen.

"O ne?!" nadaljuje Kraus prav malomarno ter pregleduje zapiske o mojem življenju. "Ali mar misliš, da me moreš potegniti za nos?"

"Ne," mu odgovorim prav na kratko.

"Kdo je tista mlada ženska, s katero si se pojal po mestu?"

"S katero mlado žensko?" se delam nevednega.

Nadzornik se naglo obrne k Herthi.

"Pripelji jo semkaj!" ji ukaže. Hertha gre hitro iz sobe žvižgaje si neko popevko ter se že v par sekundah vrne s Cilko. Ta je bila bleda v obraz, ali drugače pa povsem mirna in skoro odločna. Njene oči so bile široko odprte. Nadzornik se malce nasmehne.

"To ti je krasen vzorec," reče potem. "Priznati ti moram to, da imaš jako dober okus."

Cilka je stala tako blizu mene, da bi se je lahko dotaknil. Pa sva strmela drug v drugega, kakor bi se še nikoli ne videla.

"No, ali jo poznaš sedaj?" hoče zvedeti Kraus od mene.

"Ne," sem mu rekel odločno.

"Dobro si jo oglej!" zareži Kraus nad mano. "Gnila, stara baba bo, preden pride iz naših rok."

Cilkine ustnice so se stisnile tako, da so postale ena sama tanka, ravna črta. "Ne povej jim ničesar!" so govorile jasno in razločno.

Nadzornik jo zagrabi za roko.

"Ali poznaš tega človeka?" jo vpraša kazaje name.

"Nikoli ga še nisem videla poprej," de dekle odločno.

Kraus iztegne roke petkrat ali šestkrat ter bije z njimi Cilko po obrazu. Ta je malce kriknila pri vsakem udarcu.

"Ali poznaš tega človeka sedaj?" zarohni razjarjeni nadzornik nad njo.

"Ne," de Cilka zamolklo. "Ne poznam ga."

"To je vse," reče Kraus ves jezen. "Odpelji jo ven!"

Vse navdušeno govorjenje o junaštvu je neumnost. Če bi se človeku dalo zlesti vase ter se skriti telesno, bi bil jaz to prav gotovo storil. Pred mano je stal nadzornik Kraus s kratkim pasjim bičem v roki. Bič je bil namočen v vodi. Mokro usnje reže globlje. Kaplja vode se je lesketala na koncu tistega biča. Videl sem jo, ko je kanila na tla.

"Kdo je tisto dekle?" vpraša nato nadzornik mene.

Prezirljivo sem se ozrl stran. Dal mu nisem nobenega odgovora. Ali kmalu me je bič oplazil po obrazu kakor tekoč ogenj. Nato zopet in zopet, dokler mi bolečina ne oslepi oči. Bič je žvižgal po zraku in me rezal po obrazu, kakor bi kdo počasi zabadal bodala vanj.

"Kdo je tista ženska?" zarenči po pasje Kraus nad menoj peneč se od jeze, ker ni mogel ničesar izbiti iz mene.

Ko pa uvidi, da ne opravi nič zgrda pri meni, mi ponudi cigareto ter začne zlepa bezati iz moje notranjosti, kar bi tako neznansko rad zvedel, a mene pa potem pahnil v smrt.

"Poslušaj!" mi reče prav prijazno. "Midva lahko napraviva kupčijo. Ti veš, da ti je odzvonilo. Dobro. Na dvojen način se človek lahko postara, ko pride enkrat nam v pest. Eden je miren, eden pa poln bolečin.

Ta je zastoj. Cena za mirno postarjanje pa je to, da nam poveš, kateri del Stalinove mašine si ti ravnal tukaj in kdo so bili tvoji pomagači. Nikoli se ne boš kešal, če to storiš. Trpel pa boš, če molčiš."

Cigarete sem bil nadvse vesel. Mi je vsaj dala malo časa za premislek. Če vztrajam to noč, bodo mogli moji tovariši, ki so še na prostem, še ob času izpremeniti svoja bivališča, shajališča in skladišča, svoja imena in vse drugo, kar bi jih lahko izdalo Hitlerjevemu rabljem.

"Ali si se premislil?" hoče vedeti nadzornik Kraus za malo časa potem.

"O stvarih, ki ne vem ničesar o njih, vam ne morem dati nobenih pojasnil," sem mu razložil, nakar me je on spet oplazil s svojim pasjim bičem po obrazu.

"Neumnost," zalaja grdo. "Kakšno vlogo je igral Karl Burmeister?"

To vprašanje me je zadelo, kakor bi me kdo s kladivom česnil po glavi. Ni mi bilo znano, da so ujeli Karla Burmeistera, ki je bil najprevidnejši in najzanesljivejši bojevniki v podtalnem delovanju.

"Že šest mesecev nisem videl Burmeistera," sem dejal jaz.

"Ne? Tvoj tovariš Burmeister pa pravi, da je dobil denar in navodila od tebe pred par urami."

"To je nemogoče."

"Nič ni nemogoče." Po teh besedah gre nadzornik Kraus venkaj na hodnik, a že v par sekundah se odpro vrata s hodnika in v sobo se malone privali Karl Burmeister. Silna prsa so se mu napenjala in hripavi glasovi so se mu trgali iz grla. Njegov obraz je bil ves obtočen in razpraskan, njegov život ves klobasast. Na straneh in po hrbtu so se videle krpe krvi. Njegove hlače in njegovi čevlji so bili krvavi.

"Povej mi," zagrmí nadzornik Kraus nad njim kaza-

je name, "ali je to tisti človek, ki ti je dal navodila v Botaničnem vrtu?"

Burmeister molči nekaj trenutkov, potem se pa z nečloveškim glasom vrže na najbližnjega moža tajne policije. "Vi psi," zarjove. "Vi prekleti ušivi psi!"

Boril se je kakor lev. Boril se je z glavo, s koleno, z zobmi, nogami in vklenjenimi rokami. Eden izmed policijskih agentov je že nameril svoj samokres nanj, a Kraus mu mahne z roko, naj ne strelja. Burmeister se je boril celo potem, ko so ga štirje možje podrli na tla. In šele potem, ko ga je nekdo sunil s svojim čevljem v grlo, se je umiril. Jaz sem bil v pesteh enega izmed teh tolovajev, pa sem stal tamkaj kakor nebogljen in zadivljen idijot.

Burmeistera so pograbili s tal ter ga vlekli proti vratom. V tem pa odpre oči ter se svojim rabljem z neznanjskim naporom iztrga iz rok. Nato zdirja po sobi ter se zažene z vso težo svojega telesa v okno, čigar šipe se na mah razletijo na drobne kosce. Karl Burmeister se zakadi v nemo temo tiste noči in čuden molk se razgrne po sobi.

Več mož gre k oknu, da pogleda skozenj dol na dvorišče, ki je bilo šest nadstropij pod nami. Nadzornik Kraus je bil popolnoma miren. "Dva izmed vas pojdita dol in odstranite tisto zmes!" ukaže. "Nadaljujmo!" reče hladno, ko se obrne k meni.

Jaz sem mislil o Karlu Burmeisteru ter se spomnil njegovih besed, ki jih je izrekel, ko smo se nekoč pogovarjali o tem, kako se je treba obnašati komunistu, kadar pride v tako zagato, v kakršni je bil on malo prej. "Ko začutim, da ne bom mogel več zdržati, si moram najti kako pot, da se ubijem, preden bi mi kdo mogel reči izdajalec."

Kraus me vpraša po moji ženi.

"Firelei ni revolucionarka," sem trdil venomer in bič se je zagrizel v moj obraz kakor ostrina razbeljenega noža.

"Povej nam njen naslov v Kodanju!" je zahteval nadzornik že kar ves besen.

"Ne . . . Ne vem ga."

In spet je zažvižgal bič ter me grizel v obraz in vrat. Je bolečina, ki je hujša od smrti. Zgrudim se na kolena hropeč in stokajoč. Moja glava pa je bila takoj nato že na tleh. Slišal sem, kako žvižga bič nad mano, in začutil, kako me grize po tilniku.

"Vstani!"

A jaz sem ostal še vedno na tleh z zaprtimi očmi in skoroda nisem hotel verjeti, da sem še živ.

Nekdo zagrabí moj palec na levi roki ter ga nakrene nazaj. Čutil sem, kako je počila kost mojega palca . . . Tedaj skočim kakor ranjena zver pokonci. Tisti, ki mi je zlomil palec, odskoči. Zdelo se mi je, da ga je moje tuljenje prestrašilo. V tistem hipu pa je spet zažvižgal bič ter se zarezal v moj obraz. Moje ustnice so bile brezčutne. Moja srajca in moj suknjič sta bila spredaj polna krvi. Opotekal sem se kakor pijan človek ter se čudil, zakaj nisem padel.

Nadzornik me je še dalje izpraševal, pa ni ničesar mogel izvleči iz mene.

"Jaz sicer slovim po svoji potrpežljivosti," je dejal naposled, "ali tudi moja potrpežljivost je omejena. Smrtnik sem. Dajte mu kašumbo! Trideset za začetek!"

"V par minutah boš prava pravcata pokveka," sem si mislil. "Strli ti bodo obisti. Oh, da bi le omedlel, preden jim povem, česar ne smejo zvedeti!"

Ali vseeno sem bil miren. Neizogibna reč je prišla. Visok mladec mi ukaže, naj se slečem. Dva moža me potem pograbit in vržeta na trebuh čez mizo. Ko opravit ta posel, me v zapestju prikleneta k dvema nogama tiste mize ter z usnjenimi jermeni privežeta moje člen-

Kaj bo, kaj bo, če popolnoma zmagam! Na koga bom potem mogel zvrčati krivdo!

ke k ostalima dvema. Dano je znamenje in že slišim, kako zažvižga bič po zraku, ter zamižim.

"Ena," šteje fant rumenkasto rdečih las in žvižgal je bič še dalje ter švrkal po meni. Vsak njegov udarec je izbrisal svet iz mojih možgan. Toda udarci so bili prepočasni, da bi naredili temo v mojih možganih trajno. Čuti so se mi vračali prav zadosti hitro, da so se zavedali prihodnjega udarca, ki se je nekam pritrgal izpod stropa. Zmerjena zloba tistega pretepanja me je napolnila s kričočim obupom.

Glas, ki je bil zvočen in len, je štel tam nekje v daljavi, kakor se mi je zdelo v tisti otopeli bolesti . . . "Šestnajst . . . sedemnajst . . . osemnajst . . ."

Hrbet, sedalo, ledja . . . Nato spet hrbet in tako naprej. Neznosna je bila agonija, kadar se je bič zagrizel dvakrat v isto mesto mesa . . . Rabljeve noge, miza, tla in moje roke so se razkrojile v rdeče in črne madeže.

"Dvaindvajset . . . triindvajset . . ."

Jaz sem plaval v morju mraku. Nekdo mi zlije mrzlo vodo na glavo, ki jo takoj nato poskusim vzdigniti, ker mi je kri že na vso moč silila v možgane. Kraus je počasi hodil okoli mize.

"Tvoje truplo zleknjenega orla ne kaže posebne lepote," de on. "Kako se počutiš?"

"Dobro," sem rekel jaz čez nekaj časa.

Potem zopet izpraševanje po mojem bivališču in zopet kašumba.

"Ustrelite me!" sem stokal. "Ustrelite me!"

"Kje si imel svoje nepostavno stanovanje?"

Molk, dolg molk in duh po pravkar prižganih cigareтах.

"Dajte mu jih dvanajst na obisti!" zapove Kraus.

Tepenje po obistih je priprava za tisoč noči agonije.

Naposled sem jim povedal naslov. Ali izpraševanja še ni bilo konec in še je padal bič po meni. Še dvakrat so mi dali kašumbo. Noč se je vlekla in vlekla, neskončno tavanje in plazenje skozi peklensko močvirje. Bili so trenutki, ko so mi možgani še razločevali vtise bičevih udarcev, a živci pa so se odpovedali odzivu bolečin.

Kasneje sem se zavedel dnevne svetlobe. Ali čutiti nisem mogel ničesar. Nisem vedel, če sem živ ali mrtev. Poskusil sem vzdigniti glavo in kar iznenada se mi je zazdelo, kakor da padam skozi neskončno praznino. In potem nisem vedel ničesar več.

PEKEL

Inkvizicija se je nadaljevala sto in en dan. To so bili dnevi krvave teme, polne brezsrčnih tolovajev. Upanje na naglo smrt je bilo tako prijetno kakor ono na svatbeno noč. Dvakrat sem se skušal obesiti s trakovi, ki sem si jih natrgal iz svoje odeje. Več ur sem si prizadeval s svojimi rokami, vklenjenimi zadaj na hrbtu, privezati konce tistih trakov na vodno pipo nad straniščem. Naposled se mi je posrečilo to. Koprnel sem po smrti, kakor koprni žejen človek po vodi. Stopil sem na sedalo stranišča, ovil s pomočjo svoje glave spodnji del vrvi iz trakov okoli svojega vratu ter držal njen konec s svojimi zobmi. "Dokončaj, dokler spet ne pridejo!" sem zamrmral sam pri sebi ter si izpodnesel noge. Visel sem. Mislim sem, da bom lovil sapo v bolečinah. Pa sem se motil. Le vrtelo se mi je v glavi in stene so začele plesati okoli mene. Moje noge so se krčile sunoma. Trakovi so popustili. Ko sem se zavedel, sem se znašel na kolenih in rokah, pa glava se mi je tresla kakor vrtoglavemu psu. Čez dve noči sem spet poskusil in iznova mi ni uspelo. V onemogli jezi sem besnel po svoji sobici ter se naposled zapodil z glavo v zid. Toda smrti še ni hotelo biti. Omedlel sem in po glavi mi je strašno šumelo več dni.

Moja ječa, v katero so me odnesli po prvi noči izpra-

ševanja v glavnem stanu tajne policije, je bila v koncentracijskem taborišču Fuhlsbuettelu na severnem obzoru mesta Hamburga. Odtu so vsako jutro odpeljali jetnike v tovornih vozovih po dvajset v vsakem v glavni stan Gestapa na izpraševanje. Jaz sem doživel dokaj takih voženj.

Ko sem se nekoč vračal v svoj zapor s 'telovadbe' na dvorišču, kjer so nas pojali kakor pse, pripeljejo stražniki nekega Žida, ki je bil majhne postave, zabuhlega in okroglega obraza pa prestrašenih oči. Pahnili so ga v sobico števil. 27, ki je bila moji nasproti.

Tu mu ukažejo, naj sleče hlače. Ubogal je ter se pri tem tresel kakor šiba na vodi. Pa ga nenadoma zagrabi neki četnik za vrat, drugi pa jame udrihati s svojim korobačem iz gumija po njegovem spolovilu, dokler se revež ne zgrudi od groznih bolečin na tla. Oba četnika mu nato še pljuneta v obraz.

Več ur so potem prihajali možje v Židov zapor ter odhajali iz njega. Videlo se je, kakor bi prišli stražniki celega taborišča k njemu na obisk. Nesrečnež je bil obdolžen, da je hotel silo storiti neki Hitlerjevi deklini. Pes! Svinja! Prasec! Take in slične psovke so letele vsekrižem po hodniku pri Židovi sobici ter se pomešavale s slabotnim ječanjem ubogega Žida in z divjim krohotanjem surovih nacijev.

Še tisto noč je žrtev umrla. Prihodnje jutro je bilo njegovo nago in vse izmaličeno truplo postavljeno v dvorišču na svarilen ogled. Nato so ga morali židovski jetniki valiti po dvorišču ter vpiti: "Jaz sem plemenski omadeževalec!" Mi drugi smo morali gledati ta ogabni prizor.

Jaz sem bil eden tistih, ki so jih imeli za prevažne, da bi jih umorili brez rogajoče se ceremonije, ki naj bi bila nepristranska sodna obravnava. Prosil sem in moldeoval za smrt. Ali ta ni hotela priti, pa ni hotela. Še vedno sem čutil nekakšno otopelo bolečino na desni strani svoje glave. Eno uho mi je bilo zmečkano. Bil sem na pol gluh. Moje obisti so bile poškodovane. Moja scalnica je prihajala s krvjo pomešana.

Gestapo me je ukrotil in zlomil mojo voljo dne 11. marca, 1934. Podpisal sem narekovano izpoved, nakar so me postavili pred posebno sodišče, kjer je nacijski pravdnik zahteval zame smrtno kazen. Sodniki pa so me obsodili na deset let trdega dela. Devet mojih sojetnikov je bilo obsojenih na obglavljenje.

Nekaj dni pozneje sem moral gledati prizor, ki me je tako pretresel, da sem kar odrevenel od groze. Na široki vmesni poti nedaleč od moje jetnišnice je stal nizek oder. Bil je svetlo zeleno pobarvan. Poleg njega je bilo več dolgih košar. Tla okoli odra so bila posuta z žaganjem. Vedel sem, da je to dan smrti za tovariše, ki so bili obsojeni na sodni obravnavi Rdečih mornarjev. In čimdalje več ljudi je prihajalo — sodniki, nacijski uradniki, elitna garda itd. Štirideset obsojencev je stalo v vrsti z obrazi proti zidu.

Zadnji je prišel krvnik. Bil je popolnoma miren. Nič ga ni vznemirjala misel na krvavo delo, ki ga je imel opraviti danes. Nosil je trdo belo srajco, progaste hlače, frak in cilindar. S komaj slišnim glasom je dal povelja svojim štirim pomočnikom. Eden izmed njih mu je pripravil sekiro — široko in težko od svetlega jelka — ter jo položil na stojalo poleg odra.

Prva žrtev je bil Johnny Dettmer, zelo vnet tovariš iz prejšnjih dni. Koder je bilo nekoč njegovo desno oko, je bila sedaj modrikasto rdeča luknja. Pogledal je v nebo, se zazrl v vrhove dreves ter vzdigaval svoje noge, kakor bi užival jutranjo svežost. Pripeljali so ga pred državnega pravdnika, ki je nekaj momljal, ne da bi katerikoli pogledal izza svoje listine. Videl sem tudi duhovnika v tisti družbi. To je bil majhen človek, oblečen v črno in s svastiko na sebi.

"Pojdi k vragu!" mu je dejal Dettmer na glas.

"Srečno, Johnny!" se je čulo z oken jetnišnice. "Živela revolucija! "Nieder mit Hitler!"

Klici jeze in groze. Ko so krvnikov pomočniki zgrabili našega tovariša, se je ta boril z vso svojo močjo. Ali njegove roke so bile v železju zadaj na hrbtu. Stražniki so ga privezali k pokončnemu plohu. Tega so potem spravili v vodoravno lego. Johnnyjeva glava je molela čez rob. Spodaj je bila košara z žaganjem.

"Srečno, Johnny," sem mislil sam pri sebi. "Nikar se več ne bojuj! Skušaj umreti na lahko!" Potem pa je krvnik vzdignil svojo sekuro ter jo pustil pasti na Johnnyjev vrat. Glava te žrtve je odletela v košaro. Krvnikov pomočniki so odstranili brezglavo truplo s ploha ter ga vrgli v bližnjo, rakvi podobno košaro. Drugi so omili ploh ter ga postavili v pokončno lego. Krvnik je pobral mrtvo glavo ter jo na rahlo položil med stegni brezglavega trupla.

Prihodnji mož je bil odpeljan iz 'vrste mrtvih mož' na oder pod krvnikovo sekuro.

'UIDEM'

Tri leta — od meseca maja, 1934, do maja 1. 1937. — so me imeli v ječi. Zdaj sem bil zaprt na samem, zdaj so me odpeljali venkaj ter se znašali nad mano z bičem. Poleg vsega tega so me pa še neprestano mučile skrbi radi žene Firelei. Že več kakor eno leto nisem ničesar slišal o njej. Potem mi je povedal neki nov komunistični jetnik, da je prišla Gestapu v roke, ko se je vrnila v Nemčijo. Ta novica me je naredila skoro na pol norega.

Po navodilu nekega komunističnega vohuna, ki me je obiskal v zaporu, sem začel moledovati za Hitlerjevo knjigo "Mein Kampf", ki so mi jo naposled dali za čitanje. Ko jo prečitam, se potajim ter začnem kovati Hitlerja v zvezde. Pismo sem obsodil komunizem. To pisanje je našlo svojo pot h Gestapu in naposled so me pozvali v glavni stan, kjer sem moral prestopiti najhujšo preskušnjo v svojem življenju, preden so mi ponudili mesto za nacijskega vohuna v komunističnem glavnem stanu v Kodanju. Mojo ženo so izpustili iz ječe ter ji vrnili otroka. Toda tadva sta morala ostati na Nemškem pod strogim nadzorstvom v jamstvo za moje dobro obnašanje.

IZ NOČI

V Kodanju sem se lotil nevarnega dela, s katerim sem imel služiti dvema gospodarjema. K sreči pa niso bile moje dolžnosti posebno naporne. Delal sem v glavnem stanu kominterne in trikrat na teden izročil nacijskemu slu iz Hamburga 'tajna' poročila, ki so bila seveda všeč Gestapu, ne da bi kaj škodila sovjetskim interesom.

Med tem časom pa so se moje misli neprestano sukale okoli vprašanja, kako dobiti ženo in otroka iz Nemčije. Ali zdelo se mi je, da imam pred sabo nepremagljive zapreke v tem oziru. Minilo je več tednov, preden sem si upal stopiti pred svojega predstojnika, ki je bil ena najmočnejših osebnosti v kominterni.

"Daj mi štiri može, da dobim ženo in otroka iz Nemčije!" sem zahteval v svojem obupu. "Kaj takega se je dalo storiti že poprej. To se da storiti tudi zame."

Moj predstojnik mi je dejal, da poskušam izrabljati stranko za rešitev svojih zasebnih težav.

"Zasebnih težav!" sem zarentačil jaz. "Hm, to bi morali slišati tisoči tovarišev v nacijskih koncentracijskih taboriščih! Tisti, katerim so glave odsekali. Oni, ki so bili obešeni, razsekani na kose, pretepani do smrti, pa so vseeno tik pred svojo smrtjo vpili 'Živela komunistična stranka!' Vsi ti bi morali slišati to!"

Predstojnik pa se ni nič razburil. "Pomiri se!" mi je dejal skoro malomarno.

"Nikar ne misli, da bom krvnik tovarišice Firelei in svojega sina."

"Tvojo željo vzame tajništvo v pretres," me hoče potolažiti predstojnik prav hladno.

Pa ni nič izdalo. Odtlej sem bil v očeh kominterninih poglavarjev boljševek, na katerega se niso mogli več zanesti popolnoma. Ujel sem se med dve najbrezobzirnejši organizaciji tajne policije na svetu — nemški Gestapo in ruski G. P. U.

Kmalu potem, ko sem zahteval pomoč za svojo ženo, so me moji prejšnji tovariši obsodili ter me zaprli v razpadajočo hišo na kmetih. V tem ujetništvu so se dnevi raztegnili v tedne in v neki mirni noči sem se spomnil pogovora, ki sem ga imel nekoč z izgnanim nemškim tovarišem v Rotterdamu. Pogovarjala sva se o načinih pobega. "Ogenj je lahko jako koristen," je pripomnil tisti Nemeč.

Ogenj. Dim in plameni privabijo druge ljudi. Skozi špranjo blizu strehe sem mogel ugotoviti, da je več drugih hiš v bližini. Prihodnje jutro sem se začel pripravljati. Smel sem imeti vžigalice in cigarete — in svetilka, ki je visela izpod stropa, je bila polna petroleja!

Neko jutro v zadnjem tednu meseca januarja, 1938, sem na vse zgodaj storil, kar sem mislil storiti. Ko so plameni poželjivo lizali stene moje sobe, sem začel vpiti: "Ogenj, ogenj!" To je prisililo moje paznike k temu, da so odprli vrata. V splošni zmedbi sem jaz zbežal proti najbližnji hiši ter še vedno vpil na vse grlo: "Ogenj, ogenj! Gori, gori!"

In kmalu se je nabralo veliko število ljudi okoli goreče hiše, a jaz pa sem jo ubral proti glavni cesti ter tam skušal prisesti na ta ali oni avto. Naposled se neko vozilo ustavi, odpro se vrata in voznik me vpraša, kam gre moja pot.

"V Kodanj," pravim jaz.

"Ali mar ne gori tamkajle?"

"Da, gori," sem mu odgovoril. "Mornarji so imeli v hiši zabavo ter se pri tem tako napili, da so hišo zažgali."

Mož se je zakrohotal ter pogнал vozilo.

V Kodanju nisem ostal dolgo. V dveh dneh sem prišel v luko Esbjerg z enim samim kronerjem v žepu. Parnik P. A. Bernstorff je bil ob svojem pomolu. Šel sem nanj ter govoril z voditeljem komunistične mornarske enote. Poznal me je že s prejšnjih voženj, ali niti pičice pa ni vedel o mojem novem staležu v stranki.

"Tovariš, skrbeti moraš za to, da se prepeljem," sem mu dejal. "Uradne posle imam na Francoskem."

Tovariš me je skrival v svoji kabini med šestindeseturno vožnjo v Dunkirk. Tu sem poiskal drugega komunističnega agenta, ki mi je posodil sto frankov ter me spremil na vlak. Ko sem mu segel v roke, sem se poslovil tudi od kominterne.

V Parizu nisem mogel ostati. Ruska tajna policija mi je bila neprestano za petami. V vseh komunističnih publikacijah širom po svetu je bila moja slika, posneta po oni iz mojih nacijskih poverljivih papirjev, ki sem jih predal kominterni, ko sem dospel v Kodanj iz Hitlerjevih ječ. Naciji so sedaj lahko uvideli, da sem jih potegnjal za nos. In tako je tudi bilo.

V juliju 1. 1938. sem zvedel, da so odvedli mojo ženo Firelei v grozotno taborišče Fuhlsbuettel.

Meseca decembra, 1938, sem prejel poročilo, v katerem je bilo rečeno, da je Firelei umrla v ječi. Ali si je sama vzela življenje? Ali so jo kratkomalo umorili nemški krvniki? Gestapo ne pozna nobene šale. Niti ne daje nobenih pojasnil. Najin sin Jan je postal varovanec tretjega rajha. Ničesar več nisem slišal o njem.

Louis Beniger:

KDAJ SE TO ZGODI?

KONCENTRACIJSKO taborišče dremlje v pri-
tanjem trepetu medlih luči. Napol razga-
ljeni se valjajo ujetniki po umazanih, trdih
ležiščih in pričakujejo spanca, ki se počasi preriva
po razbolelih, razgretih mišicah.

Skupino koncentracijskih barak objema močno
žičevje, ob vhodih stoje nacistični čuvaji sadistič-
nih obrazov in s samokresi za pasovi. Okostnjaško
kuže, umazano in gladno stika za odpadki okrog
barak. V trenutku se zažene proti vratom in bes-
no zalaja.

* *

Taborišče se naenkrat zdrami, vrata prve bara-
ke se sunkoma odpahnejo in vanjo plane pobalin,
majhen in reven, bos in raztrgan. Pod pazduho
nosi kup časopisov. Ves razgret je in razburjen.

"Novine! Kupite Novine!" vpije na vse grlo in
vihti v desnici časopis.

"Kdo vruga te je spustil noter? Kdo ti je odprl
vrata omrežja?"

"Revolucija-a-a!" vpije deček in hiti k ležiščem.
"Čuvaji so pobegnili!"

"Kje je revolucija? Šališ se, pobalin!"

"Res, prav zares; tukaj piše: 'Revolucija-a-a!'"

"Kaj?!", so zazijali ujetniki.

V momentu jih je vrglo z ležišč. Hočejo planiti
ven, zgrabiti nekaj, nekoga, pa ostrme . . . ne
razumejo.

"Revolucija-a-a!" Kakor bi strela bruhnila to
besedo, ki je hkrati obup in nada. V hipu jih je
objela, zadrila svoje kremlje v njih srca, da so za
trenotek zastala. Silno jih je osupla, a le za tren-
otek in že hočejo z nemirnim krikom, iztegujoč
roke: "Daj sem Novine, da vidimo!"

"Najnovejše vesti!—Revolucija-a-a!"

"Daj mi novine, brž!"

"Na jih—plačaj!"

"Daj-sem, prekleti poba!"

"Ne morem vsem hkrati . . ."

Razšli so se v gruče in sunkoma razgrinjali liste.

"Kje piše, da je revolucija?"

"Poglej na prvo stran!"

"Aha! Je že, je že—res je, vidiš!"

"Kar na glas nam prečitaj!"

"Kako naj, če pa vsi tiščite glave v list?"

Miro se je za silo osokolil, zbral. Bere sunko-
ma, vsak zlog spremlja tresoč vzdih, list v rokah
mu trepeče.

"Ne morem—saj ne vidim!"

"Daj meni!"

Tudi Bratko bere sunkoma, vendar se obvlada,
glas se mu umirja, bere glasno, napol kriče. Gru-
ča ga tesno obkoli, stika izžete obraze in bulji v
papir . . . Pred njimi se razkriva temna skrivnost

silne bolesti, prednje stopa up bodočnosti, prosto-
sti . . .

"To je vendar res!"

"Kaj je res?"

"To, kar sem bral: 'Revolucija je izbruhnila po
vseh okupiranih državah, nasilniki beže—milijon-
skim množicam je zasijala zarja . . . Praga, Paris,
London slavijo zmago! Ljubljana organizirala na-
rodni svet . . .'"

"Kakor sanje—kakor lažne sanje se sliši!"

"Kakšne sanje? Pesimist, neverni Tomaž si!"

"Tu poglej, saj je debelo tiskano . . ."

Gruča se rine h gruči. Kakor bi jih zazibal val
nevidnih sil; kakor zaziblje južni veter zrelo pše-
nico.

"Pomisli, če je res revolucija."

V taborišču je nastal šum. Ujetniki se gnetejo.
Živ ogenj se jih oklepa, jih razgreva, da kriče in
krepko zamahujejo z rokami. Vest jih je docela
prevzela, iznenadila, da so trenutno osupli.

"Zakaj bi ne bilo res? Saj že te stene, te barake,
ta kamen na cesti vpije revolucijo. Na svoje
obraze pogledajte in jo boste videli zapisano. Saj
je zapisana s krvjo milijonov evropskih sužnjev.
Tudi za modernega trinoga je prišla ura obračuna
—za milijone trpečih ura osvobojenja!"

S silnim ropotom pridrvi v barako gruča za gru-
čo. "Ali že veste, ali ste že brali?—Hitlerja so
prijeli!"

"Zavezniki so zmagali—Amerika in Anglija in
Jugoslavija . . ."

"Žijo Amerika!"

"Živijo Roosevelt!"

"Prepozno ste prišli. Ali pa je res?"

"Res je, res! V mestu vse nori, vse proslavlja
zmago demokracije nad robstvom. Vsa Evropa
je na nogah. Živijo revolucija-a-a! Živijo demo-
kracija-a-a!"

"Torej je res. Saj mora biti!"

"Živijo Jugoslavija!"

Kakor silna razstrelba je odjeknilo od Atlantika
do Jadranskega in Črnega morja, od Dardanel do
Gibraltarja. Jetniki se objemajo. Razcapani,
gladni in izmozgani so dali duška razgnanim
srcem. Okove so padle, so strte!

Stoje razkoračeni, silni.

Kakor na povelje se vsujejo na plan. Vrata ta-
borišča so na široko odprta, vsujejo se v falango
osvojenih.

"Živijo revolucija! Živijo demokracija!"

* *

V tistem trenutku so se odprla vrata tisočerih
taborišč trpeče Evrope.

PROGRAM, KI NUDI VSAKEMU ZAVEDNEMU DELAVCU DOVOLJ PRILOŽNOSTI ZA AKTIVNOSTI

Vsakdo, ki je socialist ali somišljenik našega gibanja, ima pod okriljem JSZ vse priložnosti delati za program, ki je delavski, socialističen, in v korist ljudstva, in v popolnem skladu z mednarodnim socializmom.

Ta program, ki ga je sprejel XII. redni zbor JSZ dne 4.-6. julija 1940 in nato še članstvo s splošnim glasovanjem, določa:

1. Organizirati naše ljudstvo politično in industrialno za sodelovanje z drugimi sorodnimi organizacijami v prid izboljšanja življenjskih razmer onih, ki ustvarjajo bogastva. To vključuje:

a) zadostno preskrbo njihovih otrok, b) preskrbo v slučajih onemoglosti za delo, v boleznih, v brezposelnosti, v nezgodah in na starost.

2. Navajati naše delavce v zanimanje za unije in jih usposablјati za aktivnosti v njih.

3. Propagirati načelo solidarnosti na delavskem, političnem, industrialnem in zadržnem polju.

4. Delovati za enotno unijsko gibanje na temelju organiziranja delavcev po industrijah namesto po poklicih in strokah, v kolikor in kjer je to praktično in izvedljivo.

5. Pomagati k graditvi SKUPNE politične stranke delavcev in farmerjev, ki bi se borila za njihove koristi, za ohranitev civilnih svobodščin in jih utrjevala ob enem, in ki bi se izrekla, da je njen smoter zgraditev nove družbe s temeljem demokratičnega socializma.

6. Podpirati mednarodno delavstvo vsepovsod v

njegovih naporih in borbah proti fašizmu in totalitarnim režimom vseh vrst, in proti reakciji v demokratičnih deželah.

7. Boriti se proti diktaturam, neglede na njihove označbe, ako so trajne narave in je v njih naglašanje demokracije le slepilo.

8. Sodelovati s socialistično stranko Zedinjenih držav in z drugimi sorodnimi organizacijami na polju samostojne delavske-farmarske politične akcije v prid zahtev in programa, ki vodi v sistem demokratične kolektivne uredbe.

9. Glede veljavnosti sodelovanja odločuje skupni zbor JSZ, ali pa članstvo s splošnim glasovanjem.

10. Pomagati v propagiranju zadružništva delavcev in farmerjev.

11. V volilnih bojih pomagati socialistični stranki in drugim sorodnim organizacijam v kampanji za njihove kandidate in za program, zapopaden v prej označenih določbah.

12. Pomagati k obnovitvi internacionale demokratičnega socialističnega delavstva in mu po svojih močeh nuditi pomoč kjerkoli je pogaženo ali zatirano.

NAŠE OŽJE NALOGE

13. Jačanje že obstoječih klubov JSZ in ustanavljanje novih, kjer jih še ni.

Dalje:

14. za boj proti nazadnjaštvu in političnemu šarlatanstvu, pa naj se pojavlja v kakršnikoli obliki; in:

a) proti zavajalcem, ki slepomišijo pod masko bodisi radikalizma ali lažnega patriotizma.

b) za sodelovanje naših članov v podpornih organizacijah v prid njihovih splošnih koristi in resničnega bratstva;

c) negovanje prosvetnih aktivnosti pod pokroviteljstvom Prosvetne matice;

d) širiti kolikor največ mogoče naše glasilo Proletarca, Ameriški družinski koledar, Majski Glas ter knjige in druge liste, ki služijo delovnemu ljudstvu;

e) vzgajati našo mladino za konstruktivno delavsko gibanje v smislu socialističnih načel;

f) ščititi tujerodne delavce pred šikanami histeričnega patriotizma in pred krivičnimi zakoni.

g) služiti ljudskim interesom v vseh drugih ozirih kolikor je v naši moči.

Kdor je za ta program, ga vabimo, da pristopi v JSZ, ako še ni v nji. Članarina v klubih je 25c in 30c na mesec, za brezposelne pa po 5c na mesec. Kjer klubov ni, pristopite direktno. Članarina je \$1 na leto.

Za nadaljna pojasnila pišite na:

J. S. Z., 2301 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Anton Zaitz:

PRI ODPRTEM OKNU

BILO je prve dni v maju in Tone je sedel na verandi pri odprtem oknu ter gledal na prazno stavbišče, kjer je dišalo po sveži zemlji. Na koncu tistega stavbišča, prav ob vmesni poti, je stala druga hiša, od koder so uhajali mehki glasovi klavirja. Izurjena roka je igrala pesem "South of the Border Down Mexico Way", ki je bila najpopularnejša tiste dni.

Lep, solnčen je bil tisti popoldan in tisto lepo igranje znane melodije je še večalo njegovo lepoto. V Tonetu je nekaj zakoprnelo, da bi šel po valovih te pesmi tja dol na jug k našim sosedom kramlajat z zalimi senjoritami. In skoroda mu je bilo žal, ko so utihnile strune v sosednji hiši.

Tam je pod oknom drobno dekletce razkopavalo prst ob kapu ter se pripravljalo, da nekaj vseje vanjo. Otrok pokliče mamo, ki se nagne skozi okno ter mu jame dopovedovati, kako daleč sme razkopati zemljo. Toneta je zanimala ta ženska le toliko, kolikor zanimajo človeka novi sosedje, ki so se še pred kratkim naselili v bližnjo hišo. Rad bi tudi zvedel, če je bila ona tista oseba, ki je pravkar tako spretno igrala na klavir. No, če bi ga pa potipali malo globlje, bi menda priznal tudi to, da je bila tista mama tudi drugače kaj čedna ženska, ki jo je postava izdajala prej za osemnajstletno dekle kakor pa za petindvajsetletno mater, kakor je to dognal pozneje. Ampak na glas bi tega ne povedal nikoli. Bil je pač človek svoje vrste. Pa je zato še vedno samec, čeprav je že preživel Kristusova leta.

Čez nekaj časa se klavir vnovič oglasi. To pot je oznanjal neko čisto neznanu popevko, ki pa ni šla mladostni in brhki igralki tako gladko izpod prstov kakor prva. Tone je sledil posameznim notam, ki jih je udarjala drugo za drugo. Ko jih je pa zbrala skupaj, je bilo slišati, kakor da pojde. Pa ni šlo. Začenjala je, se ustavljala ter se čez nekaj časa spet vrnila k začetku. Čemu ne gre naprej od tamkaj, od koder pride, se je čudil Tone v svojih mislih. "Zakaj se ustraši, ko se že dobro sliši?! Čemu se ustavi ter začne od kraja?!"

"Kaj, ali mar ne veš?!" ga nekaj začudeno pobaraba v duši. "Ali se ti ne zdi, da je tole človeško življenje eno samo neprestano poskušanje od rojstva do smrti? Poskušajš nekaj. In ko že misliš, da je cilj dosežen, padeš nazaj in treba ti je začeti iznova. Pri tem ni niti ljubezen izvzeta."

Tone to lahko prav dobro ve. Saj je bil že večkrat tako blizu zakonskega jarma, pa se je vse razdrlo in je bilo treba pričeti vse zopet vnovič, kakor to dela mlada sosedka prav sedajle na klavirju. Zdajci pa steče igralki in strune zadone

tako lepo, da Tone sam ni vedel, kdaj je našobil ustnici ter začel natihoma požvižgavati za njo. Hm, še so srečni in zadovoljni ljudje na svetu! Pri sosedovih potrjuje to vesela mlada ženska. Tam, kjer ni sreče in zadovoljstva, ne brne strune, nego ropotajo črepine in namestu petja se sliši robantanje in preklinjanje.

Tonetu je postalo toplo pri srcu. Kaj če bi se na koncu vseh koncev vendarle oženil!?

* * *

Po večerji se Tone odpravi v mesto. Tam hodi po ulicah tjavendan brez vsakršnega cilja. Ko se že nekoliko utruji od hoje, jo zavije v gostilno, v kateri se je gostov že kar trlo. Komajda se pri-rine do mize, kjer je bil še en stol nezaseden. Tu prisede ter si naroči kozarec piva. Počasi sreba pijačo ter obenem opazuje pivce. Med tem se oglasi nekje v gostilni klavir in na uho mu udarijo glasovi znane melodije. Tam na koncu gostilne zagleda majhen oder, na katerem je igralo precej razgaljeno dekle. Najprej se ne more prav spomniti, kje je že slišal tisto melodijo. Naposled se mu pa le posveti v glavi. Domisli se, da jo je poskušala in igrala pred mrakom njegova zala sosedica.

Ko dekle dokonča pesem, se obrne proti gostom ter se prikloni tako, da jo je mogel Tone videti tudi v obraz.

"Da, ona je," si misli fant v nemalem presenečenju. "Kaj neki jo je zaneslo semkaj?" de sam pri sebi. "Ali morda poznate tistole žensko na odru?" vpraša gosta, ki je sedel zraven njega pri isti mizi.

"Hm, če jo poznam?" de ta ter se nekam porogljivo namrdne. "Kdo bi je ne poznal! Semkaj hodi dvakrat na teden igrat in pet. Poročena je in majhno punčko ima."

"Pa moške ima rada," doda še drugi. "I no, saj veš, za denar se dobi tudi pri njej!"

Ženska na odru je igrala in pela naprej. Med odmorom pa stopi k sosednji mizi ter sede prilet-nemu moškemu v naročje. Tone se obrne stran, ker ni maral, da bi ga spoznala.

Spil je, plačal in odšel. Kako hitro je prišel oblak čez jasno nebo! Kako resničen je pregovor, ki pravi: Ni vse zlato, kar se sveti.

* * *

Ko se vrne domov, je bilo še prezgodaj, da bi šel spat. Zato sede k odprtemu oknu na verandi ter se zamisli v sosedovo hišo, ki je bila v temi. Le kaj si neki misli njen mož o njej!? Ali ve, ali ne ve? Ali je primorana za kruhom na tako krut način, ali kaj? Ne, to ni mogoče. Slišal je že prej,

da je njen mož elektrik v stalni službi. Zato ne more biti pomanjkanje vzrok takemu življenju... V tem se zasveti luč v sosedovi hiši in ker niso bila okna zastarta, vidi Tone razločno, kako pelje mož svojo hčerko v spalnico. In ko jo odeva v posteljici, tudi sliši, kako povprašuje otrok očeta po svoji mami. Ta pa le zamrmra nekaj ter ugasne luč...

Tone se sedaj še bolj kakor kdaj prej zatopi v globoke misli... Kaj bo mislilo tisto dekletce o svoji materi, ko doraste? Kako mora čutiti mož, če ve, da ga žena vara in s tem zakon razkopava? Vse take misli so mu rojile po glavi, ne da bi se zavedel, kako dolgo že sedi na verandi pri odprtem oknu... Noč se je že nagibala k ranemu jutru.

Izza vogala se prisveti avto ter obstane pod njegovim oknom. Tone počaka, da vidi, koga je tako pozno ali tako zgodaj prignalo k njemu. Kar nadoma pa ugasnejo luči na vozilu. Kaj če bi to bili vlomilci? No, če so, bodo naleteli na nekaj sila slabega, si misli fant ter seže z desnico po batu za odbijanje žoge. Ena sama na butico bo pač zadostovala, pa naj je že kdor si bodi. V tem pride po cesti mimo tega avta drugi ter ga tako razsvetli, da je bilo prav dobro videti, kako se na sprednjem sedežu ljubimkujeta moški in ženska. Tone izpusti svoje leseno orožje. Takih vlomilcev se mu ni treba bati in misli se mu zasučejo drugam. Spomnil se je na lestvo in križe v oknu, ki so mu bili v napoto, ko si je prizadeval priti do

dekleta. Mislil je obenem tudi na vso tisto okrnjeno svobodo, ki jo je mogel uživati v svojih fantovskih časih. Videl je razliko, velikansko razliko med tedanjimi in sedanjimi časi. Za v avto tamle spodaj ni treba nobene lestve in tudi nikakšni križi ne delajo ovire ali napote. To je vse tako navadno in svobodno, da zgublja vso vrednost in mikavnost zanj. Če bi se mu bilo odločiti za prvo ali drugo, bi se odločil za prvo, čeprav je bilo vse tisto tako starinsko in primitivno. Nekdaj so se fantje vsaj lahko zanesli na dekleta in možje na žene...

Vrata na avtu se slednjič odpro in iz njega izstopi ženska postava, ki se še enkrat nagne k odprtemu oknu na vozilu odspredaj, potem pa odbrzi preko praznega stavbišča v sosednjo hišo...

Tonetu ni bilo treba več ugibati, kdo je bila ta ženska. Bila je tista, ki ga je pred mrakom zazibala v tako sladke sanje, da je že mislil na ženitev. Bila je to tista ženska, ki je potem v gostilni sedla staremu dedcu v naročje. Bila je to tista mati, po kateri je hčerka popraševala očeta, ko jo je deval v posteljico.

Zaprl je okno ter šel počivat.

* * *

Čez nekaj tednov je bilo pri sosedovih zopet vse prazno. Ženska je pobrala vse, kar je bilo kaj vrednega pri hiši, ter pobegnila za drugim moškim. Možu samemu je bila cela hiša vsekakor prevelika, pa se je zgubil bogve kam.

Nekaj podatkov o XII. rednem zboru JSZ in Prosvetne matice

XII. redni zbor Jugoslovanske socialistične zveze in Prosvetne matice se je vršil v Clevelandu. Temeljni program, ki ga je sprejel, je na 33. strani te revije.

Sledeče so glavni podatki:

Zbor je bil otvorjen 4. julija 1940 v Slov. del. domu v Collinwoodu. Zastopanih je bilo na njemu 19 klubov JSZ iz sedmih držav.

Dalje štiri konference JSZ in Prosvetne matice z delokrogom v 5 državah.

Osemindvajset podpornih in 14 kulturnih ter raznih drugih organizacij.

Referentov je bilo 15, ki so bili ob enem tudi delegati.

Vsega skupaj je bilo na tem zboru nad 70 delegatov, članov odborov in referentov.

Izmed njih je bilo 17 žensk.

Iz vrst mlajše, tu vzgojene generacije smo imeli na tem zboru 10 delegatov in odbornikov. V gornjih številkah so vključeni moški in ženske.

Zbor je trajal tri dni povprečno po 7 ur na dan.

Predsedniki so bili prvi dan Anton Shular iz Kansasa, drugi dan Anton Zaitz iz Chicaga in tretji dan Math Petrovich iz Clevelanda; podpredsedniki pa, prvi dan A. Božič iz Clevelanda in John Terčelj iz Penne; drugi dan, John Rak iz Johnstowna, Pa., in Louis Zorko iz Clevelanda; tretji dan, Leonard Alpner iz Milwaukeea in Angela Zaitz iz Chicaga.

V resolucijskem odboru so bili Frank Česen, Anton Garden, Etbín Kristan, Milan Medvešek in Frank Zaitz.

Tajnik zbora je bil Chas. Pogorelec in zapisnikar Ivan Jontez.

Referatov je bilo petnajst, izmed katerih pa trije vsled zmanjkanja časa niso bili podani.

Izmed ustanovnih članov JSZ je bil na tem zboru samo Ivan Molek.

Zbor je trajal tri dni, četrti dan, v nedeljo 7. julija pa se je zaključil s slavljem 30-letnice kluba št. 27 JSZ, ki se je vršilo na izletnih prostorih clevelandske federacije SNPJ.

Frank S. Tauchar:

MAČJA OPERETA

(Vrši se na gostilniškem vrtu pri Cvičku ob enajstih zvečer. Ko se dvigne zagrinjalo, sedi birt pri glavni mizi in bobna s prsti po njej, ter srepo pogleduje proti vrtnemu vhodu; kelnarca pa briše glaže in stole pri strežajski mizi, ter daje v red stransko pivsko mizo. Čas in kraj nista važna, zato se ta opereta lahko priredi kjerkoli in v duhu pred Adamom, ali pa po Hitlerju; tudi vmesni čas je dovoljen. Pesmi "O mačku" ter "O soncu in ljudeh" sta prikrojeni po narodnih popevkih, "Dohtar" pa je Prešernova deklamacija. Maček, profesor petja, poje vse sole, stoječ; člani zbora pa naj sede ter vmesno pojejo in pijejo. Lahko pa vodi vsako posamezno kitico drugi pevec. Isti način se lahko rabi pozneje v pesmi "O soncu in ljudeh", če režiser odloči, da se prva kitica zbora ponovi za vsako posamezno kitico sole. Maske karakterjev morajo biti različne in večinoma komične.)

OSEBE:

Cviček, gostilničar
 Tončka, kelnarca
 Maček, profesor petja
 Krokro
 Jamrovec } gostje in pevci
 Škripavec }
 Cvilež }
 Dohtar } novozaljubljenca
 Dekle }
 Špela, časnikarska poročevalka

CVIČEK (jezno puši in žveči cigaro): Lep večer je bil, pa še zdaj nobenega hudiča ni od nikoder, da bi kaj dal za pijačo!

TONČKA (postavlja joč kozarce v vrsto): Šaj še ni tako pozno, gospod Cviček. Najboljši gostje so navadno pozni. Nekateri včasih pridejo šele po polnoči.

CVIČEK: To je že res. Kar me najbolj jezi je to, da je do te pozne ure luč zastoj svetila.

TONČKA: Bodete pa malo večkrat "krščenca" natočili tam pod stopnicami, katerega vam ne bo zmanjkalo dokler bo potok tekel mimo gostilne.

CVIČEK (poskoči in dene prst na usta): Š-š-š-š! Ne tako glasno! Vraga — naj te kdo sliši, pa gremo na boben. (Bolj tiho.) Ali si zalila danes drugi sod pod stopnicami?

TONČKA: Kot ste naročili. Zdaj bo v njem najbrž več kot polovico vode in —

CVIČEK: Š-š-š-š —

TONČKA: Š-š-š-š-š! Nekdo prihaja!

MAČEK (vstopi): Dober večer!

CVIČEK (mu skoči nasproti): Pozdravljeni gospod profesor petja! (Mu seže v roko.) Kje pa je vaša običajna družba? (Ga pelje h glavni mizi.)

MAČEK: Pričakoval sem, da so fantje že tukaj.

TONČKA: O, torej pridejo! Vidite, gospod Cviček? Nocoj bo še prav imenitna zabava.

CVIČEK: Kaj poželi vaše srce, gospod Maček?

MAČEK (gleda kelnarco): Marsikaj . . . Toda najprvo mi prinesite steklenico dalmatinca — pa tam od zida, razumete?

CVIČEK (malomarno zamahne z roko): O, kaj ne bi razumel (kaže) — tam od zida.

MAČEK (pomenljivo): Da — od zida! In dobro pazite, da vam roka ne zaide tja pod stopnice na pipo pikole . . .

CVIČEK: Kaj takega naj me sam hudič obvarje! (Se zave.) Sicer imamo pa zdaj pri nas le dobro vino. (Odide.)

MAČEK: To me veseli. Ali na žalost gostov pa ni bilo vedno tako.

TONČKA: Verjemite, gospod profesor, da boste nocoj pili najboljšo kapljico, ki je v naši kleti.

MAČEK (jo koketno pogleda): Ta vaša zagotovitev

me neizmerno osrečuje . . . (Se ji približa.) Čar vaših oči me vsakokrat ko pridem semkaj bolj in bolj omamlja. Ali smem v bližnji bodočnosti upati naklonjenost vašega srca?

CVIČEK (vstopi): Tu, gospod, je iskrea kapljica od zida (postavi steklenico na mizo; kelnarca prinese kozarec).

MAČEK (toči): Barva je prava. (Pokusi.) M-m-m — okus je slasten. Pijača je torej zdrava (izpije do dna).

CVIČEK: Vince se dobro prileže, kajne?

MAČEK: Da; padlo je na rodovitno polje.

KROKAR, JAMROVEC, ŠKRIPAVEC in **CVILEŽ** (vstopijo, ter prisedejo k Mačku pri glavni mizi, medtem pa vsekrižem pozdravljajo že prej navzoče z "dober večer," ali pa "srečne oči", ter "hej — stara korenina" itd. Kelnarca jim odkazuje stole).

CVIČEK: Gospoda, dobrodošli na mojem izletniškem vrtu! Pri nas je dom boginje radosti in zabave. Glede zmernih cen ter imenitne postrežbe, pa slovi naša gostilna po vsej deželi. Torej, s čim naj vam najprej postrežem, gospodje?

KROKAR: Najprvo nam prinesite en štefan najboljšega, ki ga poseduje vaša klet.

JAMROVEC: Prav tam od zida, razumete?

ŠKRIPAVEC: Naredite velik (pokaže) ovinek okrog pikole, pa boste morda premagali skušnjavo . . .

CVILEŽ: Prinesite nam onega prav iz kota, ki sva ga zadnjič pokušala, kajti ravno zaradi njega sem nocoj pripeljal svoje prijatelje k vam.

CVIČEK (odhaja): Seveda, seveda, gospodje. Vprašajte profesorja Mačka, kakšno pijačo točim nocoj (odide).

MAČEK (pomežikne prijateljem; se spogledujejo in kimajo; kelnarca postavlja kozarce pred novodošle goste; natoči vsem iz svoje steklenice; dvignejo kozarce): Na zdravje vesele družbe — in naše brhke kelnarce!

VSI: Živijo! (Izpijejo do dna.)

CVIČEK (vstopi): Evo vam onega iz kota, da bo tudi Cviležu ustrezno (toči vsem gostom). Vidite, kako se iskri?

KROKAR: Da, fina tekočina. Tončka! Prinesi kozarca zase in za Cvička. (Jima natoči.)

CVIČEK (dvigne kozarec): Živela vinska kapljica!

VSI: Živijo! (Trkajo.)

DEKLE (prihiti na vrt):

Dohtar, ti jezični dohtar!

Kaj postopaš ti za mano?

Ne prepiram se z nobenim

da bi peljal mojo pravdo;

ni umrla teta moja,

teta moja, dekle staro,

da bi, dohtar, mi opravljal

po nji dedino bogato;

sem premlada, da bi pismo
ženitvansko se pisalo.

Dohtar, ti jezični dohtar!
Kaj postopaš ti za mano?

DOHTAR (pricaplja zanjo):

Ne zameri, ne zameri,
cvet lepote, dekcle drago!
Naj teko ti mirni dnevi,
bog ti živi teto staro;
je v šestnajstem, mislim, letu
se možiti še prekmalo;
da te ljubiti ni prezgodaj,
tvoji mi pogledi pravjo.
V pravdah ne želi pero ti,
al srce le zate vžgano
ti želi v ljubezni služiti;
brez pokoja to za tabo
vodi mi poglede, misli
in noge z močjo neznano,
koder hodiš, cvet lepote,
zlahtna roža, dekcle drago!

(Oba morata imeti primerno mimiko in geste. V zadnji vrstici on raztegne roke, in Dekle zleti v njegov objem. Nato jo vodi k stranski mizi, ter pomigne kelnarci.)

TONČKA (pristopi): Prosim, kaj želite?

DOHTAR (se tiho pogovarja z Dekletom): Prinesite nama steklenico vina — pa od zida, prosim! In za gospodično še posebej slaščice.

TONČKA: Da, gospod odvetnik (odide).

VSI (ju vseskozi opazujejo in se spogledujejo ter pijejo).

KROKAR (birtu): Ste čuli? Tudi naš priletni pravdnik je zahteval onega od zida. Ali je bil tudi že kdaj prej kaznovan s pikolom?

CVIČEK: E, najbrž je slišal vaše neutemeljene obdolžitve. Navadno on pije vse odkraja.

MAČEK (pritajeno svoji družbi): Stari pesnik je pa še kampilje, kaj? Vidite, kakšno cvetko je vjel ravno pred našim nosom.

TONČKA (prinese vino in slaščice): Tako, cenjena gosta.

CVILEŽ (gleda v daljavo): Hej, gospodična Špela, časnikaška poročevalka prihaja! Tončka, hitro pripravi kozarec zanjo, kajti ona je tudi rada v veseli družbi.

VSI (gledajo v isto smer): Saj res prihaja.

ŠPELA (privihra z marelo izza dreves, ter se pozdravlja z vsemi pri glavnem omizju): Ah, gospoda — Cviček, Maček, Cvilež, Škripavec, Krokari in Jamrovec! Zelo sem vesela, ker sem vas dobila v tako dobro razpoloženi družbi.

MAČEK (ji natoči kozarec): Špela, ker si tako dobre volje, ali bi nam zapela tisto od sebe? Že dolgo jo nismo slišali.

VSI: Saj res!

ŠPELA (pije): Če je tako, pa naj bo. (Stopi v ospredje.)

Sem gorenjska punčara,
mi Špela je ime;
tudi sem navihana,
če fantje me vjeze.

VSI: Ha, ha, ha! Špela, ti ga pa imenitno lomiš!

ŠPELA (opazi zaljubljenca; ju parkrat pogleda ter pomežikne drugim; se šegavo približa in enostavno prisede k voglu mize ter položi notes na koleno in istočasno brezbrizno klepeče): Oprostita, prosim. Upam, da vaju ne nadlegujem (piše). Treba je nekaj napraviti za list. (Pozneje ob vsaki priliki dela beležke.)

DOHTAR in DEKLE (jo nejevoljno pogledujeta, pa zopet nadaljujeta svoj intimni pogovor, medtem ko se ostali od strani posmehujejo).

MAČEK: Gospod Cviček, zdaj pa prinesite še en štefan tistega od zida, da bomo lažje zapeli.

CVIČEK: Dobro! Bomo pa zapeli. (Da prazen štefan kelnarci in ji migne naj gre po vino.)

KROKAR (dvigne kozarec): Izvrstno! Dajmo zapeti tisto od mačka, profesor Maček.

ŠPELA (poskoči): Fina ideja, gospod Krokari!

VSI (odobrovalno kimajo; le Dohtar in Dekle sta zatopljeni v svoje intimne pomenke; pozneje v pesmi se pa pričneta zanimati za pevce; pri peti kitici postaneta pozorna, in med šesto kitico odhajata).

MAČEK: Nu, ker ste vsi zadovoljni, bomo zapeli tisto "O mačku". (Se postavi v pozo in dirigira.)

Solo

Zbor

Naš maček je ljubco imov.....mjav, mjav,
zvečer vasovati je šov.....mjav, mjav,
prišu je domu ves zaspan.....mjav, mjav,
ko mežnar odzvonu je dan.....mjav, mjev, mjev,
mjev.

Je ljubca zbolela močno.....mjav, mjav,
in mačku je strašno hudo.....mjav, mjav,
naš maček je jokati začel.....mjav, mjav,
nobene več miši ni vjev.....mjav, mjev, mjev,
mjev.

Okoli se plazi po vrt.....mjav, mjav,
ker ljubo mu vzela je smrt.....mjav, mjav,
življenje sovražit začne.....mjav, mjav,
v soboto obesil se je.....mjav, mjev, mjev,
mjev.

Včas je zelo biv vesel.....mjav, mjav,
med nami je vedno zapev.....mjav, mjav,
a zdaj pa nikjer ga ni več.....mjav, mjav,
veselje njegovo je preč.....mjav, mjev, mjev,
mjev.

Zatorej tako vam povem.....mjav, mjav,
vsem onim ta mladim ljudem.....mjav, mjav,
da ljubiti nikar, oh! nikar.....mjav, mjav,
zaljubiti se nikdar nikar.....mjav, mjev, mjev,
mjev.

Če tebi življenje je mar.....mjav, mjav,
ponoči ne/krokaj nikdar.....mjav, mjav,
naš maček je lumpov preveč.....mjav, mjav,
zato ga med nami ni več.....mjav, mjev, mjev,
mjev...

CVIČEK (toči iz štefana, ki ga je med petjem prinesla kelnarca): Hurej, naš pevski zbor! Na to se ene-ga pije.

VSI (dvignejo kozarce): Na čast mačji opereti — in pa na zdravje gospoda Cvička!

TONČKA: Profesor Maček, ali bi hoteli zapeti tudi tisto "O soncu in ljudeh"? Meni se tako zelo dopade.

KROKAR: Kar se Tončki dopade, pa mi radi in z veseljem izvršimo. Kajne, mačja družba?

JAMROVEC: Kajpada!

CVILEŽ: Seveda!

ŠKRIPAVEC: Pa jo dajmo, profesor!

MAČEK: Če je tako — pozor, mačji zbor! (Vodi petje in poje.)

Zbor

Le sijaj, sijaj, sonce,
oj sonce ljubljeno;
kako bom jaz sijalo,
k sem vedno žalostno.

Solo

Zjutraj zgodaj gori grem,
se deklice kregajo —
bi rade še ležale,
pa vstati morajo.

Pa če pozno doli grem,
pastirci jokajo —
bi radi domov gnali,
še pasti morajo.

Zjutraj zgodaj gori grem,
me fantje kolnejo —
so komaj domov prišli,
pa vstati morajo.

Pozno doli grem zvečer,
se ljubce jokajo —
ker svoje drage fante,
že komaj čakajo.

Zjutraj pozno gori grem,
se gospodar jezi —
ker dela je obilo,
pa služinčad leži.

Zvečer doli zgodaj grem,
pa kmetič kolne spet:
"Vrag — je li res že temno?
Saj ura ni devet!"

V oblake se zato
pogosto skrivam jaz —
svet pač ne zasluži,
da gleda moj obraz!

Zbor

Več nam sijaj, sonce,
te lepo prosimo;

rado bi sijalo —
pa sem prežalostno.

(Z dvignjenimi kupicami.)

Vsaj ti se iskri, vince,
oj vince rumeno;
kako se bom iskrilo,
k me Kranjci spijejo.

VSI: Ha, ha, ha! Zadnja kitica je pa res pomembna.
(Pijejo.)

ŠKRIPAVEC: Imenitna! Kako malo časa (dvigne kozarec) se ti iskriš v mojem kozarcu . . . (V dušku izpije in ponovno natoči.)

VSI (trkajo s Cvičkom in Tončko zadnjo zdravico v razigrani razpoloženosti; izpraznijo kozarce; stiskajo birtu in kelnarci roke v slovo): Na zdravje! Živijo! Zdravstvujte! Na veselo svidenje!

CVIČEK in TONČKA (jim veselo ozdravljata): Lahko noč! Srečno pot! Pa kmalu nas zopet obiščite! (Medtem gostje odhajajo.)

CVIČEK (hodi semintja in si mane roke potem ko gostje odidejo): Čeprav je takoj zvečer slabo izgledalo, smo vendarle nocoj imeli dobro kupčijo in prav zelo zabavno družbo. He, he — Tončka, zadnji štefan je bil krščenec izpod stopnic. Ha, ha, ha!

TONČKA (se medtem nekaj domisli in zresni): Gospod Cviček! Ali veste, da nihče ni plačal?

CVIČEK (ves prevzet): A-a-a-a! Saj res. (Se zave izgube; vije roke in si puli lase.) Oh, ti vražji ponočnjaki! Kako so me spet potegnili! S temi lahkoživci je pa zares vedno le zguba. (Požuga z roko.) Niti pikole ne dobite več od mene!

TONČKA (zamahne z roko): Ah, kolikokrat ste že to rekli, pa vas še zmerej dobijo na led.

(Zagrinjalo.)

Pogaženje Jugoslavije

Dne 25. marca 1941 sta tedanji jugoslovanski premier Dragiša Cvetković in minister vnanjih zadev Aleksander Cincar Marković na Hitlerjev ultimatum šla na Dunaj in podpisala pristop Jugoslavije k osišču Berlin-Tokio-Rim.

Dva dni pozneje, 27. marca, je srbski general Dušan Simović strmoglavil vlado, ki se je prodala osišču in se sam oklical za premierja, nedoletnega kralja Petra II. pa proglasil za vladarja Jugoslavije. Cvetković in Marković sta bila aretirana, regent knez Pavle pa zalet na pobegu. Preobrat je bil izvršen v par urah po polnoči omenjenega dneva.

Predsednik Roosevelt in angleški premier Churchill sta čestitala Jugoslaviji in ji obljubila pomoč.

Na cvetno nedeljo dne 6. aprila sta Nemčija in Italija udarile po Jugoslaviji z vseh strani in par dni pozneje še Madžarska. Tudi Bolgarija je veliko pomagala.

Jugoslavija je bila poražena že v prvih treh dneh vojne. Držala se je v nji še nadaljnjih osem dni.

Slovenski kraji so bili okupirani v prvih štirih dnevih nemške in italijanske invazije.

Hrvatom je Hitler obljubil "avtonomijo" in hrvatski fašisti, z Mussolinijevim agentom dr. Ante Pavelićem, so proglasili "osvoboditev hrvatskega naroda".

Beograd, ki je bil proglašen za odprto mesto, so nem-

ški bombniki vzlic temu porušili in s tem uničili najmodernejšo mesto na Balkanu. Zgrajeno je bilo po prejšnji svetovni vojni. Stari Beograd je bil skoro ves porušen v nji. In sedaj enako novi Beograd.

Nacijski "blitzkrieg" je bil tako učinkovit, da je v dveh urah vrigel s tira vsa komunikacijska sredstva v Jugoslaviji.

V napadih nemških bombnikov nad Beogradom je bilo ubitih tisoče civilnega prebivalstva. "Ležali so v razvalinah kot snopi," je pisal novinar Robert St. John.

Tudi na Sarajevo so naciji navalili z bombami, kakor na Beograd.

Hitler se je maščeval nad Srbi tako okrutno, kakor je obljubil.

On jih sovraži, kot so bili Srbi od Nemcev sovraženi v prejšnji vojni. Nad nobenim narodom ni Hitlerjev blitzkrieg deloval uspešnejše kakor nad Srbi.

Hrvatska je postala v tem procesu druga Slovaška. To je uspeh in posledica pete kolone ter nezrele politike onih, ki so vsa leta od 1919 pa do marca 1941 krmarili v Beogradu.

Slovenije je zaenkrat konec. Ako bo po Hitlerjevem, je ne bo nikoli več na zemljevidu. Tisti v Sloveniji, ki so jo vladali, so mu pomagali ideologično in taktično, a kazen pa mora plačati ves narod.

NEKAJ SODOBNIH MISLI

Anton Garden

TA ČLANEK pišem v prvih dneh velike tragedije, ki je zadela Jugoslavijo. Ko bo prišel Majski glas med čitatelje, bo mogoče Jugoslavija že razkosana ali celo zbrisana z zemljevida za krajšo ali daljšo dobo. (To se je že zgodilo predno je bil ta članek postavljen.) Že v prvih dneh te tragedije se je pokazalo, da se tudi jugoslovanska armada ni mogla meriti s pošastnim morilnim strojem, ki ga je zgradila nacijska Nemčija pod Hitlerjem.

Človek bi bičal Hitlerjev barbarizem, če bi kaj pomagalo, toda s tem bi le prilival strastem in sovraštvu, katerega pa je že itak preveč na svetu. Kar pa svet potrebuje, je razum in srce. Za bodočnost civilizacije, ki bo vredna tega imena, je važnejše, da svet bolje razume kot do sedaj, iz česa izvira Hitlerjev in sploh ves fašistični barbarizem, kaj so njegovi vzroki in kako poraziti to pošast. Samo obsojanje ne porazi ali odpravi barbarizma, posebno ne, če razpolaga s tako pošastno morilno mašino kot jo ima Hitler.

Zdi se mi pa, da je ves tako zvani demokratični svet podoben mazaču, ki ne ve in sploh neče vedeti o praviem vzroku ali vzrokih bolezni, pa se poslužuje "žavb", ki kožno bolezen v resnici razširjajo in jo pogoršujejo. Tako delajo tudi s fašizmom, katerega ljudje na splošno smatrajo kot iznajdbo skrajno "zleht" in slabih ljudi—samih perverznejšev, sadistov in gangežev. Hitler je pri njih "zmaj" ali posebljen hudič (kot je bil pred 25 leti kajzer!), kot tudi vsi naciji, vsaj pa vodilni, Churchill in Roosevelt sta pa potomca sv. Jurija, ki bosta temu fašističnemu zmaju posekala glave!

* * *

Da je nacizem ali fašizem perverzen, sadističen in barbarski, je resnica, ampak tudi kapitalizem je prežet z vsem tem, vsa njegova zgodovina do tiste dobe, ko si je delavstvo priborilo nekoliko pravic. Slična nasilja in grozodejstva, kot jih danes uganjajo Hitler in drugi fašistični ali totalitarni režimi po Evropi, so spremljala kapitalizem, predvsem pa imperializem po vseh krajih sveta—po kolonijah vseh imperialističnih držav se še danes dogajajo. Po angleških, francoskih, belgijskih, holandskih in portugalskih kolonijah delovna ljudstva še danes nimajo nobenih pravic in so prav tako ali pa še bolj izkoriščana kot pravi sužnji. Šele Bevin, sedanjí angleški delavski minister, je na primer imenoval komisije, ki imajo nalogo, da zanesejo v angleške kolonije strokovni unionizem. Toda ostanimo pri fašizmu.

Kaj ga je porodilo? Nič drugega ne kot zelo bolna človeška družba na sličen način kot porodi bolno človeško telo kožno ali kakršno koli bolezen. Mar mislite, da bi se bil v Evropi razvil fašizem, ki je v bistvu totalitarni državni kapitalizem, ako bi ne bilo zadnje svetovne vojne, ki Evropo ni ozdravila, marveč jo položila s številnimi novimi ranami in okuženji na bolniško posteljo? Še slabše pa je bilo to, da so se po premirju povabili k njeni bolniški postelji slični diplomatski in gospodarski mazači kot se tudi danes ponujajo delavskim in ljudskim masam, da bodo svet ozdravili fašizma.

In kako so ti mazači zdravili bolno Evropo? Z razkosanjem kolikor toliko geografsko in industrijsko zdravih ekonomskih enot v celo kopico slabo sestavljenih držav, ki niso mogle drugega producirati z "zmagovalci" vred kot blazen nacionalizem in novo trenje ter gospodarske dislokacije; vsaka državnica in država je

kričala o svoji namišljeni svobodi in suverenosti ter izkoriščala mase za svoj militarizem in vzdrževanje birokratičnega državnega aparata. Premagani Nemčiji so naložili vso odgovornost za vojno, ji pobrali kolonije in jo molzli in izmозgavali z nemogočimi vojnimi reparacijami do krvi. Demokratično weimarsko republiko so tlačili k tlom kot gobovca.

In ko je povrh skrahiral nemški kapitalizem l. 1930-31, kar je deželi prineslo enako masno brezposelnost in bedo kot jo je Amerika občutila proti koncu Hooverove administracije, mar je čudno, če je Nemčija poblaznela in se oprijela nacijskega mesije? (Delavstvo je bilo impotentno, ker se je po zaslugi Moskve klalo na smrt.) Kje je narod, ki bi v enakih okolščinah ne skušal storiti nekaj sličnega? (Amerika se je oprijela newdealske revolucije in Roosevelta.)

* * *

Toda o tem se zdaj ne sme govoriti. Preteklost je treba pozabiti. Zdaj je treba poraziti hitlerizem in uničiti njegovo barbarstvo. Tudi ne smemo zahtevati od Anglije, da svetu pojasni svoje "vojne cilje" in poda načrt za gospodarsko in politično reorganiziranje Evrope, ker s tem ji le mečemo polena pod noge in s tem pomagamo Hitlerju . . . Sploh zdaj ni čas, da govorimo o tem, ker s tem le ustvarjamo—"konfuzijo". Eno-stavno moramo verjeti britskim torijem, da se tudi oni bore za—demokracijo in nov red. Kakšen bo ta "novi" red, tega ne vemo in tudi ne smemo izvedeti, dokler ni Hitler poražen, toda novi angleški poslanik nas je zadnjí v svojem govoru v New Yorku zagotovil, da gotovo ne bo "socialističen, totalitarni ali komunističen."

* * *

Kot rečeno, je fašizem nastal na bolnem telesu človeške družbe, ki je radi zadnje svetovne vojne posebno v Evropi zadobila hude rane, katere je okužil še posebno versajski mir. Malokdo je povedal večjo resnico kot ameriški ekonom Stuart Chase, ki je pred nekaj meseci v nekem članku zapisal, da taka gospodarska in politična organizacija kot jo je imela Evropa pred to vojno, je nemogoča. "Evropa se bo morala odpovedati, bodisi moderni industriji ali pa primitivni kmetiškogospodarski organizaciji z umetnimi carinskimi zidovi, ker v današnji dobi oboje ne gre skupaj," pravi on.

Da to dvoje ne gre skupaj, je jasno vsakemu, ki kolikaj razume gospodarska vprašanja. In ker Evropa ni organizirana kot gospodarska in politična enota približno po vzgledu naših Združenih držav, kar je fundamentalna potreba modernega industrializma, zato je tam na pohodu tudi "bastardska" nacijska revolucija, ki s svojo pošastno morilno mašino podira plotove malih—in tudi večjih—držav, zgrajenih na nacionalizmu, kot podira zdvijani bik slabe lesene ograje.

In dokler Evropa ne postane gospodarska in politična enota, toliko časa tudi ne more priti do trajnega miru, v katerem edino je mogoč razvoj civilizacije na višje stopnje kot tudi prave demokracije ter ovekovečenje splošnih človeških vrednot.

* * *

Mar mislite, da bi Amerika ne bila slična blaznica kot je Evropa, v pogostem medsebojnem klanju, če bi na primer bilo v njenih mejah 48 "suverenih" držav brez skupne centralne vlade, vsaka država ograjena z visokim carinskim zidom, za katerim bi neprestano gradila čim večjo armado za "narodno obrambo" ter jo od časa do časa pognala nad svoje sosede, da "reši" svoje—"tla-

čene rojake" in dobi ta ali oni kos sveta z bogatimi naravnimi zakladi, katere potrebuje za svoje industrije ter razširi svoje trge?

Če bi Amerika imela slično politično strukturo oziroma strukture kot jih ima Evropa, bi bila prav taka blaznica. Kar se različnih narodnosti tiče, jih ima Amerika več kot Evropa—dovolj, da lahko zgradi vsaj 50 "suverenih" nacionalnih držav, med katerimi bi bila "naša" (ameriških Slovencev) država med najmanjšimi po številu prebivalstva. Ampak tukaj lahko vse narodnosti v miru živimo—vsaj ne koljemo se med sabo po evropskem načinu, marveč se počasi prelivamo v en narod. In ta stran Amerike se mi zdi najlepša in najbolj veličastna.

* * *

Zdi se mi, da bi Amerika vršila veliko bolj človekoljubno, civilizatorično in res demokratično vlogo, če bi se v bolno Evropo podala s to misijo namesto z orožjem: z urgiranjem evropskih narodov—yes, tudi Nemcev in Angležev!—naj ustanove **Združene države Evrope**, si osvoje en splošni jezik, ki bi bil obligaten poleg svojega materinskega jezika v vseh šolah in si v par generacijah res zgrade Novo Evropo.

S tako misijo bi Amerika veliko lažje porazila hitlerizem in fašizem v Evropi kot ga bo pa z orožjem, če gre zopet reševati Anglijo, njen kapitalizem in njen imperij. Sigurno bi pa s tako misijo bolj širila demokratične nazore kot pa jih bo z bombniki, bojnimi ladjami in armadami, brez katerih ni mogoče misliti na poraz nazijske Nemčije, če naj govori samo orožje. Sploh je

Moskovska Mona Lisa
(Folha da Noite, Sao Paulo, Brazilija.)

danes zelo dvomljivo, da je Hitlerjevo Nemčijo mogoče poraziti **samo z orožjem**, čeprav gre tudi Amerika z vso svojo gospodarsko in militaristično silo v novo križarsko vojno.

* * *

"Vse to, kar ti sugestiraš, je sanjaštvo, docela nepraktično in neizvedljivo," slišim moje kritike. Mogoče imajo prav. Toda za svojo osebo sem globoko prepričan, da brez sličnega "sanjaštva" bo Evropa še ostala blaznica, pa naj "zmaga" kdorkoli. Če "zmaga" Anglija—ne brez **popolnega** ameriškega sodelovanja, kar pomeni odprt vstop Amerike v vojno—in z Ameriko vred diktira torijski mir—razkosanje Nemčije s še slabšim mirom kot je bil versajski, bo Evropa sigurno ostala blaznica, mogoče še v povečani obliki.

Če zmaga Hitler, bo on diktiral Evropi. Mogoče ustanovi tudi "novo Evropo" z enotnim gospodarstvom, toda Hitlerjeva Evropa bi bila za daljšo dobo podložnica in dekla Nemčije. Sicer imajo mogoče tisti prav, ki menijo, da iz evropske blaznice ni mogoče napraviti enotne gospodarske in politične enote brez nasilja.

Nobena teh perspektiv ni vabljava, toda če Anglija in Amerika ne podata Evropi bolj vabljive perspektive: boljše reorganizacije Evrope in sploh mednarodnega gospodarstva kot jo oznanjajo naciji, predvsem pa prepričata Nemce, da želita skleniti pravičen mir, ki bi slonel na bodočnosti in ne na preteklosti Evrope, tedaj se lahko zgodi, da bo zmagal Hitler. Bolj sigurno zna priti do definitivnega zastoja, ko ne bo mogla nobena stran poraziti druge, kar pomeni, da bosta Anglija in Amerika prisiljeni skleniti "apizarski" mir z Nemčijo. Vsekakor so znamenja, da tisti, ki so danes absolutno proti vsakemu "apizanju" s Hitlerjevo Nemčijo, ne gledajo dovolj daleč. Kaj pa, če ne bo drugega izhoda?

* * *

Končno pa lahko pride do tega v Evropi, da bo žel zmago Jože Stalin, ki je zopet postal "košer" v Washingtonu in Londonu. Dasi njegov režim ni nič manj barski in perverz kot je Hitlerjev, vendar ni danes v Ameriki in Angliji nobene propagande proti Stalinovemu režimu, ker bi ga vladajoče sile pač rade potegnile v "demokratičen tabor" proti Nemčiji.

Ampak Jože se jim najbrže cinično smeje v Kremlju, obenem pa ugodi vsaki Hitlerjevi želji. Dasi se njega v resnici boji, vendar pa računa na možnost, da bo končno le ON zavladal v Evropi. To se zna zgoditi, če pride do poraza Nemčije in do splošne revolucije v Evropi, katero bo potem on skušal vzeti pod komando. Ker je imeniten blufač in zna izborno igrati machiavelijsko politiko in ker ima v komunistični internacionali izboren aparat za utrjevanje svoje zunanje politike (denarja temu aparatu ne manjka), se zna zgoditi, da se ga bo zbila in razbita Evropa z veseljem oprijela in ga proslavljala kot svojega—rešitelja.

Nekateri, ki ne morejo izbirati med hitlerizmom in stalinizmom, med Stalinovo Rusijo in Hitlerjevo Nemčijo, se čudijo ali celo hučujejo nad ameriško in angleško vlado, ker snubita boljševiškega diktatorja. Sploh ne morejo zapopasti, kako je to mogoče. Ampak to ni nobena uganka: Stalin ne ograža Anglije in njenega imperija kot to dela Hitler, kakor tudi ne ameriških trgov v Latinski Ameriki ali mogoče še kje drugje. Zato je tudi "manjše zlo" in bi ga torej ameriška in angleška demokracija rada sprejela za svojega zaveznika proti Hitlerju. Ampak zdi se mi, da se mu zaman prilizujejo, ker Jože gleda le na svoje karte. Njun zaveznik bo z veseljem postal le tedaj, če Hitler zapodi svoje kohorte proti Ukrajini in Kavkazu, kar tudi ni izključeno. Potem se bomo pa skupaj z "rdečimi fašisti" borili za—demokracijo . . .

Tak je danes svet.

Nace Žlemberger:

PRVIČ NA SHODU

Bilo je nekako v mesecu marcu l. 1893. v Ljubnem na Gornjem Štajerskem, ko se je med premogarji vršila tajna agitacija za javni shod, ki je imel biti prihodnjo nedeljo dopolne pri Mornu in na katerem bo govoril Hans Rezell iz Gradca. Pozivali so, naj pridemo vsi tjakaj. Nikogar ne sme manjkati, so nam zabičevali.

Nace Žlemberger

Toda kaj sem jaz takrat vedel, kaj je javen ljudski shod, ko se pa nisem tačas prav nič brigal za take stvari. Še oddaleč se mi ni sanjalo, kolikšnega pomena so take skupščine ali "Versammlungen" po nemško. Prejšnjo jesen sem prišel od vojakov, pa mi je šla še samo vojaščina po glavi. Mislil sem le na zunanost, na lepo obleko in pa na to, kako smo se vadili v vojaški umetnosti ter se imenitno postavljali. Kaj mi neki bo "verzamlunga"?! Stanoval sem v leseni kolibi. V njej nas je bilo devet, včasih tudi deset. Postelje so bile samo tri, pa nikdar prazne. Ležalo se je na njih ponoči in podnevi. Delali smo v tri šihte na dan ter se tako tudi menjavali na posteljah. V enem kotičku je stal majhen štedilnik. Kuhali smo si sami. Ščurkov in stenic je bilo nič koliko. Pa tudi miši so švigale sem in tja ter nam kruh in druge jestvine obglodavale.

Neki star premogar, ki je prebival z menoj v tisti kolibi, me je opomnil, naj ne pozabim iti na shod prihodnjo nedeljo. Jaz sem se ga pa otepal ter mu ugovarjal, češ, kaj bom jaz na tistem shodu drugim napoto delal, ko ničesar ne razumem in ne znam nemščine. Ko mi pa on pojasni, da gre za število ljudi na shodu, kjer bo Hans Rezell govoril za to, da se nam mora plača zvišati in stanovanje zboljšati, sem mu obljubil priti.

Nedelja pride in jaz se z drugimi tovariši odpravim na prijavljeni shod v hotel Moren. Dvorana je bila že skoro napolnjena, ko pridemo tjakaj. Pa so še zmerom prihajale trume delavskega ljudstva. Nazadnje jih je bilo toliko, da jih je veliko moralo ostati zunaj. Meni je srce od veselja kar poskakovalo, ko sem videl toliko ljudi skupaj zbranih ter mislil, da nam bodo morebiti že kar prihodnji dan plačo zboljšali. In že sem se videl v lepi novi obleki.

V dvorani smo dolgo čakali, preden se je pričel shod. Jaz sem bil že kar nestrpen. Spredaj je bila miza, za katero so bili štirje stoli. Trije prazni. Na četrtem je pa sedel kakih trideset let star človek, priprosto in snažno oblečen. Pred njim je na mizi ležalo nekaj popisane papirja in pa en časniki. Tisti človek se je zagledal v papirje ter jih prekladal. Po dvorani se je začulo godrnjanje. Ljudje so postajali nestrpni od predolgega čakanja. "Prihaja, prihaja!" se je nenadoma začel šepet zadaj in ljudje so se začeli umikati na dve strani. Kmalu nato se pojavi spredaj človek v lepi uniformi s pripasano sabljo. Veliki, rumeni gumbi se lesketajo z nje, ko sede poleg onega, ki je bil že za mizo, položi svojo kapo na mizo, izvleče iz naprsnega žepa kos belega papirja pa svinčnik ter si obriše očala. Nato namigne svojemu sosedu, češ, da je pripravljen. Zagledal sem

se vanj, ker sem mislil, da je on Hans Rezell iz Gradca. Le malo čudno se mi je zdelo to, da so ga ljudje nekam sumljivo pogledovali, ko je prišel v dvorano. Takemu človeku bi pa že morali malo več časti dajati. Saj bo vendar govoril za premogarje, sem si mislil, ker sem bil prepričan, da je tisti človek v uniformi Hans Rezell. Le to mi ni šlo v glavo, kako to, da ima oni v civilni obleki večje pravice kakor ta v uniformi. Tisti je poklical k mizi še dva druga, od katerih je eden potem nekaj pisal, drugi pa nekaj malega govoril v nemščini, ki je pa jaz seveda nisem razumel.

Potem začne tisti suhi človek v civilni obleki govoriti. Glas je imel dober in močan, da je kar donelo po dvorani. Govoril je delj kakor eno uro. Ljudje so mu ploskali. Včasih so se tudi smejali. Pri starejših moških in ženskah sem opazil, kako so si solze brisali. Po preteku dveh ur je bil shod končan in tisti človek v uniformi, ki sem ga jaz imel za Rezella, ni nič govoril.

Usujemo se iz dvorane. Zunaj je bilo nekaj ljudi z rdečimi trakovi na prsih. Ti nas začnejo devati v vrsto po štiri in štiri skupaj, da tako spremimo Rezella na postajo, a jaz sem pa videl, da je "moj" Rezell izginil po drugi ulici. Potem se je dolg sprevod vil po glavni ulici skozi mesto Ljubno (Leoben). Na čelu je nekdo na dolgem drogu nesel precej velik napis, v katerem je bilo rečeno, da na dan 1. maja ne bomo delali, in v sprevodu so se slišali klici: "Hoch der erste Mai!"

Mene pa je mučila misel, da si še ne bom mogel kupiti nove obleke, ker bom na dan 1. maja izgubil šiht. Ko pridemo domov, so vsi na vso moč hvalili Rezella ter dejali, da je dobro govoril za premogarje. Jaz sem pa trdil, da še govoril ni nič. No, tovariši so se mi smejali ter dejali, da ni čudno, ko sem bil prvič na shodu.

Prvi majnik se je dostojno prvič praznoval v Ljubnem tisto leto. Dopoldne je spet Rezell govoril na shodu, popoldne pa je bila veselica na nekem travniku. In jaz sem se dal vpisati v strokovno in politično organizacijo socijalnih demokratov. Nato nisem nobenega več shoda zamudil, če le nisem delal. Privadil sem se nemščini toliko, da sem precej razumel, kaj se je govorilo na shodih. Tudi sem odtlej vedel, da je tisti človek, ki je prišel na vsak javni shod v uniformi in s pripasano sabljo, državni zastopnik. Njegova naloga je bila paziti na to, da ni kdo govoril čez postave.

Kdo je Ivan Rezell, ki so ga klicali po Gornjem Štajerskem navadno za Hansa? Rojaki, ki so delali tamkaj, ga dobro poznajo. Bil je sin nekega kočarja. Doprvišil je samo ljudsko šolo ter se izučil za krojača. Kot samouk se je izobrazil toliko, da je postal eden najboljših govornikov. Njemu gre zasluga, da so se premogarji in drugi delavci organizirali tudi po Slovenskem.

Morda se še kdo spominja tistih časov, ko je avstrijska vlada dala peto kurijo in je bil Ivan Rezell izvoljen s trinajstimi drugimi vred v državni zbor, in njegovih ognjevitih govorov v parlamentu, kjer je bičal premogovniške družbe ter tako prisilil vlado k temu, da je dala preiskati premogarska stanovanja ter ukazala premogovniškemu lastniku nabaviti delavcem boljša bivališča.

Dobro je, da se tudi v Majskem glasu spominjamo moža, ki si je stekel toliko nevenljivih zaslug za delavstvo. Umrl je pred trinajstimi leti v Gradcu za proletarsko boleznijo kot državni in deželni poslanec, občinski svetnik in odgovorni urednik delavskega lista "Arbeiter Wille." Ostal je zvest socijalistični delavski stranki do svoje smrti. Blag in večer mu bodi spomin!

Nekdanje in sedanje zavarovanje

William Rus, gl. tajnik SSPZ

SLOVENCIM smo povečini zavarovani pri svojih bratskih organizacijah za razne podpore, predvsem za posmrtnino, za katero plačujemo prispevke po treh različnih lestvicah, ki so: National Fraternal Congress z obrestmi po 4%, American Experience z obrestmi po 4% in po ravno ti lestvici z obrestmi po 3½%.

Lestvice se ne razlikujejo samo po imenih, pač pa tudi po prispevkih, ki jih določajo za kritje smrtnih slučajev.

Med vsemi zahteva najnižji prispevek National Fraternal Congress lestvica iz razloga, ker so bili "veščaki", ki so zanjo delali preračune, mišljenja, da po gotovih starostih umre manj ljudi ali članov, kot pa mislijo oni, ki so sestavljali druge lestvice, ki jih je poleg tu omenjenih, še mnogo. In ker so bili mnenja, da bo manj smrtnih slučajev vsaj v nižji človeški dobi, kot so bili "sestavljachi" drugih lestvic, umevno, da so določili nižje prispevke kot drugi, in veri, da bodo zadostni za kritje smrtnih slučajev.

Imena lestvic nam že sama povedo, kdo jih je sestavljal in na kakšni podlagi. Prva in najcenejša lestvica, *Narodnega bratskega kongresa*, je bila sestavljena na podlagi statistik umrljivosti članov bratskih organizacij, kolikor jih je tedaj bilo na razpolago. Bila je predvsem namenjena za bratske organizacije v mnenju, da te ne rabijo graditi visoke rezerve, češ, ako se bo izkazala za prenizko, se prispevke lahko zviša, potem rednih ali izrednih prispevkov. Druga, *ameriška preiskušena* lestvica je bila sestavljena na podlagi statistik raznih zavarovalnih družb, zasebnih in bratskih, ki so izkazovale višjo umrljivost med člani v mladostni in srednji življenjski dobi kot jo predvideva lestvica *bratskega kongresa* in vsled tega so ji določili višje prispevke že iz razloga, ker so bili računari mnenja, da se mora nabirati stalna rezerva ali preostanek takoj ob zavarovanju člana, da bo resnično zajamčena obveznost smrtnine vsakega posameznika.

Veliko vlogo pri lestvicah igra obrestna mera, na katero poprečni član polaga malo važnosti. Vendar slone prispevki vsake lestvice na obrestni meri. Čim višja je obrestna mera lestvice, tim nižji so prispevki. Primer, ako je obrestna mera določena na 4% to pomeni, da se morajo plačani prispevki obrestovati po 4% in ako se ne, prispevki niso zadostni.

Kot vemo, smo sedaj v dobi nizkega obrestovanja in nič ne izgleda, da se bo obrestna mera zvišala v bližnji bodočnosti. Desetletja nazaj, ako je kdo imel kakšen prihranek, ga je lahko vložil v "zanesljive" banke in razne zadolžnice, ki so donšale vsaj 5% obresti; danes so zelo redka zanesljiva podjetja, ki bi plačevala več kot 3% in posledica tega je, da so se vse lestvice, ki so zahtevale 4% obrestovanja izkazale za nezadostne in vsled tega so zakonodaje raznih držav sprejele predloge, da se mora za vse novo pristopajoče članstvo uveljaviti vsaj American Experience s 3½% obrestno mero, kot najnižjo sprejemljivo lestvico. In to je bilo že štiri leta nazaj, ko je bilo obrestovanje dokaj višje kot je sedaj in zato se ne bo treba nobenemu čuditi, ako bo nekega dne v svojem glasilu čital, da se mora 3½% lestvice nadomestiti s 3%, skratka, da se bo prispevek ponovno povišal.

Dobro pri vsem je to, čim nižja je obrestna mera lestvice tem višji je prispevek in čim višji je prispevek tem višja je rezerva in obenem lahko tudi preostanek, skozi zvišano aktuarsko solventnost sklada.

Preostanek, kot vemo, kadar je višji kot potreben, se sme razdeliti ali povrniti nazaj članstvu v gotovini, ali potom opustitve enega ali več mesečnih prispevkov od časa do časa, kakor zaključí gl. odbor, oziroma, kakor določajo pravila organizacije.

Rezerva je namenjena v pomoč članom, da ne izgube vsega kar so prispevali za zavarovanje, ako pridejo pred svojo smrt v položaj, da prispevkov ne bi mogli več plačevati. Rezerva, potom takozvanih "neizgubljivih vrednosti", daje članu v potrebi na izbero, da si lahko izvoli sledeče vrednosti: Prvič, lahko si izposoje denar v obrokih za plačitev mesečnih prispevkov, ali si svoto rezerve na enkrat izposodi; razumeti pri posojevanju je treba, da posojilo za prejeta svoto zmanjša zavarovalnino in da je treba na izposojeno svoto plačevati obresti, ali pa so pripisane k posojilu, ki se s tem viša. Drugič, član, ki ne misli biti več zavarovan, sme zahtevati za svoj certifikat *odstopno vrednost* (Cash surrender value), ali ako te noče, lahko zahteva in dobi plačan certifikat, ki se jih izdaja navadno v dveh vrstah: Plačan življenjski certifikat, pod katerim ostane eden zavarovan za zmanjšano zavarovalnino skozi življenje brez nadaljnjih rednih prispevkov, ali pa certifikat *podaljšane zavarovalnine*, pod katerim ostane član zavarovan za vso svoto zavarovalnine za gotovo dobo let in dni, in ko ta preteče, se zavarovanje preneha. Za slučaj pa, da se eden ne zmeni, pa ničesar ne zahteva, samo plačevati preneha, ni s tem rečeno da je ob vse, ali kakor smo imeli navado reči: črtan je, kar je pomenilo, da ni več zavarovan. Ne, tudi v takem slučaju je zavarovan tako dolgo (morda ne da bi to vedel), da je svota rezerve njegovega certifikata porabljena skozi "avtomatično plačevanje" asesmenta po organizaciji. Tudi v tem slučaju ima organizacija dve izbiri poravnave rezerve; ena je, kot prej povedano ta, da organizacija avtomatično plačuje asesment iz rezerve za člana, druga pa, da rezervo porabi za nakup podaljšane zavarovalnine člana. Poslednja izbira je boljša za člane, ker jih drži delj časa zavarovane kot prva.

Pri SSPZ so izključno vsi člani zavarovani na podlagi American Experience plačilne lestvice, to je na podlagi certifikatov z rezervno vrednostjo in vsled tega ima vsak certifikat, za katerega je bil prispevek plačevan več kot tri leta, gotove "neizgubljive vrednosti". Izkušnje pa so pokazale, da se malokateri član zaveda, da jih ima, ker je še vedno pod vtisom: ako nisi plačeval do zadnjega, tudi nič dobil ne boš.

V potrditev tega navedem dva slučaja, ki sta se dogodila samo nekaj mesecev nazaj v SSPZ. V prvem slučaju piše vdova v gl. urad: "Moj soprog je bil dolgo let član vaše organizacije, pred tremi leti pa je plačevanje ukinil, ker radi brezposelnosti in bolehavosti ni mogel več zmagovati članarine. Zavarovan ni bil nikjer drugod. Pogrebni mi je rekel, da imajo skoro vse organizacije sedaj nekaj rezervni sklad, iz katerega nekaj pomagajo za pogreb. Pišite, ako morem pričakovati kako pomoč za plačitev pogreba." —

Mislím, da se je zelo začudila, ko je prejela odgovor, da je njen soprog še vedno zavarovan, kljub temu, da ni plačal asesmenta že nad tri leta, in celotno zavarovalnino petsto dolarjev ona dobi, ko nam pošlje potrebne listine o smrti svojega soproga. Ne samo vdova, tudi društvo se je čudilo, ker je bilo uverjeno, da vdova ne more nič dobiti. V drugem slučaju pa je društvo vedelo, da je član, ki je bil že nad eno leto iz

društva, še vedno zavarovan in je vdovi sporočilo, da zavarovalnino prejme, in jo tudi je.

Gotovo je, da imajo posamezne organizacije pravico poravnave "neizgubljivih vrednosti" certifikata omejiti do gotove meje. Na primer, odkloniti smejo "odstopno vrednost v gotovini", ali posojilo večje svote na vrednost certifikata, ali certifikat podaljšane zavarovalnine, eno ali drugo, ali tudi vse; smejo tudi držati "preostanek", brez da bi ga razdelili med člane, kljub temu, da je nadnaravno visok. Pri SSPZ je običaj dati članu vse in kar poželi do viška, ki ga dopušča rezerva članovega certifikata. Nobene druge meje se ne pozna kot svoje in državnih zakonov. Mnenje SSPZ je, prodati članu certifikat načrta kakoršnega želi kupiti in z njim vred mu prodati tudi vse vrednosti, ki jih pričakuje dobiti. Ne ta, ne nobena druga slovenske podporni ustanova ni tako "revna" da bi svojim članom ne mogla dati vsega kar lahko da zasebna zavarovalna družba. Najmanj pa si smemo lastiti pravico misliti za

člana, kaj je dobro zanj, njegovo družino, ali kaj ni. Pregovor je: Kakor si postlejš, tako boš ležal.

Namen pisca je s tem člankom dokazati, da ni vse zavarovanje enako, kot nekateri trdijo. Višji prispevek se ne plačuje samo za to, da se polni blagajna, temveč tudi za varstvo lastne zavarovalnine, predvsem pa za varstvo polne izgube prispevkov plačanih skozi leta ob času, ko član več plačevanje zmoči ne more. Nikdo bi se ne smel pritoževati nad višjim plačevanjem, dokler ne zazna za vse dobrine, ki mu jih višje plačevanje nudi.

Končno in kratko povedano, razlika med nekdanjo nižjo lestvico in sedanjo višjo je v bistvu le ta: Stara lestvica majhnega plačevanja je določala nizek prispevek z določbo, da boš moral nekoč doplačati kar bo manjkalo; nova lestvica z višjimi prispevki primanjkljaje v naprej izključuje ter določa, da dobiš povračilo vsega, kar si preveč vplačal, ako se izkaže, da je bilo plačevanje res previsoko.

OSVOJITVE NEMČIJE V SEDANJI VOJNI

Nemški firer Adolf Hitler je začel z osvajanji za svoj tretji rajh najprvo z udarcem na Avstrijo.

Dunaj in vso Avstrijo je vzel 13. marca 1938. Svet se je zgražal in ob enem smatral, da ker je Avstrija po narodnosti nemška dežela, bo menda prav, da sta z Nemčijo ena država.

Prago s Češko in Moravsko je osvojil 15. marca 1939.

Memel, pristaniško mesto Litvinske, je zasedel 22. marca 1939.

Danzing (Gdansko), pristaniško mesto Poljske, ki je bilo v upravi samostojno, pod pokroviteljstvom lige narodov, je zasedel 7. septembra 1939.

Varšava, glavno mesto poražene poljske republike, se je udala nemški armadi 27. septembra 1939.

Kopenhagen, glavno mesto Danske, je nemška armada zasedla 9. aprila 1940.

Oslo, glavno mesto Norveške, je okupirala 9. aprila 1940.

Luksenburška (Luxemburgh) okupiran od nemške armade 10. maja 1940.

Belgijski kralj kapituliral pred nemško armado 28. maja 1940. Bruselj in ostala Belgija prišla pod nemško vojaško komando.

Nizozemska se je podala nemški armadi 14. maja 1940.

Paris okupiran 14. junija 1940. Nemški armadi se je podal brez odpora.

Nova francoska vlada se pričela z Nemčijo pogajati za mir 21. junija 1940. Dan pozneje je bilo premirje podpisano s popolno kapitulacijo Francije.

Razkosanje Rumunije se pričelo 28. junija 1940, ko je ruska armada ukorakala v Besarabijo. Nem-

čija je nato ukazala Rumuniji, da mora prepustiti del Transylvanije Madžarski in del Dobrudže Bolgariji. Madžarska armada je okupirala Transylvanijo 5. septembra in bolgarska je šla v Dobrudžo 7. septembra 1940. Ostalo Rumunijo je okupirala nemška armada.

Bolgarija se je pridružila Nemčiji marca 1941 in pripustila v svoje meje nemško armado in svojo vlado pa izročila pod nemško poveljstvo.

Madžarska se je pridružila nemški zvezi in dovolila, da se sme nemška armada v nji svobodno gibati. Vrhovno poveljstvo nad madžarskim ljudstvom in gospodarsko upravo je prevzela nemška komanda.

Poleg teh dežel je pod nemškim gospodarstvom tudi Italija, ki je bila v početku sedanje vojne še enakovredna zaveznica tretjega rajha. Vsled neuspehov v vojni z Angleži v Afriki in z Grki v Albaniji je Italija podložnica vlade v Berlinu in se je morala od tedaj ravnati po njenih navodilih.

Jugoslavijo in Grčijo je Nemčija napadla 6. aprila 1941, ker se nista hotela prostovoljno predati pod nemško nadvlado.

S temi osvojitvami je Nemčija postala izmed dežel kavkaškega plemena tretja največja na svetu in po prebivalstvu, ki je pod njenim poveljstvom, pa je večja kot Sovjetska Unija.

To stanje je seveda začasno, kajti imperiji, zgrajeni na tak način, nimajo podlage za trajnost.

Amerika z vsemi svojimi ustanovami spada ljudstvu, ki tu živi. Kadarkoli ljudstvu ne ugaja obstoječa vlada ima ustavno pravico, da jo popravi ali izboljša, in revolucionarno pravico, da jo strmoglaví.—Abraham Lincoln.

THE MAY HERALD

A JUGOSLAV LABOR REVIEW

Single Copy 25c

Chicago Ill., May, 1941

VOL. XXI.

OUR PROGRAM

Cultural and Educational Activities Are Immediate Aims

NEW occasions teach new duties and a program that may have sounded entirely rational yesterday is rendered useless today by rapidly changing world events.

Because it is a living, vital section of the labor movement, the Yugoslav Socialist Federation has felt the effects of changing conditions and has adjusted itself to meet them.

Already cracked open on the rock of Roosevelt's New Deal, the Socialist Party of America went to pieces in the last ten years just as it did during the last World War. Factional strife has engaged the Party's resources to the exclusion of all other constructive endeavor, until the general membership has been reduced to nil. Under these conditions the Yugoslav Socialist Federation — largest and best organized nationality group in the Party—saw fit to draw up its own program under which the resources of the progressive elements among Yugoslavs in this country could be preserved for constructive work and progress.

At its Twelfth Regular Convention, held in Cleveland, Ohio, last summer, the J. S. F. officially went on record favoring a new program outlining in detail its purpose and aims, which was later substantiated by a referendum vote of its entire membership.

It stated its purpose as follows: To organize Yugoslavs politically and industrially for joint endeavor with other like organizations interested in improving living conditions of the masses; to interest Yugoslavs in labor unionism and educate them for constructive work in their labor unions; to propagate the spirit of unity and solidarity in the political, industrial and cooperative fields; to help build a political party of workers and farmers which will carry on the struggle for better social

and working conditions, defend civil rights and liberties, and be pledged in its main purpose to building a new social order based on democratic socialism; to support the international labor movement in its fight against fascism and totalitarian regimes of all types, defend the workers against reactionary forces in the democratic countries, and against exploitation of the masses everywhere; to cooperate with the Socialist Party of the United States as well as other labor and farmer-labor parties organized on a program for building the democratic, collective commonwealth;

and to help build the cooperative movement in all its various fields.

This program embodies all main social reforms and improvements essential to raising the standard of living of the average workingman. It stands for all that radical and progressive-minded men have fought for down through the ages. It is the magna charta of the workers.

It is a plan of action to which every defender of "right and justice for all" can join himself.

Our immediate aims are: to strengthen already established Branches of the J.S.F. and organize new ones in localities where none now exist; to expose political charlatans and reactionaries, regardless under what color they may be parading; to uncover petty politicians and selfish opportunists who shield themselves in the ranks of the labor movement; to cooperate with our members in the fraternal movement, and promote building a true society of common brotherhood; to spread educational work through the J. S. F. Educational Bureau; to build our press; to train youth for constructive work in the labor movement in line with socialist principles; and to help correct injustices dealt foreign-born elements in this country.

MORNING HOURS IN COALTOWN

By JOSEPH DRASLER

"LOOK out! 'Empties' coming down!" someone in back of him shouted, warning Mike just in time to crawl into the nearest "doghole."

"Why in hell didn't we stay outside until the first trip was dropped?" he said to his buddy, who was leading the way, carrying a 7-foot drilling bit, the end of which was a constant threat to Mike's head, as they slipped, stumbled and practically slid down the steep slope.

He condemned the narrow, low tunnel, in which there was scarcely room for anything but the trip of mine cars, as they roared by, loaded or "empties" and sent him running along the rough trackway in his heavy knee-boots, looking for the nearest "dugout" like a rat scurrying for cover. "Dugouts" or "manholes," as they were commonly known among the miners, were low, narrow holes blasted out of the sides of the slope, with invariably a puddle of water in each one of them. They were never larger than what two men could squeeze into, and if a group of miners happened to be trudging up the main slope on their way home at the same time, and a trip of cars came by, they had to scatter pell-mell up and down the road where they disappeared into "dogholes" spaced fifty to a hundred feet along the entire way.

As soon as Mike heard the thunderous sound of cars off in the distance, it was high time to commence looking for the nearest hole. An inch-and-a-half, tension-filled, steel rope, used to drop the trip, was no match for mere human bones and flesh. Whenever anyone got in the way of this steel snake it broke his bones as if they were matchsticks. It was a hissing viper to the miners, and they learned to give it wide quarters.

There was also the constant possibility of cars jumping the uneven, poorly-constructed railroad, and buckling into the side-walls or "ribs." Mike recalled with shivers when this happened at the very spot he fortunately decided to vacate just in the nick of time.

He had been standing on the road, against the rib, when a trip of "empties" approached, feeling too tired to jump up onto the shelf from which the coal had been removed. The trip neared, traveling at a fast clip. The motorman was far back around the bend. Mike turned the matter of safety over in his mind. As the first car appeared out of the darkness, within twenty feet of him, with sparks flying from its wheels, Mike suddenly made a split-second decision to jump up onto the shelf. And not a second too soon, for the head car jumped the rails in the bend and smashed itself into the rib exactly on the spot where he would have been standing.

In Richmondale Mine such wrecks were no unusual occurrence. The operators allowed the lowest minimum possible for such items as grease and oil used to keep the cars rolling smoothly. The railroads likewise, were poorly kept and hardly ever repaired.

Often, as a trip went by, Mike and his buddies would notice from their "doghole" lookout "flat-wheelers" sliding along on the rails, getting flatter every second, instead of rolling, as they should, and they would remark: "Hope to cripes they don't drop that one into our chamber."

"Flat-wheelers" or "stoneboats," as they were familiarly known, constituted a real thorn in the side of a

miner's hide. Some of them were so bad that, even down hill, they had to be pushed, while on a level stretch of road, two husky, broad-shouldered miners, bracing their backs against the car and their heels dug into the roadbed, would scrape their backs raw trying to move the car from where the motorman usually left it, to the proper position under the coal chute of their chamber.

Apparently and undoubtedly there was no lack of "flat-wheelers" in the trip that had just sent Mike into a "doghole," for he could distinguish the unmistakable sound of the humpy wheels pounding a loud staccato on the iron rails.

As luck would have it, Mike's hunch about starting off the morning with a troublesome car proved true. Having wended their way downward, from one coal vein to another, crossing over at each, to start the descent again, they had at last arrived at the fifth and lowest level, known as China Vein. It was "easy going," for it was all downhill. And it was morning. The men were fresh after a night of rest. But the interminable climb back to the surface again, dog-tired, after hours of back-breaking toil, was sure to be a horse of a different color.

The morning gathering at their tool-box began to disperse as the China Road miners and their buddies finished their morning sandwich—gulped down with dirt, dust, and coal—rolled their smokes, put on their rubber kneepads (made of rubber pieces cut from old auto tires), and were disappearing into their chambers.

Mike indulged his customary morning habit. He threw the last piece of his sandwich, all soiled from his dirty fingers, to the rats and watched them fight for it. They had been scampering around the men, staying just outside the beam of the carbide lamps, all the while the miners were preparing themselves for the day's labor.

This was just another habit that had grown on Mike, which had its counterpart in his bird feeding. After finishing his light breakfast of coffee and toast at home, for he never ate much until after he had been inside the mine for a few hours and had his first car loaded, he would refrain from eating the last piece of bread which he would drop at the garden gate for the birds' breakfast. He had started this habit unconsciously one day and it stayed with him, giving him as much pleasure doing it as the birds apparently found in the crumbs. Mike's pleasure, however, came out of imagination, for he could not actually see the birds frisking around their breakfast except on days when the mine was idle. Then he would sit at the West window reading Hugo or Jack London and watching the birds chirping and hopping

around the piece of bread they had become so accustomed to finding each morning.

When heavy snows fell, or perhaps a crust of ice had formed over the ground, as happened when a drizzling rain preceded a cold spell, it especially pleased him to feed his bright-eyed, hungry, expectant friends, who greeted him with their pleasant song at daybreak of brighter days.

Mornings on which the snow was still falling heavily, and it looked as if the choice morsel would soon get snowed under, Mike would thoughtfully place it upon the top of a fence-post, between nails put there purposely. This kept over-anxious sparrows from succeeding in their attempt to fly off with the entire piece, as they were want to do; and then, because it was too heavy, drop it into the snow. Greedy little fellows!

In the darkness of his dungeon-like chamber, Mike often envisioned the little birds scampering around the piece of bread, or the rats eagerly devouring what they had all night anticipated.

"Give me a hand, Mike," he heard his buddy call, "it's a damned 'flat-wheeler' and stiff as a log."

Mike helped set the first car.

Both of them sweated and groaned over it.

Where ordinarily, if the car was good, his buddy was able to set it himself, this one required the brawn of both plus the assistance of the laborer from their neighboring-chamber, who worked an iron crow-bar in the spokes of the flat wheel to start it rolling.

Pushing his tools ahead of him—a short-handled pick and shovel—which was all required until some of the coal of the previous day's cut would be pitched into the chute and started on its way down the chamber into the waiting car, Mike's countenance lit up with satisfaction as he approached the "face" of the chamber, crawling like a mole on hands and knees, and saw the coal banked solid. Most of it was in large chunks and would easily slide down the chute. He knew immediately that all holes he had drilled on the previous day were out, and the blasts did all he had hoped.

Fortune didn't smile on Mike continuously, however. Oftentimes he misjudged the charge of powder necessary, or drilled the holes at an off-angle, making the cut of coal the charge was supposed to tear lose larger than it could possibly dislodge. Or again, water soaked the powder partially or totally, rendering it unexplodable. This spoiled not only that particular charge but also all following it in rotation, as they were all fired simultaneously by means of an electric battery. A wooden handle, worked up and down briskly, in the manner of working a bicycle pump, generated the necessary electricity inside the battery, which was then carried from the battery to the charged holes by special firing wires stretched along one side of the working chamber.

A distance of about two hundred feet was allowed for safety between the battery and the charge.

The "cut" came out clean alright, but it also developed new troubles.

A dull, hollow sound, as tho one struck an empty drum, rolled sonorously throughout the low chamber, sounding like the growl of an angry beast disturbed, when Mike tested the roof with a steel bar. For this purpose he used a short remnant of what was once a good drilling bit.

Upon entering the "working face" each morning, the very first thing he did was sound the roof for safety, if, as often happened, it had not already fallen onto the new cut of coal immediately after the blast. In time, he became so proficient in this risky business he could judge to the last degree the strength left in a loose,

overhanging piece of roof which appeared ready to drop at any minute.

Mike was extremely careful of these things lately, in fact, much more so than conditions warranted. For, still recently enough to remain vividly pictured in his mind, he had what was known among the miners as a "close call."

In an old worked-out chamber where he had gone after some old boards with which to extend his chute one morning, he barely escaped instant death under a crash of rock.

A miner ordinarily does not think of death, which is omnipotent and omnipresent, as he goes about his daily tasks. He is oblivious of much of the constant danger lurking on every side of him, for if he kept the matter on his mind all day long he would very likely be worn out from that alone, in addition to probably encountering mishaps sooner than otherwise.

On this particular day Mike ventured deeper into the "robbed" chamber than ordinarily. He hesitated before entering, however, as the entire area, extending acres wide, was "working" and very much alive. Loud, deafening grumbling resounded from the settling roof, to the tune of hundreds of props snapping as if they were no stronger than toothpicks, gradually being crushed flat.

Selecting the safest looking spot, Mike was occupied with his crow-bar tearing a plank lose from an old chute, stopping now and then to listen to the rumbling of the roof, which always held a kind of fascination for him, and admire the beautifully spun silken threads of the hanging moss, which grew from the rotting props all around him, little thinking of the imminent danger facing him.

Like an immense figure-4 trap which farm boys set for rabbits when they lack the means to purchase steel traps, the entire roof overhead was gradually preparing to drop. Slowly, a fraction of an inch at a time, it approached the point where its tremendous weight would suddenly break it loose and send it crashing to the bottom, trapping its prey and crushing it mercilessly. Mike had loosened his much-needed plank from the props to which it was fastened, and would be ready to step out of the monster's jaw in another minute. Another minute! How important it can be sometimes! How much can happen in one minute! In another minute the roof would crash! It is a fortunate peculiarity about the mines that when a large section caves in, the air, having no other place to escape, is driven rapidly forward like out of a giant bellows, carrying with it everything that might be laying around loose, as the innermost section caves in first. Along with the old, broken, wornout shovels, powder boxes, rags, boards, and loose coal that came flying out of the old chamber, Mike, who was standing near the outside edge of the caving territory, was likewise picked up by the mad rushing torrent of air and thrown up the road. The ten feet he was thrown measured the distance between life and death, as all the territory behind him caved to the bottom, and the white, conglomerate rock looked as if it had gone through a giant stone-crusher.

Injured on both elbows as he was thrown into the rocky road-bed, and pale as a ghost except for the blood oozing from a deep cut on his forehead, he found his way back down the main slope to his tool-box, where he dropped half-dazed until his helper found him.

His buddy, Mitch, a young Slovakian chap who spoke with an accent, had finished shoveling most of the coal into the chute, and he too, had been waiting interminable hours for Mike to return. He could stand the suspense no longer. The minute he first dared venture the

thought that perhaps something had happened to Mike, it was immediately overshadowed by the fact that a more careful miner couldn't be found in the entire mine. Mitch had learned in four years to rely upon his miner's good judgement and carefulness. The slowly dragging time, however, and the growing suspense, gradually engendered *fright* in his mind and conjured up a monstrous scare which sent him hurrying down the chute to the main road where he found Mike in a daze, sitting on the tool-box, his carbide lamp and helmet missing, his face covered with blood and his voice apparently lost. Mitch telephoned the hoisting engineer immediately for a "rider" to take them outside. After the company doctor attended to Mike's injuries and they had washed, changed clothes and arrived home, they sat under the old apple tree in the garden for a long time before the fog lifted off Mike's mind and he was able to recall distinctly what had happened.

Mitch heard then about the cave-in which he, too, felt as the air suddenly vibrated throughout the entire chamber. He learned of Mike's "close call" and how he had suddenly been picked off his feet by the air current, traveling like a hurricane, thrown out of reach of the cave-in, and how, unable to find his carbide lamp or helmet, he made his way through the darkness back to the tool-box.

Needless to say, Mike had been extremely careful of loose roof ever since that unfortunate or fortunate day when his life was saved by a hair.

He set up a sufficient number of props each day. A full supply of various length props was always kept on hand. They came in with the "empties" sometimes wet, at other times dry, and yet at other times covered with snow—always a barometer of the prevailing weather outside.

A heavy, knotty, fresh-cut beech prop, about a foot in diameter, gave him a marvelous feeling of security when it was notched tightly under dangerous, hollow-sounding roof. Especially when the bad roof was immediately overhead as he sat shoveling coal.

Carrying the heavy props up into the "face" of the chamber was one of the most dastardly tasks of all, for the chamber was steep and so low he had to crawl on hands and knees, shoving the prop ahead of him from one "lagging" to the next, where it would catch until he climbed up to it and shoved it ahead again. Probably the main contributing factor to so many injuries from falling roof in the mines every day is the fact that it is so difficult getting props up into the steep chambers, the climbing of which is a task fully taxing the capacities of a man climbing empty-handed. The matter of lugging in props is conveniently forgotten until,

The iron monster pictured on the left, with its 8-ton scoop, has brought a revolutionary change to the coal-fields. It strips the surface down to the first vein of coal, tearing up rock, slate, and dirt with equal ease. Miners who went underground after the same coal are no longer needed.

Gradually they are being eliminated, both by "strip mining" and by mechanization in modern mining methods.

in too many cases, it is too late and the accident happens.

Settling roof slabs could always be judged by tapping the supporting props with an iron bar. When filled with tension from the weight of their heavy burden, and on the verge of breaking, they rang like sound bells. And when they began snapping, the reports rolled sonorously through the chamber, resounding against the solid coal walls like rifle fire. When that stage of danger arrived it was high time to remove all tools and pipeline out of the place, or else lose everything in the cave-in which invariably followed.

Such conditions, however, were common only in chambers where most of the coal had been removed and the last supporting pillars were being robbed, creating a condition whereby the tremendous weight of the roof was shifted onto the props entirely, crushing them to splinters.

Mike's chamber was still being driven into solid coal, leaving him with a supporting pillar of coal, about twenty feet wide, on both the right and left "ribs." His entire chamber was about forty feet wide. His coal chute was in the center, built with side boards about a foot high, fastened to two straight rows of props, and laid with sheet iron. Even more difficult than moving props into the "face" was maneuvering in twelve-foot lengths of sheet-iron, with which the chute was extended from time to time, in order to keep it as close to the coal pile as possible and thereby avoid "pitching" coal two or three times before it was finally started down the chute.

Before moving a length of sheet-iron into the chamber, a feat which required all the energy of two men, both sides along its entire length had to be turned up about six inches so that it would fit perfectly between the side boards, making a smooth, straight path down which the coal would travel freely. Building chutes that were the envy of all miners was a product of Mike's master ingenuity. In a chamber seemingly flat and hopeless, which other miners dismissed as a "push place" (where one had to climb up into the chamber and push coal, a few bushels at a time, down to the car), Mike would line up a chute so straight and construct it so smoothly that each shovel-full of coal thrown into it with force would go sliding all the way down the chamber into the waiting car.

Until some of the last cut of coal was "pitched" into the chute no propping could be done. Therefore, it was necessary to keep "swinging the banjo" as this was commonly referred to, and set up props as space permitted.

Small, loose rock slabs hanging out of the roof, were levered down with a steel bar, broken into movable pieces, and pushed to the side, where they would not interfere with future extension of the chute.

Mike had been shoveling coal for over an hour, sweating so much that the steam rising from his body hung like a cloud in the dead air about him. He had cleared out almost half of the chamber, enough to fill at least two cars. It required about three tons to fill a car. Mitch had in the meantime opened the trap door at the head of the chute, loaded the first car and topped it off with a row of the best chunks of coal. He then filled it in with more "mine-run," smoothed it over and picked off the pieces of rock and slate mixed in with the coal.

All cars had to be "topped." At least six inches of topping was required when the car arrived at the breaker outside, ready to be emptied. This meant the laborer had to build up at least a foot of "topping" at the chute, as the long, bouncing ride always settled the coal at least six inches.

The miners were paid a fixed scale rate per car, but if it arrived at the breaker only level full, without the required "topping" the "docking boss" who checked it at the tipple, would mark down the number of the car and dock it a quarter. Docking was invariably too heavy, and caused any amount of cursing and discontentment among the miners on pay-day. At the monthly union meeting it was incessantly one of the main grievances against the company, and played an important role in the big strike and final closing down of the mine.

Mitch finished off the car, picked off the rock and slate, as there was docking for that too, and fastened onto it a small metal tag, on which the number 144 was stamped. Each miner had a different number, by which he was credited as the cars arrived at the tipple ready to be dumped. Here began the process of crushing, grading, and washing the coal before it was loaded again into the large gondolas which are a familiar sight on every railroad line in the country.

If Mitch forgot to put a tag on the car, it was his own hard luck. Sometimes he would be fortunate enough to recover the car by going to the breaker immediately after quitting time and inquiring after it. At other times this same procedure was fruitless, as some other miner (who hadn't lost a car), was low enough to go out and make believe he lost one, and in that way convinced the checkweighman to credit him with an additional car. As the checkweighman had no way of knowing to whom the car belonged when it came out without a ticket, some miners were able to get credit for a car without loading it.

Mitch then crawled up into the chamber, scraping his back through the low spots, while in some of the high spots he was able to stand up and walk without stooping. He pushed a prop ahead of him, as it was an established custom to bring in a prop each time either miner or laborer crawled up into the "face" of the chamber. In this way they managed to always have enough loose props on hand to avoid losing time making special trips down to the main road.

"Where in hell is that smoke coming from?" Mike inquired, as his buddy approached him.

"Gus fire some holes that miss on him last night," Mitch explained; "said he got nothin' to load."

A dairy farmer, unable to make a decent living on his forty acres of run-down soil, Gus was mining a chamber adjacent to Mike's on China Road. The billows of white, poisonous smoke which came rolling up into Mike's place were thick and hot. In this stage, powder smoke is in its deadliest form, for it is still unexpanded and full of poisonous gasses that burn out the lungs.

They both hugged the innermost point of the "face" where the smoke could not reach them. Every time the chamber was mined an additional fifty feet, mine rules required driving a "crosscut" through the right hand pillar, to facilitate circulation of air. The chamber to their right was worked out clear through to the next road above them, and the air current moved through the last "crosscut" readily, providing all "crosscuts" below were sealed tightly with burlap, so as to prevent a break-up of the air current.

Fortunately, Mike's last one was about forty feet below them, and the hot smoke now pouring through it did not reach up into the "face."

They were able to continue pitching coal and prepare for drilling, as the smoke cleared out and the motorman changed out their first "loaded," giving them an "empty" in its place.

Having cleared the remaining coal into the chute,

Mitch's further duty was to be sure and get two more cars and empty the chute, which was now filled almost from top to bottom. Three cars would give them a fair day's wage. Also, it would give them a clear chute into which to begin pitching the next day's cut of coal. Delay would be avoided thereby and their routine unbroken.

Enabled to move about the place freely now, Mike's duty was to set up his drilling tools. Jackhammer weighing close to a hundred pounds, hose line, drilling bits, scraper, wrenches, oil can and other essentials had to be dragged into position behind boards braced against props to keep from sliding down the steep bottom. He would cut across the entire "face" each day. From ten to fifteen 7-foot holes were required, depending upon how good or how hard the coal was shooting. For Mike, this was the hardest part of the day. The jar of the hammer seemed to shake the marrow out of every bone in his body. The dust from the jackhammer, driven by compressed air, was so thick Mike could hardly see his hand ahead of him. And when he blew out the dry holes with compressed air, it was absolutely impossible to stay in the place without choking to death. He wore a mask, but the filters became plugged with dust so fast it was impossible to keep them clean.

At one o'clock the three cars were loaded, the cut was in, and in another half hour Mike made up the powder for each hole while his buddy filled a few dozen tamping bags with the drillings, dampened so that it would pack tight. The powder had to be tamped solid into each hole. If it was left loose, the explosion kicked back and blew out the tamping instead of blasting out the cut of coal. They tamped up, put their tools away in a safe place where the flying coal wouldn't smash them, connected the wires to the main firing line, and crawled down to the road, checking the main firing line on their way out for any possible breaks in the wire.

It was still early. Early enough to do some hunting. And because they were getting away on an early quit, both miner and laborer sang with a light heart as they envisioned some rabbit hunting before the sun would set on that day. Mike went up the road to his neighbor's chamber, rapped with a piece of metal on Gus' air line pipe, and when Gus heard the noise and stopped drilling, Mike shouted: "Fire our holes when you go out, will ya, Gus!"

Gus was the slowest miner on China Road, and invariably the last to leave his chamber late in the day. The last miner going out always fired for all the others. In this manner they avoided smoking each other out during the day. Each miner had his firing wires extended to the main road, and all Gus had to do was connect them to his battery and press the lever. He would start with the innermost chamber and work outward. A solid cloud of smoke would follow him. He

would keep just ahead of it, for it was so thick and hot it would kill a man in short order.

If someone's holes misfired, it was just too bad for that particular miner. Gus had no time to crawl up into the chambers looking for broken wires.

Happy over having completed an early shift, both Mike and his buddy were in high spirits as they unstrapped their knee-pads, threw off their overalls, and emptied their dinner pails. Sandwiches already had the familiar mine taste. Bread became damp and absorbed the mine gasses quickly. If it was brought home, no one could bear its taste or smell. Except for Mike's hunting dog, everyone turned up their noses at it. Bill was around to sniff the dinner pail the minute Mike arrived, and he was seldom disappointed.

They trudged the long, steep climb to the surface, as it was impossible to get a "rider" in the middle of the day when the motormen and engineers were busiest hoisting coal.

At Ring Vein, the closest vein to the surface, they passed a siding from which cars were pulled up to the miners' chambers by mule. The road was rather steeply inclined, so that pulling with all its strength, the small mine mule, which once was white, although one could hardly believe it to see him now, struggled so hard with a single car, that he kept falling on his knees, as the "rope-rider" prodded him in the ribs with a sharp, wooden sprag.

The mule driver had apparently just finished the third trip up the plane. And the mule, judging from the way he was sweating, was all exhausted. He laid down in the middle of the road, and refused to get up again. Just as Mike and his buddy came by, the mule driver, after exhausting his ample range of cuss words which he directed at the mule in about three different languages, during which time he made ready use of the sprag as well as an iron bar which he brought down on the poor creature's rump without mercy, was now maneuvering around the animal's head, fishing for an opportunity to throw a handful of sand into its ears. This trick, the mule drivers commonly agreed, never failed to get a mule up.

Mike boiled with rage the minute he noticed what was up. The mule driver was a strapping, hard-boiled, six-foot Hungarian, known throughout the entire mine for his cruel handling of mules. Those poor, dumb creatures, which are easily the most exploited animals on earth. Many of them, after they are once taken underground, never see the light of day again until they are ready to be sold to dealers in dead mules—soap makers, we always believed. Thanks to modern mechanization, mules have been greatly eliminated in mining.

A sharp exchange of words flew rapidly between Mike and the mule driver. Mike felt he would have gotten genuine pleasure out of giving the mule driver a taste of the same treatment he was heaping upon the unfortunate mule.

The mine foreman had just happened by, however, and Mike and his buddy picked up their dinner pails and started tramping up the plane again.

Marring their spirits temporarily, this incident was forgotten as they washed away dirt-soaked perspiration at the "shifting shanty," dressed in clean clothes, cranked up the old Ford and hurried home, anticipating the afternoon of enjoyment awaiting them.

Sometimes I Fall Into Dreams . . .

By KSAVER MEŠKO—Translated by ALICE ARTACH

SOMETIMES I fall into dreams of days of my youth, which appear to me as an unspeakably beautiful, wondrous song, that I heard sung one quiet, mysterious, full June night.

Of fortunate days I sometimes dream, the days I hurriedly lived at one time. But it must have been a long time ago, as the memory of their happiness has become dimmed and obliterated.

I behold sometimes the first Spring in the garden where—where at the lane of half-budding blossoms—I dreamed of you, Lenica. Sometimes I hear a delicate, tremulant song from a maidenly throat, an innocent expression of a lily-like soul; and I dream of your soft songs, Lenica . . .

Sometimes I hear the sound of laughter, laughter full of youth and happiness, full of good-fortune, and heartfelt, carefree peace of the soul, and in my heart rings your clear laughter, Lenica; as if heavenly angels were smiling upon your youth and joy; like that your voice sounds, Lenica. All my soul yearns at its great disquieting peace.

On my lonely walks, I sometimes meet a young girl, half child, half maiden, and I dream of the hour when I met you, Lenica, for the first time, when you, too, were half child, half maiden. Sometimes when I perceive dreamy blue eyes somewhere, behold! from by-gone days your gentle eyes suddenly appear, Lenica. Eyes full of innocence and devotion—undefined, half-awakened love . . .

A maiden sometimes passes me; in the sun gleams her long, golden hair, and my heart tells me that I see shining before me your soft, golden tresses, Lenica. That wondrously soft, lustrous hair, which I caressed boldly and at the same time tremblingly, in the garden on that moonlit evening, under the fragrant lilacs.

I step on the white road and dream of the white path in the woods, upon which you walked so many times, Lenica. The chestnut trees were rustling over you, marveling at your beauty, Lenica, greeting you with wonderful greetings, telling you mysterious tales, in delicate, loving whispers. Blossoms strew the path with their petals; only you, Lenica, they enveloped in flowers. They wished to adorn your youth, your innocence and purity, Lenica . . . And I dream of all the paths I once walked with you. Softly my hand clasped yours; silently we walked our path, or we talked but little, in quiet, confiding, tremulous words. Our eyes would meet often, and silently reveal hidden confessions; and our

hearts, full of beautiful desire and melancholy sadness, beat side by side in the silence, confessing tremulously their great secret . . . Do you still remember, Lenica? . . .

Of those evenings, I sometimes dream, when we sat side by side in the arbor, or in your garden, Lenica. The quiet evening was also dreaming around us, and our thoughts were dreamy, and our hearts, and our souls, too, were dreaming. You still remember, Lenica, how we used to forget everything? For us, time did not exist. That it was the beginning of perpetuity, we were aware of, and that in this unending time and heavenly earth only we two existed. We dreamed that the earth was a blessed paradise, in which we two were placed with our great love, and that our love would be eternal.

We dreamed, and it was all soft and delightful, yet heavy and grieving . . .

But sometimes I suddenly arouse from these dreams, and remember how I was once abruptly awakened from the dream which I believed would continue forever, without end.

I fall into this lovely dream, which I intended to dream forever, but from which I was suddenly and unexpectedly awakened. I dream, and I feel sad in this dream, sad and poignant, as if I were dreaming of the death of my mother, or that I were on my death-bed, dreaming of my lost life—a life beginning in the warm sun, born in the happy daylight; beginning not with tears, but with youthful, delightful laughter, with hundreds upon thousands of great and beautiful hopes, but ending in sorrow and lamentation, with hopelessness and with damnation . . .

I dream, and my heart is so heavy and sad that I sob and cry, Lenica.

Sometimes I walk along the road, muddy from rain, and I remember that the Alejska path was also wet and muddy from rain when you were departing for foreign places, Lenica. During the night it rained, and in the morning you were leaving, Lenica . . . The chestnut trees were shivering in the wet morning air, as if they were cold. Thick drops were falling from the leaves, upon the grass and the path—the trees were sobbing. For you, Lenica, the trees were crying. They saw your youth, your blissful happiness. They watched your first steps; they heard your first words, Lenica. Besides and beneath them, they saw you grow and blossom.

Your heart's first disquietude, they read in your blue eyes; they knew of your first desire. Your

first dream of love, which you dreamed beneath them, was known to them. They heard the confession of our first great secret one quiet evening. You wholly belonged to them, Lenica, and now they were seeing you depart. The treetops were quivering and murmuring in soulful sadness, the branches bent low to clasp and enwrap themselves about you, as with strong arms that would never release you, and never leave you from them—into the distant, heartless world, Lenica . . .

But, you went. With light steps you walked over the wet path, Lenica. Above you the trees pleaded in vain, in vain they dropped their tears upon you, Lenica. You went . . . In vain and without avail, they wished to hold you. Futilely, they called to you: "Stay, Lenica, child!"—You did not wish to listen, Lenica, and you left . . . And my soul called to you, unheedingly: "Do not go, stay, Lenica! See my love, Lenica! Behold my anguish, and my hopelessness, and do not go!" . . . You did not want to hear my despairing cry, Lenica . . . You went into the foreign land, which you dreamed was full of sunshine, full of gladness, but in truth, was full of sadness, and full of woe, Lenica . . .

And of this autumnal evening I dream sometimes, which was so mournful and sad, as if the whole world were a death chamber, and in it all the earth its death-bed. Of the evening I dream, when you returned, Lenica, pale and sick and sad, with bowed head and tears in your

eyes, Lenica . . . The path was muddy and wet, the dew from the leaves dripped in the puddles and mud . . . and your tears, Lenica, fell on the path, on the yellow, discolored leaves, in the dampness and mud . . .

Sometimes I dream of the youthful days of my love, which seem to me like an unspeakably beautiful and wondrously sweet song, I heard sung at one time, on a quiet, mysterious June night. But it ended—suddenly, unexpectedly, and was never heard again . . .

Of fortunate days I dream sometimes, which I truly lived once. But already the memory of them has almost become fully dimmed . . . and dreams of them are sad and poignant.

It is long since I have lived them, but they ended quickly. I haven't lived any like them since . . .

In early Spring I sometimes see in the garden, somewhere along the path, a delicate bud, only half-opened—and I dream of you, Lenica . . .

Sometimes I see a blossom, broken by a heavy hand, by a merciless storm, thrown into the mud, stepped upon and crushed . . . And I dream of you, Lenica, a beautiful blossom, that they picked with heavy and heartless hand, and of which they tired and threw into the mud, and walked over and crushed, without feeling and without pity . . .

Of you, I dream, Lenica, and I become so sad and melancholy, that I could cry and lay down and die.

Louis Adamic Comes From a Large Family

"Part" of Mr. Louis Adamic's family in Blato, Yugoslavia. His father died two years ago at the age of 84. Two brothers are now serving in the Yugoslav army, defending the homeland against criminal assault of the Germans. A true and proud immigrant, a "new" American, Adamic proudly refers to members of his family by their Slovene names, without changing them. In "The Native's Return" we read of Uncle Yanez, Cousin Toné, Nezha and Frantsa. To his family, Adamic and his wife Stella are Loyzé and Styellah.

Healthy, sturdy and strong, this family group is the typical Slovene family back in the homeland.

The Slovene Labor Center

CHICAGO'S POPULAR SLOVENE SOCIAL CENTER

By OSCAR B. GODINA

WHEN I was a little boy, six years of age or so, I heard that a new recreation center and library had been opened in our community. It was the Shedd Park library, named in honor of the one-time, most prominent citizen of the Lawndale-Crawford community, and it was named in honor of the man for whom the Shedd Aquarium in Grant Park had been named after. The boys, or the gang, as one would say, decided to visit this place, and I being about the smallest boy in the lot, tagged along. After that I went to get books and play in the sand-box at Shedd. On my way to and from the park I would stop, hang on to the high fence, high to me in those days, and look at the beautiful building with the nice carved stone on it, and the large lawn surrounding it. I admired it. I would often think when I am big that that is the kind of a house I am going to own.

My dream came true; I am one of the owners of the big house with the large lawn around it. There is no fence to stop me from running around on that nice big lawn with its beautiful flowers. Today, the name of the property I am speaking of is known as the Slovene Labor Center.

There are different kinds of national homes in the United States. The Bohemians own Sokol homes, the Polish people have Sokol and church homes, the Germans have Turner halls, and to my knowledge, the Croats have only one Sokol dom; and the Slovenes own national or workingmen's homes, and church halls. Each home was made for a general purpose as you can see from the above description. Our Slovene Labor Center has its purpose. There was talk for many years about having a Slovene Socialist or progressive home for the headquarters of Proletarec, Jugoslav Socialist Federation, Majska Glas (May Herald), and Ameriški družinski koledar (American Family Almanac). Comrades, and Socialist Clubs from many states bought shares in the idea. Branch No. 1 JSF, of Chicago, and many of its individual members are the largest holders of stock in the Slovene Labor Center.

The idea of establishing this national office and home for Proletarec and the other organizations centered here, originated as far back as 1923. The dream came true in 1935, when it was purchased.

The first office of Proletarec, which you could call an office, was in the home of Frank Savs.

The office was in the front room. Here the business was conducted by Frank Savs, who was the business manager. Later Frank Zaitz came to this office as the editor of Proletarec. From here the office was moved to larger quarters—three rooms on twenty-sixth street. Today, Proletarec is in the home that was talked about since 1923.

This year, when people come to celebrate SN-PJ Day in Chicago, on Labor Day, they shall avail themselves of the opportunity to see the Center.

Those people who will come to Chicago late this summer, the delegates from the West, who will come through Chicago on their way to Pittsburgh, Pa., for the SNPJ convention, should stop to see this place. Our "Dom" is easy to find, for it is not far from downtown, and it is only a few blocks south of U. S. Highway 34 and 66. If you should get lost, just simply look in a telephone directory for Proletarec.

The Slovene Labor Center has many facilities like other Slovene Homes, that is, club-rooms, library, dance hall, three balina courts with lights, and very clean rest rooms. We invite you as a visitor to make use of every facility that the building affords. One feature that our Center excels in is its lawn. To my knowledge, it possesses the largest lawn of any Slovene Home in the United States.

You are always welcome. A typical visitor to our Home will do these things: he will visit our club-room and meet people, ask for a place to eat and sleep, and inquire about sight-seeing. He will inquire, or rather, say: "I am dirty from my trip and must clean up." He invariably is surprised that he can do that very well in our Center. He will receive information on how to go sight-seeing reasonably in Chicago, and often he will get some willing person to act as his guide. Visitors without fail express surprise at the facilities available. Visitors who have gone elsewhere and decided they have to see the Slovenes at least once in Chicago are always surprised at the mistake they make in not coming to the Slovene Labor Center first. Strangers, upon leaving, say that the Slovene Labor Center is not only a building of four walls, but it is also a place full of human interest, serving human interest. This is the purpose of the Home.

We say, ask someone who has been here before you.

THERE ARE SUCH THINGS!

Notes from the Diary of a Naturalized American

By IVAN JONTEZ

I LOVE life, despite pain and misery it so often inflicts upon us, and the reverses that seem often more common than the lucky turns. I love it because I am intensely in love with the beautiful and magnificent things of Nature: the blue loveliness of the morning sky and the sparkling splendor of starlit nights, the vital radiance of the sun and the softly pale brilliance of the moon, the fragrance of flowers and the swift motions of birds and their sweet melodies, the soothing greenness of the meadows and fields and forests, the infinity of endless plains and of the eternally restless sea, the thunderous fury of Summer storms and the cold rage of blizzards, and—oh, with so many more things, so many more. I may yet go hungry and in rags, but as long as I will be able to see these things and appreciate them so keenly I will be always happy. And, because I love these things so passionately, I would hate to die.

It is good to be in love with life; it makes one feel so much at peace with oneself, with the Creation, with infinity; it means happiness in the midst of misery, in the face of disappointments.

It is a good philosophy—to love life and passionately cling to it. Yet its aspect changes entirely in times such as ours, when everything seems to be trembling under the terrific impact of man-made storms, and such philosophizing becomes mere idle thinking or, which is worse, an expression of egotism and inner bareness; when one feels the necessity of reconsidering this passion for living, to see whether there are things in this world of ours worth every sacrifice, even the supreme sacrifice of risking one's life in their defense—things, ideas, a cause. The question is a vital one and it demands of one a definite answer, for battles fought without a firm conviction that the cause fought for is worth the sacrifice, have always been lost before they have even begun.

The other night I went out for a walk. It was a beautiful Winter night, the sky sparkling with stars. Cold, but not uncomfortably so. The side-streets which I had chosen were quiet, and the brightly lit, warm, comfortable homes alongside them seemed to me like tired children happily drowsy in their comfort and security. They all had the appearance of happy homes in a happy land. I almost envied their inhabitants.

Then all of a sudden my thoughts made a lightning journey to Europe, where horror and destruction caused by conquest-mad tyrants bent upon world domination stare at a continent of ruined cities and towns and villages, conquered nations and enslaved peoples, where happy homes seem to be a distant dream out of the past never to repeat again, and I asked myself, "Could such horrors possibly happen to this free land of ours; could such destruction befall these happy homes too? Could that coldblooded, murderous fury from Europe and Asia ever threaten the security and happiness of these United States of ours? Suppose such a possibility existed. What would you do?"

I knew what answer should be expected of me. But that ardent inner lover of everything beautiful was quick to raise his voice in protest, exclaiming, "But you do not want to die yet! You're too young for the grave. You love to live. It's life that counts."

I agreed. I knew I'd hate to die. Yet I replied: "You're right, but only to a certain limit. For there are times when man's worth is judged only by what he can do and is willing to do to help keep his country free and secure from any menace endangering its welfare, to help preserve things dearest to his fellow countrymen and himself, above all, the right to live in a way that assures us the most of happiness; to help preserve these quiet, happy homes intact and secure. He who refuses to do his bit in such a crisis is not deserving of his fellow countrymen's respect. What if, in carrying out his sacred duty to his country and his fellow countrymen, he meets death on the fields of battle? Could a man's life be better spent than in defense of things dearest to his heart; could a man's life come to a more honorable end? To die so that others may continue to live in freedom, security and happiness!

"Yes, I do love to live and I hate to think of the dark, impenetrable curtain of death. But I also love deeply this land of ours where men are free to believe what their conscience dictates to them, and live their own lives in a way that suits them best, where they own their own souls, and where liberty and democracy are not dead echoes but living things. I could not respect my own self anymore were I to shirk my duty in such a crisis; and I could never again enjoy the beautiful things of Nature with the same peace of mind as now.

Blood Red-The Sky!

By Alice Artach

Deep crimson hues
Midst the dark blues
Unfurl in the burning sky;
Clouds madly turning, as flames
Flicker and sigh.

Horizons brighten,
Flashes lighten,
Flagrant from the earth below,
A ghastly reflection
Of human flesh aglow.

Bright stars are falling,
Upon beauty appalling
Of Murals in the sky,
Wildly painted with hands
Daubed in wounds of men who die.

The wild night taunted,
Flames fed undaunted
On children, women and men;
While stark eyes sicken,
Thought is stricken with ken.

Violent, agonizing, red,
Poignant, the universe bled;
Reflected vividly,
Vaunted avidly, on high,
Blood red in the sky!

Thus sky and earth blended,
Man to ashes rendered,
Burning live-red for gold,
While thru smouldering ruins
Desolate winds mournfully blow.

Being a conscientious American—a passionate lover of freedom and democracy and human dignity, and a most implacable foe of oppression and tyranny and slavery in any form—I could not arrive at a different conclusion.

“For there are things worth any sacrifice: freedom, democracy, and the security and happiness of our homes.”

Yes, there are such things, and we have them—not in their perfect form yet, to be sure, but with every chance under the sun to improve them—if we resolve to preserve them and defend them against all enemies, external as well as internal, seeking to destroy them. And I can appreciate these things just as keenly as the bright and warm morning sun after a dark and cold night, perhaps the more so because my own people have lost them a millennium ago—fighting for them, but outnumbered and overcome in spite of their courage and conviction, not laying with their faces in the dust!—and have gone since through one thousand long, long years of tyranny and oppression, and because in my younger days I have myself experienced the pangs of humiliation inflicted by the arrogant tyrant. And because I can value these things and know what it means to live without them, I would never hesitate to contribute my best toward their preservation.

MANY THANKS

We wish to thank all those individuals, firms and institutions who have advertising space in this edition, and ask our readers to support them on every occasion.

J.S.F. EDUCATIONAL BUREAU

With increasing frequency the question is being asked among youth groups—What can the Educational Bureau do for us; what has it to offer us?

For the benefit of those fraternal, dramatic and cultural groups, as well as singing societies who have little or no contact with the Bureau, the following information will therefore be in order:

The J. S. F. Educational Bureau is a centralized cultural bureau, which at present is serving the dramatic needs of 169 various organizations, among which are a dozen youth groups.

Dramatic groups have proven its services indispensable in their dramatic endeavors.

Slovene singing societies have found its assistance invaluable in securing appropriate music for their choruses.

Youth groups in search of labor plays—something that only a few labor colleges and some of the larger labor unions are able to furnish—have made satisfactory selections from the Educational Bureau's files.

In the last five years no less than 196 organizations affiliated with the Bureau staged 438 plays selected from its archive.

Your fraternal lodge or singing society should be entirely familiar with this outstanding cultural organization.

For further information, contact its national headquarters at 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois.

PETNAJSTLETNICA KLUBA NAPREJ ŠT. 11 JSZ V VZHODNEM OHIU

V vzhodnem Ohiu in v bližnjih naselbinah v West Virginiji je raztresenih precej Slovencev. Imajo poleg podpornih društev tudi klub Jugoslovanske socialistične zveze, ki je poganjalna sila za razne aktivnosti v teh krajih. Dasi ima le okrog 30 članov, vseeno funkcionira kakor magnet. Koliko več naprednosti bi lahko bilo med ameriški slovenski in drugimi delavci, ako bi imeli povesod take trdnjave!

Piše JOSEPH SNOY, Bridgeport, Ohio

BILO je v jeseni, meseca novembra leta 1925, ko mi reče nekega dne Anton Garden (sedaj pomožni urednik Prosvete), da pride k nam na agitacijo Charles Pogorelec. Ko je došel v Bridgeport, smo se domenili za sestanek v namen ustanovitve kluba JSZ in ga sklicali na večer 29. novembra omenjenega leta v društveni dvorani na Boydsvillu.

Odziv ni bil povoljen, a upoštevajoč razmere ni bilo kaj boljšega pričakovati. Je pač tako, da so ljudje napredni najrajše tako, da se nikamor ne obvežejo, da se ognejo aktivnostim in pa da jih ničesar ne stane.

Predsedoval je Anton Garden, pojasnil namen sestanka in predstavil Chas. Pogoreleca. On je obširno razložil, čemu bi bila tu socialistična postojanka potrebna in nas vzpodbujal, da naj jo ustanovimo. Ko je končal svoj govor, se je pričela razprava, v kateri se je priglasilo za pristop v novoustanovljeni klub šest navzočih. Garden pa je bil že prej član JSZ.

Izvolili smo provizorični odbor kluba, v njem Gardna za tajnika.

Zborovali smo vsako prvo nedeljo v mesecu po seji društva št. 13 SNPJ, kar pa za klub ni bilo praktično, posebno, ako se je seja društva zavlekla. V tem slučaju se je članom kluba mudilo domov, ali pa so hoteli, naj se klubova seja skonča v čim krajše mogočem času.

Po ustanovitvi kluba smo pridobili vanj še par članov. Tajnik Anton Garden se je medtem izselil v Cleveland, ker je bilo v teh krajih delo v premogovni industriji težko dobiti. Pravzaprav je brezposelnost v nji bolj in bolj naraščala. Klubovo imetje, zapopadeno največ v poslovni knjigi—drugega je bilo malo—je Garden ob odhodu izročil Martinu Kosu, ta pa ga je prinesel meni, češ, "sedaj pa ti prevzemi to delo."

Do prihoda v Bridgeport sem bil vedno član stranke, oziroma JSZ, torej mi naše delavsko gibanje ni bilo tuje. Tu pa je bil presledek, ker kluba do omenjenega datuma nismo imeli. Kosu sem rekel, da stvari prevzamem le do prihodnje klubove seje, tajnik pa naj bo kdo drugi. Urgiral sem ga, naj to nalogo on prevzame. Ko pa je prišla seja, so vsi silili, češ, "kar ti sprejmi," in pod tem pritiskom sem to storil. Letošnjega aprila je minilo 15 let, od kar sem tajnik kluba.

Chas. Pogorelcu se je posrečilo ustanoviti omenjenega

leta poleg našega več drugih klubov, med njimi v naselbini Blaine, s katerim je naš priredil prvo majsko proslavo.

Problem vsake organizacije so gmotna sredstva. Brez njih se ne more delati. Po prvi priredbi s klubom v Blaine se je naš klub lotil naloge zgraditi blagajno. In sicer samostojno. Ker smo imeli razne načrte, so se nekateri bali, kdo bo plačal morebitne izgube, ako nam kaj izpodleti. "Le brez skrbi," sem jih bodril. "Delajmo za uspeh klubove prireditve, agitirajmo, pišimo, pojedimo okrog osebno vabit, pa bomo imeli udeležbo. Ako nas bodo bojkotali tukajšnji rojaki, bodo pa od drugod prišli." Tako je tudi bilo.

Priredbe našega kluba so bile vse uspešne. Seveda z vidika naših razmer, ne pa, da jih bi primerjali clevelandskim ali čikaškim. Za prireditve njihove veličine nam manjka delavcev in drugih stvari.

Od ustanovitve kluba imamo vsako leto majniško slavnost in do pred par leti smo poleg te imeli še tu in tam kako drugo prireditev. Vprizorili smo nekaj krajših iger s svojimi močmi, imeli v sporedih deklamacije in petje, potem pa smo vabili na sodelovanje naše talente iz Clevelanda. O tem več pozneje.

Ko smo premestili datum klubove seje na vsako tretjo nedeljo v mesecu, smo začeli polagoma napredovati tudi v številu članov. Najvišje število, ki smo ga dosegli, je bilo 36 članov in članic. Eni so odstopali, drugi pristopali, in tako je šlo od leta do leta. Umrla sta dva naša člana: John Drečnik in Andrew Peternel.

V veliki premogarski stavki 1927-28 je naš klub pomagal na vse načine. Borba stavkarjev je bila silno naporena, pomanjkanje med rudarji je bilo veliko in stavka na žalost po dolgotrajnih naporih zgubljena.

Človek ne bi verjel, koliko zasluge gre tej naši mali organizaciji, ki je znana pod imenom klub Naprej št. 11 JSZ. Koliko literature je že razširila! Proletarec, Majski Glas, Am. druž. koledar in razne druge delavske publikacije v slovenskem in angleškem jeziku so imele v našem klubu najboljšo oporo. Brez njega ne bi moglo nikdar biti izvršene toliko agitacije, kot je bilo s pomočjo te organizirane skupine v minulih petnajstih letih.

Joseph Snoy

Pred leti smo veliko storili posebno za Proletarca. Tajnik tega kluba je prepotoval od hiše do hiše na agitaciji zanj marsikako naselbino. S sodelovanjem drugih smo mu dobili znatno število novih naročnikov. Nato pa je nastala kriza, mene je nadlegovala bolezen, v delavsko gibanje pa se je naselilo mrtvilo. A še vseeno smo delali dalje kolikor največ mogoče v danih razmerah in kljubovali oviram.

Klub je pošiljal zastopnike na vse zbere JSZ in Prosvetne matice ter tudi na državne konvencije soc. stranke, na konference Prosvetne matice in na razna druga zborovanja. Ta klub je bil čestokrat edina organizacija v vzhodnem Ohiu, ki je deloval v kampanjah socialistične stranke, širil zadružno idejo med našim ljudstvom, agitiral za naš tisk in se boril proti nasprotnikom delavskega gibanja.

Dejal sem, da naš klub ni bil edini v tem okrožju. A vsi ostali so že dolgo tega prenehali. Samo naš se je ohranil. Kar je bilo v drugih klubih resnih sodrugov, so se pridružili našemu. Ostali pa so na svoje včlanjenje pozabili.

Tudi gmotno smo vedno pomagali v prid delavskih akcij. Vsa naša finančna sredstva, ki so bila precej visoka, so bila prispevana v dobre namene.

V času svojega tajnikovanja sem sodruge vedno urgiral, da naj skupno skrbimo imeti v blagajni prilično vsoto. Kajti ako se kakšna prireditev ponesreči in nas bi doletela izguba, je tu gotovina, ki jo krije. Ali če je treba vsoto v kak nujen namen, je že na razpolago in se jo lahko nemudoma prispeva. Če pa je blagajna prazna, s prireditvijo pa polom, ne vem, kdo bi kril izgubo in kaj bi bilo s klubom. Gospodarska stran vsake organizacije je torej zelo važna, v nešteti slučajih usodna, če je zanemarjena. Naš klub je to resnico upošteval in skr-

bel, da je imel vedno primerno vsoto denarja "za vsak slučaj". Upam, da bo tako tudi v bodoče.

Ko to pišem, ima naš klub približno 30 članov in članic, ki pa niso vsi aktivni. Eden je po narodnosti Poljak, eden Čeh, drugi so Slovenci. Ako bi bili vsi člani aktivni, in če bi vsi živeli v Bridgeportu, namesto nekateri 20 milj od tu, bi ta klub lahko storil v marsičem več nego sedaj.

Dejal sem že, da ko smo se dovolj opogumili, smo dobili talente na klubove prireditve iz zunanjih krajev. Leta 1940 na primer je gostoval na prvomajskem slavju našega kluba socialistični pevski zbor Zarja iz Clevelanda. Za letošnjo klubovo majsko prireditev pa je aranžiran Zarjin kvartet pod vodstvom njenega glasbenika Krabca. Za svoj spored so si izbrali pesmi v obeh jezikih.

Aktivnosti na dramskem polju smo opustili. Vzrok je, ker se je večina igralcev izselila, nekateri so se "postarali" ali pa se naveličali, med mladino pa tudi nismo dobili v tem oziru toliko zaslobe, kot bi bilo potrebno.

Ne samo, da je naš klub pripomogel, da smo imeli dobre prireditve s koncertnimi sporedi, vprizarjali igre in imeli delavske govornike—deloval je tudi v korist Prosvetne matice s tem, da je poseben odbor posejal razna napredna društva ter jih vabil, naj se pridružijo tej ustanovi. Enako je pomagal v drugih podvzetjih, katerih namen je koristiti ljudskim množicam.

Zaradi teh aktivnosti smo bili dobro upoštevani, razen med nasprotniki. Na sejah kluba se nikoli ne pričkam. Naše razprave so stvarne. Dobivam pa jih po grbi od nasprotnikov jaz—toda ne "iz obraza v obraz", pač pa z zahrbtnim šušljanjem. Tudi tega sem se privadil, "kakor berač mraza".

Slovenska Svobodomiselna Podporna Zveza

VARNA BRATSKA ZAVAROVALNICA
ZA ODRASLE IN MLADINO

IZDAJA OSEM VRST CERTIFIKATOV Z VSEMI VELJAVAMI, KI JIH NUDIJO
KATERI DRUGI CERTIFIKATI

Stanje 31. decembra 1940:

Premoženje	\$1.061.299.58	Skupna zavarovalnina.....	\$5.069.000.00
Solventnost	120.09%	Preostanek skladov.....	\$214,192.60

DRUŠTVA VSEPOVSOD! PRISTOPITE VANJE!

Sprejema osebe od rojstva do 55. leta starosti.

GLAVNI URAD V LASTNEM POSLOPJU:

245-47 West 103rd Street

Chicago, Illinois

Klub št. 11 bi moral obhajati svojo 15-letnico zadnjo jesen, ko je dopolnil to dobo obstanka. A upoštevali smo, da je bila večina naših ljudi v tem okraju brezposelna in bi bil vsled tega uspeh slavja onemogočen. Pravijo, da kjer ni, niti cesar ne vzame. Pa smo sklenili, da naj bo slavje združeno s klubovo majsko prireditvijo. V ta namen je klub določil soboto 26. aprila 1941 in najel za praznovanje jubileja društveno dvorano na Boydsvillu, kjer se vrše skoro vse njegove prireditve.

Petnajst let sicer ni dolga doba. A za klub naše zveze je to že prilična starost. Marsikateri—najbrže stoteri klubi v zgodovini JSZ so omagali, predno so dočakali 15-letnico. Upamo, da bo ta naša postojanka še dolgo orala v teh krajih in napredovala v aktivnostih. Ko delamo, vemo, da ne iščemo hvaležnosti. Želimo pa vendarle, da bi klub doživel v delavskem gibanju med ameriškim ljudstvom tak prepород, da nam bi bil v vzpodbudo in pomagala v agitaciji.

Naš klub, kot sem že omenil, ima člane v raznih naselbinah. Na primer Naceta Žlembergerja v Piney Forku, ki je že petdeset let v socialističnem pokretu. Iz naselbine Glencoe, kjer je nekoč deloval klub št. 2 JSZ, sta se pridružila našemu klubu Valentin in Julija Kobler. Člane imamo tudi v drugih naselbinah tega okrožja.

Od ustanovnih članov sta v klubu Frank Blatnik in pa pisec tega poročila.

Nekaj naših zborovanj in drugih aktivnosti se je vršilo pri sodrugu Josephu Škofu na Bartonu, na farmi, ki jo je kupil pred leti. On in njegova soproga sta zelo delavna za našo stvar. Pri njem smo obdržavali tudi več konferenc Prosvetne matice, male shode in kovali načrte za agitacijo v prid Proletarca, ali pa zbirali prispevke v njegov tiskovni sklad.

Priredbe kluba smo prejšnje čase oglašali v lokalnih časopisih z začetnicami J. S. F. Club. Nekdo je začel "gnati", da to pomeni "Joseph Snoy Family Club". Pa so me začeli spraševati: "Kdaj boš imel spet prireditve?" Ali pa: "Kako kaj tvoj klub?" Nekateri so to govorili za šalo, a bili so tudi taki, ki so nas zbadali iz gole zlobe.

Vsled tega smo sklenili klubu dati še posebno ime, "Naprej", v angleščini "Forward", da se izognemo zasmehovanju. Kajpada, nasprotnikom ne moreš ustreči, in tudi naš namen ni bil tak, toda kadar smo jim mogli kakšno zagosti, smo se priložnosti poslužili.

Proletarec, Družinski koledar, Majski glas in Prosveta so v teh krajih znane publikacije, prve tri zgolj zaradi aktivnosti kluba Naprej. Za Prosveto kajpada agitirajo društva SNPJ, v katerih so delavni vsi člani našega kluba.

Širjenje naših publikacij, posebno Koledarja in Majskega glasa, nas stane mnogo časa, ker je treba vse to planirati ne le v eni, nego za vse naselbine v tem delu države, in tudi v par naselbinah v sosedni West Virginiji. Pri tem delu je treba slišati, ali pa preslišati, veliko grenkih od nevednih, nazadnjaških, ali pa zavistnih ljudi.

Pa smo vse prenesli. In tudi jaz sem še tukaj in lahko pošteno stopim pred kogarkoli prepričan, da je bilo vse moje delovanje namenjeno v dobrobit vsem ljudem.

Širiti naše ideje, naš pokret, jačati naše klube in iskati novih naročnikov Proletarcu je danes veliko težje delo, kakor pred leti. Vidim, da jih je mnogo, ki ne zapopadejo te resnice, bržkone zato ne, ker so premalo, ali pa nič aktivni.

Kaj pa naša mladina? Ko dorašča, ko se fantje in

KLUB ŠT. 1 J. S. Z.

CHICAGO - ILLINOIS

Zboruje četrti petek v mesecu ob 8. zvečer

v Slovenskem delavskem centru,

2301 So. Lawndale Ave.

Delavci in delavke! Pridružite se gibanju, ki se bori za
SVOBODO, ENAKOST
in **BRATSTVO**

Po vsaki seji predavanja in diskuzije. Članarina 30c na mesec, za dualne člane 35c, in za brezposelne 5c.

PRIREJA SHODE IN DRAMSKE PREDSTAVE

Pevski zbor "SAVA." odsek kluba, ima vaje vsak torek ob 8. zvečer v Centru. Vsi, ki imajo posluš in veselje do petja, so vabljeni na pristop.

dekleta poroče, ko se začno gibati v družbi ostale tu rojene generacije, se nam odtujijo. Spominjam se, da ko smo bili mi mladi, smo kipeli navdušenja za našo stvar. Pa si si predstavljal: "Ko bodo imeli ti rojaki otroke, jih bodo vzgojili za delavske borce. Za socialistično stranko, za podpiranje naših ustanov itd."

A do danes še ne poznam očeta, ki se mu je posrečilo vzgojiti v tem smislu vse svoje otroke. Na tem polju do danes še nismo našli prave poti. Ako mladino nahruliš, ali ji očitaš to ali ono, jo dvakrat odtujiš. V tem imam skušnjo. Tisti, ki dolže za to razmerje starše odgovorim, so v zmoti.

Naš klub "Naprej" deluje med mladino s posredno metodo. Namreč v duhu prijateljskega razumevanja ter z družabnostjo in šele potem načnem med onimi, od katerih se nadejamo simpatij in naklonjenosti, "tretji orehe". O tem poglavju bi se lahko napisalo debelo knjigo. V velikih naselbinah, kjer žive slovenske družine kompaktno, je položaj znabiti precej boljši, kakor pa v naših. A nedvomno imajo tudi one težke probleme. Kot doslej, bomo skušali za klub Naprej in za naše splošno gibanje dobiti čimveč zaslombe tudi med mladino.

Na naše priredbe smo mladino vedno vabili. Tista, ki je nam bila pod raznimi vplivi nasprotna, je nas v početku bojkotirala. A ko smo začeli najemati prvovrstne orkestre, je prišla na naše zabave tudi ta in se veselila z nami. Tako je bil ta predsodek odbit v korist kluba in v prid boljšega razumevanja med ljudmi v tej in v sosednih naselbinah.

Ko je bila predlagana reorganizacija JSZ, je naš klub deloval zanjo. Imeli smo za to tehtne vzroke in dokazali, da kakor smo bili zvesti socialističnim aktivnostim

pred reorganizacijo JSZ, tako smo jim sedaj in delamo prav tako kakor poprej, v nadi, da na sedanji način naš pokret ohranimo in ga začnemo sčasoma, ko se viharji poležejo, tudi jačati.

Ko je klub Naprej aranžiral letošnje majsko slavje, smo se člani med sabo vprašali, češ, kdo ve, ali ga bomo mogli prirediti tudi leta 1942? Svet je v vojni in nihče ne more jamčiti, kdo bo zmagal v nji. Razmere se naglo menjajo, a mi upamo, da bomo v stanju delovati naprej v smislu naših načel in za naše ideale, za Proletarca, JSZ, Prosvetno matico in za delavsko gibanje v splošnem.

Vsi v teh krajih, ki ste z nami pripravljeni sodelovati, pristopite v naš krog!

FRANK LEBER

Prvovrstna
zlatarska trgovina se priporoča
Slovincem.

3817 W. 26th St. - - Chicago, Ill.

THE PELIKAN DRUG STORE

TEL. CRAWFORD 2100
Lawndale Ave., Corner West 26th Street
CHICAGO, ILL.
EDWARD J. KRAL, R. Ph. G.

Call

VONDRUSKA BROS.

For Your
case of NA ZDAR

COMPLIMENTS

OF

JOHN G. SETECKA

CHICAGO - ILLINOIS

SLOVENSKI DELAVSKI CENTER

2301 So. Lawndale Avenue
CHICAGO, ILL.

Last klubov JSZ, društev
in posameznih delničarjev.

Tu ima svoj stan in
vaje pevski zbor "Sava"

V CENTRU SO URADI "PROLETARCA," J S Z, PROSVETNE MATICE IN
KLUBA ŠT. 1 J S Z. KADAR PRIDETE V CHICAGO, OBIŠČITE NAS!

Amerika zametuje Hitlerjevo vero

“**N**AMEN vzgoje je ustvariti političnega vojaka . . . in z ozirom na žensko izobrazbo se naj gleda predvsem na to, da je najzadnja v razvoju razuma!”

Tako kriči Hitlerjev glas izza onkraj morja.

Logičen sad take vere je to, da se sežigajo slavne knjige in podijo slavni učitelji v grob ali pregnanstvo. Nemška mladina se v množtvu ne uči misliti, nego ubogati. Posebne šole urijo nekaj mladih ljudi v tem, kako se posluževati brezobzirne nasilnosti, preišljene nepoštenosti in šarlatanske plemenske dogme, da bodo tako sestavljali “elitni” Hitlerjev razred—da bodo gospodarji mnogih v nacijskem načrtu stvari, ki imajo še priti.

Amerika seveda zametuje takšno vero, ker jo ima za barbarsko in popačeno.

Mi verujemo v demokratično označbo vzgoje—v vzgojo, ki podžiga in budi svobodne ume ter pripravlja krepke intelekta za učinkovito in združno življenje v občestvu svobodnih ljudi. V dokaz naše vere v ta nauk je to, da je sedaj ameriška vzgoja silnejša, važnejša kakor kdajkoli poprej v naši zgodovini.

Da, naše vzgojno prizadevanje je sedaj večje od katerekoli druge posamezne panoge vladnih podjetij!

Vzgoja zaposluje v tej deželi več kakor 1,000,000 ljudi. Ona porabi kaki dve milijardi dolarjev na leto. Njena glavnic, ki je vložena v poslopja in opremo, znaša nad \$12,300,000,000. Ona nadkriljuje v tem vsa večja javna in zasebna podjetja!

Več sredstev in večji del naših narodnih dohodkov gre danes za vzgojne namene in zdrževanje šolskih pripomočkov kakor kdajkoli poprej. Zvezna vlada je dala državam ozemlje, ki je večje od cele Italije, za šole v last.

Danes je v šolah toliko našega naroda, da predstavlja najvišje sorazmerje v zgodovini. Nad 30,000,000 Amerikancev—približno po eden od štirih—hodi v šolo ali kolegij cel dan. Več kakor 90 odstotkov od teh jih hodi v javne šolske zavode. Danes je število dijaštva, ki obiskuje kolegije, več kakor trikrat večje od onega v 1920. Vpisanje na naših višjih šolah se je početverilo od l. 1920. sem in podvojilo od l. 1930. sem.

In to še nikakor ni vse. Po rednih šolskih letih se nad 29,000,000 ljudi posveča odrastli vzgoji. Njihni razredi obsegajo sedaj že cel niz kulturnih in poklicnih predmetov. V stoterih in stoterih mestih so zvečer, ko se shajajo razredi za odrasle, višje šole polne odraslih moških in žensk, ki skup-

The Douglas

Clothing Co.

3937 & 3939
W. 26th STREET

CHICAGO

Greetings
from the

CZECHOSLOVAK
TYPOGRAPHICAL
UNION 330 I.T.U.
Chicago - Illinois

TEL. LAWDALE 2965

FRANK'S MARKET

QUALITY MEATS

Home dressed poultry - Home made sausage
Quality, Quantity, Service, Our Motto

3757 West 26th Street - Chicago, Illinois

no uživajo sočustveno tovarištvo, pobudo, prosvetno podvzetje demokratičnega učenja v skupinah.

Demokratična ameriška vzgoja ni popolna. Ali neoporečno pa je ona živa, smela, napredujoča sila. Naš zaklad znanja v učnih predmetih in načinih poučevanja se neprestano veča.

Ameriška vzgoja se sedaj razteza daleč preko šolskih soban. Radio je zelo važen pripomoček v tem oziru. Po njem se raznašajo zelo živahne razprave o nujnih političnih, socijalnih in gospodarskih zadevah širom po deželi. Teden za tednom

dosegajo nad tri milijone ljudi, ki imajo radije. Do 25 odstotkov radijskega raznašanja je posvečenega vzgojnim programom, ki dosega povprečno ničmanj kakor 15 milijonov ljudi vsak teden.

Tudi mnoge revije igrajo važno vlogo v tem, da se ameriški um razvija, izpopolnjuje, podžiga, boljša in plemeni v smislu demokratičnih načel in prizadevanj.

Amerika si ne prizadeva ustvariti političnega vojaka. Amerika skuša izgnesti iz človeka zares človeka, ki mora predvsem razumeti svet, če hoče, da se ta oklene plemenite ideje človečnosti.

Lawndale 2344

Notary Public

DONALD J. LOTRICH

INSURANCE
REAL ESTATE - LOANS

2634 S. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

STANLEY SKRIVAN

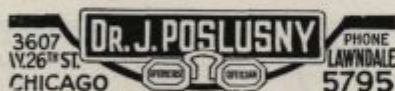
UNIJSKA BRIVNICA

PRVOVRSTNO DELO, DOBRA POSTREŽBA
IN ČISTOČA

2608 S. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

GREETINGS

from

Phone Haymarket 2186

ERIE FILLING STATION

L. MESEC, Proprietor

GAS - OIL and GREASE
CAR GREASING - WASHING
and SIMONIZING

629 N. Ashland Ave. - - Chicago, Ill.

CLASS A and B OFFICIAL TESTING STATION

VOTAVA BROS., Inc.

AUTO REPAIRS

SHIMMY and WHEELS BALANCED

Frames - Axles Straightened Cold

Phones: Lawndale 7831 - Crawford 2566

3804-06 Ogden Ave. - - Chicago, Ill.

Phone Crawford 3801

JOHN PLUTH

Učitelj na piano in chromatične harmonike.

Prodajam harmonike vseh velikosti od
\$10.00 naprej na mesečna odplačila.

2456 So. Lawndale Ave. - Chicago, Ill.

PHONE ROCKWELL 5695

ANTHONY S. HOLUB

Attorney at Law

3734 West 26th Street - Chicago, Illinois

ANTON JORDAN

Real Estate Broker

Prodajam in zamenjavam hiše in farme.

Poštena in zanesljiva postrežba jamčena.

2622 S. Harding Ave. - Chicago, Illinois

PHONE LAWDALE 7182

Tudi v Zed. državah imamo "begunce". Gornja slika jih predstavlja. Opisani so v knjigi "Grapes of Wrath."

PERSONAL
and
AUTOMOBILE
LOANS

LAWNDALE NATIONAL
BANK

Christiana & 26th Street
CHICAGO

COMPLIMENTS OF

DR. OTIS M. WALTER

and

DR. NICHOLAS ZBITNOFF

CHICAGO - ILLINOIS

PHONE CRAWFORD 1335

JOHN'S QUALITY MEAT MARKET

JOHN MATOUSEK and RICHARD DUSEK, Props.

BEST FRESH and SMOKED MEATS

HOME DRESSED POULTRY

3708 West 26th Street - - Chicago, Ill.

TEL. CANAL 4611

LOUIS J. ZEFRAK Prvi in edini
SLOVENSKI

POGREBNI ZAVOD

1941 W. Cermak Road - Chicago, Illinois

TEL. CANAL 6177

JOHN KOCHER Distributor of
MONARCH BEER

QUICK SERVICE

2215 W. 23rd Street - Chicago, Illinois

PHONE LAWDALE 1214

HENRY SWADE

Certified

Plumbing and Heating Contractor

Jobbing and Repairing
promptly attended to

2448 So. Hamlin Ave. - Chicago, Illinois

ANTON KEGL

KRASEN

PIKNIŠKI VRT

Prigrizek in dobre pijače vedno na razpolago

TEL. WILLOW SPRINGS 999-J

WILLOW SPRINGS - - - ILLINOIS

Tel. Wabash 3161

COMPLIMENTS OF

Cramsie, Laadt & Company*Insurance*175 West Jackson Boulevard
CHICAGO - - - ILLINOIS

Tel. Canal 5409

VICTOR GREGURICH

BAKERY

Se priporoča Slovencem.

1925 S. Racine Ave.

CHICAGO - - - ILLINOIS

COMPLIMENTS OF

HOTEL BERGER

Tel. Crawford 4290

2653 South Lawndale Ave.
CHICAGO, ILL.

MAJSKI GLAS

je bil razposlan v vse naselbine v več tisoč izvodih. Namenjen je čitateljem in urejen je bil zanje, kajti ne izdajamo ga zaradi dobička. Veseli smo, da z dohodki pokrijemo stroške, ki pri taki reviji niso majhni. Vsak izvod nas stane več, nego dobimo zanj naročnine. Proračunano je, da ogrog 33c. Naročnina mu je le 25c. Razliko krijejo dohodki na oglasih. Nikjer drugje ne dobite slovenske revije v obsegu sto strani tako poceni, kakor je Majski Glas. Vreden je, da ga res zanesemo med vse ljudi, ki znajo naš jezik.

PHONE CRAWFORD 4521

HAVLIK'S

FRUIT STORE

Fina postrežba
zmerne cene

★

3646 W. 26th St. - Chicago, Ill.

TEL. CANAL 3517

MATH. ARBANAS

PHOTOGRAPHER

1149 West 18th Street
CHICAGO, ILL.

COMPLIMENTS

of

**WENCEL'S
DAIRY PRODUCTS**2380 Blue Island Avenue
CHICAGO, ILL.
PHONE MONROE 3673Kadar se nahajate v Chicagu,
obiščite**HUJAN'S PLACE**NAJBOLJŠE PIVO
VINO in LIKERJI2611 South Trumbull Avenue
CHICAGO, ILL.
TEL. ROCKWELL 1797**SPRAVNOST Savings
and Loan Association**2659 So. Pulaski Rd., Chicago, Ill.
Meetings every Tuesday, 7:30 P. M.
Loans on good properties in Cook Co.Apply at Workmen's Co-op Store during
the week, or at the meeting.**KOBAL'S TAVERN**Fino pivo in likerji ter izvrstna
domača jedila.

PIKNIŠKI VRT

★

55th St. & Clarendon Hills Rd.
Phone Hins. 2709 - Hinsdale, Ill.**Frank Florjančič****Železnina**Barve - šipe - kuhinjsko orodje in potrebščine za vrtove
PRVOVRSTNO BLAGO PO ZMERNIH CENAH3232 SO. HARLEM AVENUE - RIVERSIDE, ILLINOIS
TEL. RIVERSIDE 2876

Phone Berwyn 79

Boulevard Flower Shop

WILLIAM PUTZ, Prop.

2140 Oak Park Avenue
BERWYN - - ILLINOIS

Phone Rockwell 9890

Dr. J. F. Nachtman

DENTIST

3200 W. Cermak Rd.
CHICAGO - - ILLINOIS**TEZAK & SHIMKUS**Edini slovenski pogrebni zavod
AMBULANČNA POSTREŽBA1105—5th St. - La Salle, Ill.
TEL. 157

ŽIVEL PRVI MAJ!

**Čitalnica Slov. nar.
doma**

WAUKEGAN, ILLINOIS

STAR UNIONBREWERY
Since 1845Star Model - Pilsner - Seppel Brau
PERU, ILLINOIS**JOE NOVAK**Phillips 66
Oil Station
PERU, ILL.**L. M. PTAK**POGREBNI ZAVOD
Ambulančna postrežba

TEL. 172

1110—4th St. - Peru, Ill.

ODBORI J. S. Z. IN PROSVETNE MATICE

Z dnem 10. februarja to leto je bilo končano glasovanje v odbore JSZ in Prosvetne matice. Izvoljeni so bili sledeči:

OŽJI ODBOR EKSEKUTIVE JSZ

(Tvorijo ga pet članov v čikaškem okrožju.)

Joseph Drasler, Filip Godina, Kristina Turpin, Fred A. Vider, Frank Zaitz. Tajnik JSZ: Charles Pogorelec.

ŠIRŠI ODBOR EKSEKUTIVE JSZ

(Tvorijo ga pet članov izven čikaškega okrožja.)

Peter Benedict, Detroit, Mich.; Anton Jankovich, Cleveland, O.; Milan Medvešek, Cleveland, O.; Anton Shular, Arma, Kans.; John Terčelj, Strabane, Pa.

NADZORNI ODBOR

Frank S. Tauchar, Angela Zaitz, Anton Zaitz.

PROSVETNI ODBOR

(Ožji odsek, čikaško okrožje):

Ivan Molek, Joško Oven, John Rak.

Vnanji člani prosvetnega odseka:

John Berlitz, Detroit, Mich.; Frank Česen, Cleveland, O.; Ebin Kristan, Grand Haven, Mich.; Ivan Jontez, Cleveland, O.

Tajnik Prosvetnega odseka: Charles Pogorelec.

NAMESTNIKI

Alice Artach v eksekutivo za čikaško okrožje.
Louis Aidich, Springfield, Ill., Andrew Božič, Cleveland, John Koklič, Strabane, in Andrew Turkman, Cleveland, namestniki članov širšega odbora eksekutive JSZ.

Frank Sodnik, namestnik v nadzorni odbor.

UPRAVNI ODBOR JDTD

V upravnem odboru Jugoslovanske delavske tiskovne družbe (lastnina JSZ), ki izdaja Proletarca, Ameriški družinski koledar, Majski glas in knjige, so:

Joško Oven, predsednik; Fred A. Vider, podpredsednik; Chas. Pogorelec, tajnik; Filip Godina, blagajnik; Frank Zaitz, zapisnikar. Pregledovalci računov: Frank S. Tauchar, Anton Zaitz, Angela Zaitz. Ostali direktorji: Joseph Drasler, Kristina Turpin, Ivan Molek, John Rak.

Naslov vseh teh uradov in odborov je 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

KLUB ŠT. 27 J. S. Z., Cleveland, Ohio

vabi v svoje vrste vse zavedne delavce in delavke. Zboruje vsaki drugi petek v mesecu ob 8. zvečer v starem poslopju S. N. D. na St. Clair Avenue

PIKNIK

kluba in "Zarje" v nedeljo 6. julija na izletniških prostorih Clevelandske Federacije SNPJ.

ŽIVEL PRVI MAJI!

WAUKEGAN-NORTH CHICAGO CO-OPERATIVE ASSOCIATION

TRI TRGOVINE:

523 TENTH STREET ● 521 OAK STREET
TEL. N. C. 466 TEL. MAJ. 465

1245 VICTORIA STREET
TEL. N. C. 365

Nad 600 družin se poslužuje tega združnega podjetja pri nabavi svojih življenjskih potrebščin.

DELAVCI, PODPIRAJTE IN AGITIRAJTE
ZA SVOJO ZADRUŽNO PODJETJE!

TENTH STREET HARDWARE CO.

Philco Radios - Norge
Refrigerators - Ranges
Washers and Ironers

★

PHONE MAJESTIC 1986

620 Tenth St.

WAUKEGAN - ILLINOIS

POZDRAV PRVEMU MAJNIKU!

Ženski združni odsek

WAUKEGAN-NO. CHICAGO
CO-OP. ASS'N.

Najboljši uspeh PROLETARCU in
MAJSKEMU GLASU želi

Gospodinjski odsek

S. N. D.
WAUKEGAN, ILL.

COMPLIMENTS

OF

Dr. and Mrs.

ANDREW FURLAN

WAUKEGAN, ILL.

COMPLIMENTS

OF

BALLARD PHARMACY

10th & McAlister

Drugs - Prescriptions - Sundries

PHONE N. C. 5881

IGNAC JEREB

TAVERN

v

Slov. narodnem domu

10th ST. - WAUKEGAN, ILL.

F. MIVSHEK Coal & Building Material

PHONE MAJESTIC 2726

1704 Tenth St. - Waukegan, Ill.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Žensko društvo

"MOŽKA

ENAKOPRAVNOST"

št. 119 SNPJ

Waukegan-No. Chicago, Illinois

JOHN GANTAR

ČEVLJAR

Zaloga čevljev unijskega in
združnega izdelka in po
zmernih cenah

622—10th St. - Waukegan, Ill.

COMPLIMENTS

OF

FRANK OPEKA

Distributor

of

BLATZ BEER

★

Waukegan-North Chicago, Ill.

JOSEPH A. ROOT & SON

Building Contractors

★

PHONE ONTARIO 5664

303 McKinley Ave.

WAUKEGAN - ILLINOIS

JOHN MOČNIK

Moderna trgovina možke
in deške oprave. Izde-
lujem obleke po naročilu.

772 E. 185 St. - Cleveland, O.

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

MILKA KRESS

6726 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

CARNIOLA TENT 1288

THE MACCABEES

★

IVAN TAVČAR, R. K.

6409 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

SLOVENSKI NARODNI DOM

Dvorane v najem za

SEJE - IGRE - KONVENCIJE - BANKETE - SVATBE

VRT ZA BALINCANJE

424—10th STREET - Phone Ontario 3052 - WAUKEGAN, ILL.

Politično in strokovno organiziran delavec
se poslužuje in agitira za

SLOVENSKO ZADRUŽNO ZVEZO

667 East 152nd Street

16201 Waterloo Road

★

712-14 E. 200th Street

CLEVELAND, OHIO

Prosvetna matica, njene naloge in njeno delo

CHARLES POGORELEC, tajnik Prosvetne matice

KONCEM leta 1921, ko je naše gibanje vsled povojnih dogodkov potrebovalo novega zamaha, je tedanji tajnik JSZ Frank Petrich predložil načrt za ustanovitev posebne prosvetne ustanove, za katero je predlagal ime "Pomožna in izobraževalna akcija JSZ".

Načrt je bil sprejet, toda njegove nade, da se ga bo oprijelo na stotine naprednih društev slovenskih podpornih, kulturnih in drugih organizacij, se niso izpolnile. Frank Petrich je tajništvo pri JSZ pustil septembra 1923. Za njim so prevzeli delo drugi tudi na tem polju.

Lotili smo se med drugim problema, kako iz "Pomožne in izobraževalne akcije" napraviti za delo na našem prosvetnem polju čim izdatnejše sredstvo in ga držati v glasju z njegovo matično organizacijo, to je, z aktivnostmi, ki jih vrši Jugoslovanska socialistična zveza.

Knjige in brošure pod svojo označbo je začela izdati leta 1926.

Gradila si je dramski in glasbeni arhiv. Začela je sodelovati z nasveti in z literarnimi ter drugimi pripomočki z dramskimi zbori, z društvi, domovi, pevskimi zbori in s posamezniki, ki so se udeleževali na prosvetnem polju v enem ali drugem oziru.

Leta 1930—na zboru v Detroitu, smo sprejeli za to ustanovo nov načrt in ji dali ime Prosvetna matica, pod katerim posluje od tistega časa.

Od tedaj—čimbolj se izpopolnjuje njen arhiv in druge aktivnosti v njenem področju, bolj pomaga društvom z dramskim gradivom, notami in pesmaricami, z vlogami za igre, muzikalnimi igrami, z navodili in kakor že pač more.

Posebno veliko pa je storila v širjenju literature.

V zadnjih 15 letih je izdala sledeče knjige in brošure:

1. Priče evolucije in Adami pred Adamom.....	3,000
2. Proletarska etika in morala.....	5,000
3. Elementi moderne izobrazbe.....	2,000
4. Socialni ideali in Kako si je človek ustvaril boga	3,000
5. Taškent, kruha bogato mesto.....	2,000
6. Karl Marks, njegovo življenje in nauk.....	3,000
7. Nekoliko pravopisa	2,000
8. Papeževa enciklika raztrgana.....	4,070
9. Dva svetova	2,000
10. Veliko mravljišče	1,800
11. Sesuti stolp	2,000
12. Hiša brez oken.....	2,000
13. Roke Andreja Podlipnika.....	2,250
14. Štefka	1,250
15. Železna reka	2,500
16. Španski testament	2,900
17. Marseljeza	1,250
18. Senca preko pota	2,500
Skupaj.....	43,520

To so knjige iz lastne založbe. Poleg teh je bilo razposlanih nad 35,300 knjig in brošur izven lastne založbe. Skupno število razposlanih knjig znaša nad 78,000, ali povprečno 5,250 na leto, to je od leta 1926 naprej, ali odkar smo začeli z razpošiljanjem brezplačne literature. S tem delom bomo nadaljevali kolikor nam bo v danih razmerah najbolj mogoče.

Razume se, da Prosvetna matica z delom, ki ga je izvršila, ni še dosegla svojega viška kajti še mnogo

izboljšav se bo lahko storilo, njeno delo še bolj razširilo, ako bodo znali tisti, katerim je ta ustanova namenjena, upoštevati njeno delo in hotenje. To pred vsem naše delavstvo, naš napredni živelj, da bo mogla izvršiti več kulturnega dela še izdatnejše.

Dramski arhiv

Naš dramski arhiv skušamo izpopolniti kar najbolj mogoče. Zdaj vsebuje okrog 300 iger. Dobili smo zadnjih par let tudi nekaj krajših operet, kupletov in par večjih spevoiger. Koliko bomo mogli dobiti dramskega in pevskega gradiva v bodočnosti iz starega kraja, je težko reči. Najbrž ne preveč, dokler ne poleže vojna furija, in pa da dobimo zopet boljše stike s starokrajskimi sodrugi.

V zadnjih petih letih se je na naš arhiv obrnilo 196 strank, katerim je bilo poslanih 438 iger. Razume se, da so bile te stranke v mnogih slučajih ene in iste, toda delo je moralo biti opravljeno ravnotako ako se priglasijo samo nove stranke, ali pa stare svoje zahteve ponavljajo. Ista je z igrami. Običajno je treba poslati več iger hkrati na stranko, katera šele potem poljudno izbira, kar bi bilo najbolj primerne za njen oder. Kadarkoli je bilo mogoče, smo poslali igre z vlogami vred, v nasprotnih slučajih so morale prizadete organizacije za prepis same skrbeti.

Naš dramski arhiv je bil na razpolago tudi številnim angleško-poslujočim društvom, ki so aktivna v tem pogledu. Ustregli smo i njim po možnosti.

Število organizacij Prosvetne Matice

1936	Podpornih društev in federacij.....	137
	Klubov J. S. Z.....	15
	Kulturnih in drugih organizacij.....	24
	Skupaj.....	176
1937	Podpornih društev in federacij.....	128
	Klubov J. S. Z.....	16
	Kulturnih in drugih organizacij.....	24
	Skupaj.....	168
1938	Podpornih društev in federacij.....	136
	Klubov J. S. Z.....	14
	Kulturnih in drugih organizacij.....	37
	Skupaj.....	173
1939	Podpornih društev in federacij.....	147
	Klubov J. S. Z.....	14
	Kulturnih in drugih organizacij.....	18
	Skupaj.....	179
1940	Podpornih društev in federacij.....	139
	Klubov J. S. Z.....	12
	Kulturnih in drugih organizacij.....	18
	Skupaj.....	169

Od podpornih društev in federacij jih je leta 1936 pripadalo k SNPJ 111; k SSPZ 13; k JSKJ 3; k SDZ 4; k JPZS 3; samostojnih 3.

Leta 1937; k SNPJ 103; k SSPZ 12; k SDZ 4; k JSKJ 3; k JPZS 2; samostojnih 4.

1938: k SNPJ 121; k SSPZ 14; k SDZ 4; k JSKJ 3; k JPZS 2; samostojna 4.

1939: k SNPJ 120; k SSPZ 15; k SDZ 4; k JSKJ 3; k JPZS 1; samostojna 4.

1940: k SNPJ 121; k SSPZ 10; k SDZ 3; k JSKJ 1; k JPZS 1 in 3 samostojna društva. Od teh društev je 8 angleško poslušočih. Kot za slovenska, smo tudi za ta društva poskrbeli in jim poslali lepo število knjig in brošur socialne vsebine. Mnogo od teh se poslužujejo angleških iger, deklamacij itd., iz arhiva Prosvetne matice.

Kulturne in druge organizacije (poleg podpornih društev in klubov JSZ), ki so včlanjene v Prosvetni matici, so:

- Soc. pevski zbor "Sava", Chicago, Ill.
- Soc. pevski zbor "Zarja", Cleveland, O.
- Pevski zbor "Svoboda", Detroit, Mich.
- Pevski zbor "Naprej", Detroit, Mich.
- Pevski zbor "Naprej", Milwaukee, Wis.
- Pevski zbor "Triglav", Kirkland Lake, Ontario, Can.
- Dramsko društvo "Ivan Cankar", Cleveland, O.
- Dramatični klub, Indianapolis, Ind.
- Dramatični klub "Slovenija", Barberton, O.
- Dramsko društvo "Verovšek", Cleveland, O.
- Dramsko društvo "Soča", Strabane, Pa.
- Gospodinjski odsek SND, Waukegan, Ill.
- Ženski združni odsek, Waukegan, Ill.
- Ženski odsek SND, Detroit, Mich.
- Izobraževalni in zabavni dom, Library, Pa.
- Čitalnica SND, Waukegan, Ill.
- Čitalnica SDD, Cleveland, O.

Vzgojevalno delo, ki ga je izvršila ta ustanova v zadnjih 15 letih je ogromno. Da je z njim veliko truda, stroškov in požrtvovanja, ve le tisti, ki se ukvarja s takim delom. Je morda nevhvaležno, toda potrebno delo in Prosvetna matica ga bo vršila naprej po svojih najboljših močeh.

Vse, kar smo izvršili dozdej, je plod gmotne in moralne podpore vseh onih organizacij, klubov in posameznikov, ki so nam stali ob strani in to ustanovo podpirali, agitirali zanjo in jo zagovarjali pred neosnovanimi napadi njenih nasprotnikov. Upam, da ji bodo to naklonjenost ohranili še vnaprej, mi jim pa zagotavljamo, da bomo storili vse kar bo v naših močeh za kulturni razmah našega delavskega ljudstva.

Vsem, ki so kaj storili za Prosvetno matico, pa bili ti v ali izven urada, se v imenu prosvetnega odseka iskreno zahvaljujem in jim kličem: **NAPREJ Z ZAPOČETIM DELOM!**

KAJ PO VOJNI?—Nekega dne bo vojne konec in nastane mir. Morda bo tisti mir le odmor, kakor zadnjič. A predno pride res mir, ga morajo skleniti ljudje, ki so za socializem. Kajti brez socializma tudi miru ne more biti.

Jaz se izražam v svojih pismih jasno in določno, tako da ve vsakdo v prvem hipu, pri čem je.
— Ivan Cankar.

Ogrin Department Store

Velika izbira obuval, klobukov, perila in drugega manufakturnega blaga.
Cene zmerne, postrežba vpljudna.
15333 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

LOUIS MAJER

Trgovina finih obuval
za vso družino

6410 St. Clair Ave.
CLEVELAND - - OHIO

WE FIT BY X-RAY

J. ŽELE & SONS

POGREBNI ZAVOD

6502 St. Clair Ave.
TEL. END. 0583

452 E. 152nd Street
TEL. KEN. 3118

CLEVELAND - - OHIO

RAFAEL CHEBRON

MESNICA

Fino sveže in doma prekajeno meso.
4030 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
HENDERSON 7182

RUDOLF BOZEGLAV

BONDED VINERY

★

Naravna ohijska vina.
Razpošiljamo po državi.
Pišite po informacije.

1125 E. 60th St. - Cleveland, O.

JOSEPH KALAN & SIN

ŽELEZNINA

BARVE - LAKI - ŠTEDILNIKI

★

6421 St. Clair Ave.
PHONE HE. 4325
CLEVELAND - - OHIO

GEORGE KOVAČIČ

Slovensko-Hrvatska
BRIVNICA

Čista in vpljudna postrežba.
6312 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

JOHN POLLOCK

Trgovina z moško, žensko
in deško opravo
v S. N. D.

★

6407 St. Clair Ave.
CLEVELAND - - OHIO

DOMINIK LUŠIN

GASOLINSKA
POSTAJA

★

St. Clair Ave. & E. 60th Street
CLEVELAND, OHIO

KLUB ŠT. 49 J.S.Z.**Cleveland, Ohio**

vabi inteligentne
slovenske delavce
v svoje vrste.

Seja vsaki prvi petek v mese-
cu zvečer v Slov. del. domu
na Waterloo Rd.

Po sejah predava-
nja in diskuzije.

AUGUST F. SVETEK

Slovenski
POGREBNIK

Bolniški avto na razpolago

★

478 E. 152 Street

CLEVELAND - - OHIO
TEL. KENMORE 2016

MINT TAVERN

VINO - PIVO
ŽGANJE

397 E. 156 St. - Cleveland, O.

GIRIL OBED

PIVO, SMOTKE, CIGARETE in TOBAK
Se priporoča

23511 St. Clair Avenue

CLEVELAND - - OHIO

**Elyria Auto Repair and
Welding Co.**

Towing - Paris - Batteries
6815-31 Superior Ave. - Cleveland, O.

PHONE ENDICOTT 9361

RENO CAFE

LOUIS ROLIH, lastnik
Fino vino in pivo.
Brezplačno kegljišče.

TEL. MICH. 4462

10401 Reno Ave. - Cleveland, O.

MATT PETROVICH

REAL ESTATE
and
INSURANCE

253 E. 151st Street
Tel. KENMORE 2641-J

CLEVELAND - - OHIO

FRANK BELAJ

MEN'S WEAR
6205 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

ČESTITKE OD

Jeanette's Restaurant

1022 E. 63rd St.

CLEVELAND - - OHIO

SQUARE BAR CAFE

J. and C. ZADNIK, Prop.
Tel. Dl. 3409 - Mich. 9801

3839 E. 93rd St. - Cleveland, O.

COMPLIMENTS OF

FRANK V. OPASKAR

Slovenski odvetnik
Phones: Main 3786 - Wash. 0989

Hippodrome Bldg. - Cleveland, O.

OGRING in CERGOL

GROCERIES
and MEATS

412 E. 156 St. - Cleveland, Ohio

BEER BARREL INN

Vino - pivo - mehke pijače
jedila

Se priporočata
FRANK IN MARTINA HRIBAR
16000 Waterloo Rd., Cleveland, O.

POZDRAVI!

JOSEPH F. KUNČIČ

CLEVELAND
OHIO

DR. JOHN METELKO**Optometrist**

PREIŠČE OČI

in

DOLOČA OČALA

V Slovenskem narodnem
domu

6417 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

Majski pozdravi!

**SLOVENSKI DELAVSKI
DOM**

★

15335 Waterloo Rd.

CLEVELAND - - OHIO

EAST 61ST GARAGE

FRANK RICH, lastnik
Splošna popraviljalnica avtov vseh
modelov

TEL. HENDERSON 9231

1109 East 61st St. - Cleveland, O.

JOSEPH MAJGEN

KROJAČ

ČIŠČENJE IN LIKANJE OBLEK

739 East 185th Street

CLEVELAND - - OHIO

LOUIS FERFOLIA, Inc.

POGREBNIK

Ambulančni voz in avti za vse slučaje

TEL. MICHIGAN 7420

9116 Union Ave. - Cleveland, O.

NICK SPELICH

MODERNA MLEKARNA

Henderson 2116

6210 White Ave. - Cleveland, Ohio

"ENAKOPRAVNOST"

Napreden dnevnik

MODERNA

UNIJSKA

TISKARNA

Lična izdelava vsakovrstnih
tiskovin

6231 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - - OHIO

**DRENİK'S BEVERAGE
DISTRIBUTING, Inc.**RAZVAŽALCI
PIVA

23776 St. Clair Ave., Euclid, O.

Phone KEnmore 2430-2739

JOHN MAVSARGROCERIJA
in MESNICA

Vedno pristno in sveže blago

★

Kenmore 4588

23751 Lakeland Blvd., Euclid, O.

Voščilo od prijateljaki stoterim postreže
z dobrim pivom in
vsakovrstnimi meh-
kimi pijačami in živi

v

Martins Ferry, Ohio

FAJDIGA in KLANČAR

VZORNA PEKARNA

Sveže pecivo, kolači, torte, za dom,
za godove in svatbe

6413 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

ANTON ZELEZNIK

MLEKARNA

Sladka in kisla smetana, sir, čokoladno
in kislo mleko.1368 E. 53rd St. - Cleveland, O.
Tel. HENderson 6653**Mayflower Dairy Co.**

SLOVENSKA MLEKARNA

F. J. RACE in SINOVI, lastniki

448 E. 158 St. - Cleveland, O.

JOSEPHINE JONTEZ

SLAŠČIČARNA

Smodge, cigarete, mehke pijače
Svoji k svojim!16213 Waterloo Rd., Cleveland, O.
TEL. KE. 0579-J**MATH PISHLER**GASOLINSKA
POSTAJA

Texaco Fire-Chief Gasoline

23515 St. Clair Ave. - Euclid, Ohio

ČESTITKE!

DR. LOUIS J. PERMEZDRAVNIK in
RANOCELNIK

15619 Waterloo Rd.

CLEVELAND - - OHIO

JOSEPH TREBEC

MESNICA

Sveže in suho meso

★

1423 E. 55th St. - Cleveland, O.

HENDERSON, 1559

Iskrene čestitke Proletarcu,
neustrašenemu borcu za
delavske pravice!**John Tavchar**

Cleveland - Ohio

FRANK AZMAN

MESNICA

Sveže in prekajeno meso, šunke, klo-
base in želodci najboljše kakovosti.
6501 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
TEL. ENDICOTT 0347**J. N. ROGELJ**GENERAL
INSURANCE

2608 Schade Ave. - Cleveland, O.

KLUB ŠT. 222**J. S. Z.**vabi slovenske napredne
delavce in delavke pod
svoje okrilje.JOHN BOGATAY,
tajnik

143 Smithsonian St.

GIRARD - - OHIO

Delavci v vzhodnem Ohio!

Pridružite se in podpirajte delavsko podjetje

THE NEW COOPERATIVE CO.

of Eastern Ohio

Glavni stan: DILLONVALE, O.

Podružnice: BROOKSIDE, PINEY FORK, BRADLEY, TILTONS-
VILLE, CADIZ, NEFFS in SMITHFIELD, OHIO

SPOMINI NA PRVI MAJ V KANSASU

Piše ANTONIJA LOČNIŠKAR

DASI je minilo že par desetletij, od kar smo se izselili iz Kansasa (in kakih šestnajst let preživeli v Fordovem kraljestvu), nam še vedno uhajajo spomini v deželo "solčnih rož".

Živo pred očmi nam ostane nekdanj dokaj obsežna slovenska premogarska naselbina Gross, kjer smo preživeli dokajšnjo dobo — dobre in slabe čase. Upoštevač, da je bila to razmeroma majhna naselbina, je imela družabnega življenja kot le malokatera.

Središče naprednih aktivnosti je pač bil socialistični klub št. 157 JSZ. Ustanovljen je bil spomladi leta 1915. Pristopilo je vanj devet članov; oziroma so nekateri izmed teh prestopili v ta klub iz kluba JSZ, ki je obstojal v bližnji naselbini Breezy Hill. Pozneje je klub na Grossu narastel na okrog dvajset članov.

Ta neznatna peščica navdušenih in aktivnih sodrugov je s pomočjo somišljenikov držala naselbino Gross dolgo "na mapi" kot eno izmed najnaprednejših kansaških naselbin. Sklicevala je

shode, prirejala igre in se udeleževala v podpornih društvih.

*

Vsakemu bivšemu "kansasčanu", ki se je tista leta količkaj brigal za napredno življenje med našimi rojaki, so pač še živo v spominu prvomajniške proslave v premogovnem revirju te države.

Niso se vršile zaradi "prikladnosti" v soboto ali nedeljo pred ali po 1. maju, nego vselej na prvega maja.

Dan prvega maja je bil edini in nepreklicani delavski praznik, ki je bil praznovan na ta dan, pa naj je padel na petek ali svetek. In ker na 1. maja vsled te odločnosti majne niso obratovale, so morali prvi maj praznovati z nami tudi tisti, ki se drugače niso brigali za "rdečkarje".

Dasi so se vršile prvomajniške proslave pod okriljem skupnih kansaških društev SNPJ, so bili socialistični klubi JSZ v teh naselbinah tista gonilna sila, ki je dajala vzpodbudo in direktivo

Slika kluba št. 157 JSZ v Grossu, Kans., iz leta 1916. Na nji so v prvi vrsti od leve na desno Anton Agriš, Frank Srebrnak (že umrl), Carol Jane (neznano kam izginil), Frank Cvetkovič (umrl), in Frank Smrdu.—Druga vrsta: Jack Ločniškar, John Gorenc, Anna Smrdu, Mary Erjavec, Ignac Rugel, John Gall, Frank Homar (že umrl).—Tretja vrsta: John Erjavec, Justin Kobal (umrl), Carl Zalokar (umrl), John Gruden, Anton Šular, John Kunstel.

vsemu našemu udejstvovanju na polju naprednih aktivnosti.

Dogodilo pa se je, da je premogovna industrija v Kansasu pojemala. Vzrok je bil enostaven: Plasti črnega diamanta so bile do malega izčrpane. Premogarji, s svojimi družinami vred, so se razšli na vse vetrove s "trebuhom za kruhom" in si ustvarili drugje boljše, ali pa morda še slabšo existenco.

Poslednji prvi maj smo praznovali v Grossu leta 1921, par dni pred našim odhodom v Virden v Illinoisu. Moj mož in jaz sva tu naslednjega prvega maja spoznala, da ga ne praznujejo povsod tako kakor smo ga v Kansasu. Navdušenja za ta delavski praznik ni bilo. Le nekaj naprednih rojakov ni šlo delati ta dan, toda majne so obratovale. Bili so torej ob šiht in s tem izgubili na račun svojega prepričanja enodnevni zaslužek.

Leta 1925 smo se preselili v metropolo avtne in-

Antonija in Jack Ločniškar v Dearbornu, Mich. Ta slika je bila sneta 1940, ko sta slavila 25-letnico njunega skupnega življenja.

dustrije, ki je bila posebno s početka označevana za "Fordovo kraljestvo".

Tudi v Detroitu smo že imeli prvomajska praznovanja, toda če ni padel prvi maj na soboto ali nedeljo, smo ga slavili po ali pred datumom na najprikladnejši dan. A starega navdušenja, kakor smo ga poznali v Kansasu, tu ni bilo.

Naši ljudje v Kansasu še obdržujejo prvomajska slavja. Toda ne več s pohodi in ne več na 1. maja, nego na "najprikladnejši dan". Mladina, ki se sedaj udejstvuje na takih priredbah, je uposlana v trgovinah, v delavnicah ali kjer že. Če pade prvi maj na delavnik, je to delavnik in mora na delo. Zato se ta običaj v Kansasu ohranjuje kakor drugod — to je, na naprimernejši datum.

Sicer pa, ako človek pomisli, kako navdušeno so naši premogarji v Kansasu praznovali prvi maj, mora zaključiti tole: Ni več tistih navdušenih, mladih ljudi, polnih življenja, ki so tako trdno verovali v nagli preobrat človeške družbe.

DELITEV SEDANJEGA ZVEZNEGA KONGRESA PO STRANKARSKI PRIPADNOSTI

V sedanjem (sedeminsedemdesetem) kongresu, ki je bil otvorjen 6. januarja, imajo demokrati v senatu tri mandate manj kot v prejšnjem, v zbornici poslancev pa šest več.

Po številu se dele sledeče:

SENAT		
	77. kongres	76. kongres
Demokrati	66	69
Republikanci	28	23
Progresivci	1	1
Neodvisno	1	1
Farmer-Labor	—	2

ZBORNICA POSLANCEV		
Demokrati	268	262
Republikanci	162	169
Progresivci	3	2
Farmer-Labor	1	1
American Labor	1	1

NEKAJ LJUDSKIH PREGOVOROV

*Slepca za pot in bedaka za svet ne sprašuj!
Slab glas ima peroti, dober pa komaj leze.
Surov je lahko tudi siromak, prevzeten pa le bogatin.*

*S hrupom ni nič storjenega.
Če bi nevoščljivost gorela, bi ne bilo treba drv.
Deset štej prej, preden v jezi rečeš kej.
Dober premislek je boljši kakor uro hoda.
En norec deset norcev naredi.*

Dobički korporacij in mezda delavcev

Statistični biro CIO je iz poročil korporacij o njihovih dobičkih in iz mezde, ki jo plačujejo svojim delavcem, izračunal, da je slednja v primeri z dohodki delničarjev jako nizka.

Navaja, da dobivajo ljudje brez kapitala, oziroma ki delajo za preživljanje, ali pa služijo v armadi, povprečno sledeče vsote na mesec:

Vojaki v zvezni armadi.....	\$ 21.00
Delavci pri WPA (leta 1940).....	54.00
Premogarji, povprečno v zadnjem letu.....	101.00
Delavci v jeklarski industriji.....	132.00
Delavci v avtni industriji.....	139.00

Mezde so torej nizke za pravi življenjski standard, dočim se dobički korporacij zvišujejo. Ljudstvu pa se višajo cene življenjskih potrebščin. Tudi stanovanja se draže.

Dobički korporacij v drugi polovici leta 1940 so bili še višji nego v prvi, ker so se naročila zvezne vlade pospešila šele v nji in še bolj pa letos.

Za primero naraščanja dobička objavljamo statistiko iz prve polovice leta 1940. Poleg profita v prvi polovici leta 1940 je naveden v primerjanje tudi dobiček iz prejšnjega leta v enaki dobi.

Ime korporacije	Prebitek prvih 6 mesecev 1940	Prebitek prvih 6 mesecev 1939	Narastek v odst.
General Electric	\$25,871,572	\$16,370,192	58%
Westinghouse	9,837,012	6,338,787	55%
Du Ponts	46,853,695	34,871,535	17%
Youngstown Sheet	2,423,212	546,193	340%
Bethlehem	21,698,457	6,231,986	250%
Jones & Laughlin.....	3,276,256	847,812	485%
Republic Steel	6,449,453	1,083,311	500%
Caterpillar Tractor	3,509,514	2,315,380	52%
Remington Arms	1,219,000	144,000	750%
U. S. Steel	36,315,003	1,970,312	1740%
Inland Steel	5,933,499	3,785,060	58%
Crucible	2,404,883	350,821	585%
Douglas (Aircraft)	3,388,857	1,396,791	140%
Martin (Aircraft)	4,291,490	967,624	330%
United Aircraft	6,228,106	3,678,689	70%
Bendix Aviation	4,295,419	2,168,210	98%
Curtiss-Wright	6,235,969	3,370,804	85%
Wright Aeronautical	2,599,989	2,331,036	20%
Chrysler	30,494,274	25,345,771	20%
General Motors	113,575,460	100,992,531	13%
Bohn Aluminum	728,165	209,613	250%
Pure Oil Co.....	4,700,000	2,433,456	95%
Shell Union Oil.....	9,449,947	2,162,422	336%
Remington Rand	1,765,998	473,260	270%
Libby Owens-Ford	5,176,748	2,654,813	95%
Consumer Power (12 months—June).....	10,635,796	9,187,982	16%
Goodyear	4,142,892	3,610,595	15%

EVANS

MONUMENT WORKS

Memorial Architects
and Manufacturers

RAYMOND W. EVANS. Prop.

Za dobro postrežbo se vedno obrnite na naše domače podjetje.

PHONE 53

BRIDGEPORT, OHIO

KLUB "NAPREJ" ŠT. 11 JSZ

kliče ob svoji 15-letnici: Živela delavska zavednost! Naprednim rojakom pa: pridružite se v naše vrste in pomagajte v boju za boljšo bodočnost.

JOSEPH SNOY, tajnik
BRIDGEPORT, O.

HOWARD H. WILSON

DIRECTOR OF FUNERALS

Furniture

AMBULANCE SERVICE

PHONES: Business 40 - Residence 194
BRIDGEPORT, O.

Vzhodno Ohijska Konferenca Prosветne matice

vabi vsa društva v tej okolici, da se nam pridružijo in nam pomagajo pri delu za probujbo delavstva.

JOSEPH SNOY, tajnik
BRIDGEPORT, O.

SOCIALISTIČNI PEVSKI ZBOR

SVOBODA

vabi vse, ki jih veseli petje, na pristoop. Vaje vsak petek večer in nedeljo popoldne v S.N.D. na John R. St.

RUDOLPH POTOCHNIK, tajnik
DETROIT - - MICHIGAN

OMIRA CAFE

Prenovljeni in povečani
prostori. Prostora za
400 ljudi hkrati.

Ples - Pivo - Vino - Likerji
DOMAČA KUHINJA

Slovenska godba vsako nedeljo
ob 3:30 popoldne.

Peter Benedict, Andrew
Grum, Joe Černe, lastniki

TOWNSEND 7-9815

619 McNichols Road
DETROIT - - MICHIGAN

**PEOPLES
SODA WATER
and
CARBONIC GAS CO.**

Manufacturers of
HIGH GRADE

**GINGER ALE, SELTZER
and All Kinds of Soft Drinks**

Pale Dry and Tank Seltzer Water

**BUCKEYE and
GOEBEL BEER**

5432 Rivard St., Detroit, Mich.
Phone TRINITY 2-0831

J. D. McKinnon, M. D.

Zdravnik društva št. 121 SNPJ

URADNE URE:

Od 2.—4. pop. in od 7. do 8. zvečer
V nedeljo po dogovoru.

106 Davison Ave. W.
DETROIT, MICH.

TEL. LONGFELLOW 8760

MAISEL'S HARDWARE

Prva slov. trgovina v Detroitu

Zaloga železnine, radio aparatov,
pralnih strojev, ledenic (Refrige-
rators), stenskega papirja in barv.
Postrežba točna. Dovažamo tudi
na dom. Poslužite se telefona.

★

10627-35 Harper Ave.
DETROIT - MICHIGAN
Tel. IV. 9427

Priznано dobro postrežbo
dobite vedno v

LORAIN HOTELU

JOHN BIBER. lastnik

★

324 Ohio St. - Johnstown, Pa.
PHONE F 31-551

• • • Čitatelji, upoštevajte oglaševalce
v "MAJSKEM GLASU" • • •

**HIGHLAND PARK
GINGER ALE CO.**

Syphons Air Tanks - Virginia Dry
Ginger Ale, Lime Rickey.—"Bobs"

Rock & Rye Mac-Co.
All Kinds of Flavors

249 Victor Avenue

**HIGHLAND PARK - MICH.
Tel. Townsend 8-5150**

Mesto vsakega resnično
naprednega rojaka je v

KLUBU ŠT. 114 J.S.Z.

Ako še niste član, pridružite
se mu in postanite aktivni
v boju za boljšo bodočnost.

Zboruje vsaki 4. petek ob 7:30
v Slov. nar. domu na

JOHN R ST., DETROIT, MICH.

**Društvo št. 121 SNPJ
Detroit, Mich.**

pozdravlja delavski
praznik Prvi maj,
ter vabi rojake za
vstop v naše vrste.

JOE MIHELICH, preds.,
KATHY JUNKO, tajnica,
JOHN COTMAN, blag.,
ANTON JURCA, zapis.

JOE'S BAR

JOSEPH in ANNA KOTAR,
lastnika

Fino pivo, likerji in
izvrsten prigrizek

300 N. LIVERNOIS AVENUE
DETROIT, MICH.
Tel. Vinewood 2-9848

ŽIVEL PRVI MAJ!

ŽENSKI ODSEK

SLOV. NAR. DOMA
JENNIE ZUPAN, tajnica

DETROIT - - MICHIGAN

LOUIS URBAN

HARDWARE

TEL. HOGARTH 1345

15210 Wyoming - Detroit, Mich.

Iskreni pozdrav članstvu J.S.Z.
in ostalemu zavednemu
delavstvu!

ŽIVEL PRVI MAJ!

PETER BENEDICT

106 Geneva Ave.

DETROIT - MICHIGAN

MARTIN BARETINCIC & SIN

od Slovencev in drugih Slovanov
v tem okrožju, priznan kot najboljši

Pogrebni zavod

Phone 20-361

424 BROAD STREET - - - JOHNSTOWN, PA.

SLOVENSKO HRANILNO in POSOJILNO DRUŠTVO

of

FRANKLIN-CONEMAUGH, PA.

361 First St. - Conemaugh, Pa.

FINANČNO STANJE 31. MARCA 1941:

Imovina \$258,023.47

Rezerva 50,000.00

Delavci, poslužite se domačega denarnega zavoda.
Vložite svoje prihranke v to solidno podjetje.

Uradne ure od 9. zjutraj do 3. popoldne

Vsa nadaljna pojasnila daje

ANTON GABRENYA, tajnik

ZAHVALA UPRAVNIKA

Izdajati tako publikacijo kot je naš "MAJSKI GLAS", bi bilo nemogoče, ako bi ne imeli naklonjenosti pri oglaševalcih, pa bili to trgovci in obrtniki, profesionalci, ali posamezni naročniki in soimišljeniki te publikacije. Zato vsem skupaj iskrena hvala.

Čitateljem priporočamo, da upoštevajo trgovce in obrtnike, ki oglašajo v Majskem Glasu. Prepričani smo, da boste pri njih prav tako dobro postreženi, ali pa še boljše, kot drugje. Torej, ne prezrite gesla "SVOJI K SVOJIM!"

Dalje se upravnistvo iskreno zahvaljuje zastopnikom in drugim prijateljem te publikacije, kateri so nabirali oglase in naročila.

Zelo važno delo vrše tudi razpečevalci. "Majski Glas" izdajamo zato, da ga ljudje čitajo. Agitatorji skrbe, da pride med ljudstvo. Vse priznanje i tem, ki se trudijo, da obišejo vsakega ter izrabijo kakršnokoli priložnost v nabiranju naročnikov "Majskemu Glasu".

Pri teh delih pomaga marsikdo, ki ni v seznamih nikoli omenjen. Upravnistvo izreka priznanje vsem od kraja in se nadeja, da ostanejo vsi enako naklonjeni našemu skupnemu delu tudi v bodoče.

CHAS. POGORELEC, upravnik.

Društva in klubi

oglašajte veselice in
druge svoje priredbe
v Proletarcu

FEDERACIJI S.N.P.J. ZAPADNE PENNSYLVANIJE

priređita

"DAN SNPJ" V NEDELJO 22. JUNIJA

na Drenikovem parku, Strabane, Pa.

z obširnimi programom in govornikom. Članstvo prosimo, da rezervira ta dan za skupno proslavo "SNPJ DNEVA" v zapadni Penni.

Klub št. 175 J. S. Z.

MOON RUN, PA.

Pozdravlja prvi maj in vabi napredno misleče delavce v svoje vrste.

JENNIE JERALA, tajnica

LUCAS BUTYA

GROCERIJA in MESNICA

Sveže blago in zmerne cene, je moje geslo.

MOON RUN, PA.

Phone Carnegie 2065

FRANK AUBEL

Postavljam in popravljam peči za centralno kurjavo (furnace), strehe in izdelujem vsakovrstno posodo iz bakra.

Cene zmerne

Phone: Carnegie 2074

MOON RUN, PA.

ČESTITKE!

Jacob in Mary Ambrozich

MOON RUN

R. D. 1, McKEES ROCKS, PA.

Konferenčna organizacija

Klubov J.S.Z. in društev

**Prosvetne matice
zapadne Pennsylvanije**

vabi vsa napredna društva in druge organizacije, da se pridružijo tej delavski KULTURNI ustanovi.

JACOB AMBROZICH, tajnik
R. D. 1, McKees Rocks, Pa.

Slovenski Narodni dom

IMPERIAL. PA.

Lastnina dr. št. 106 SNPJ, vabi na proslavo 25-letnice obstoja na Labor Day 1. septembra s primer-
nim programom in plesom.

ANDY URBAS

GOSTILNA

TEL. 2069 J

358 Greeve St. - Conemaugh, Pa.

MAJSKI POZDRAVI!

JOHN JANČAR

102 Main St.

FRANKLIN-CONEMAUGH. PA.

**CONEMAUGH VALLEY
FEDERACIJA SNPJ**

zboruje vsako zadnjo nedeljo v mesecih, ki imajo po pet nedelj, v domovih naših društev v tej okolici. Društva, ki še niso včlanjena, se vabi na pristop.

ANDREJ VIDRICH, tajnik
706 Forest Ave - Johnstown, Pa.

MAJSKI POZDRAVI!

**John in Jennie
LANGERHOLG**
JOHNSTOWN, PA.

THOMAS

FLOWER SHOP

Flowers for all occasions

TEL. 77-204

109 Franklin St. - Johnstown, Pa.

ANDREJ VIDRICH

Painting - Paperhanging - Decorating
Beautiful Wallpaper on selection at
Your home.

PHONE F 37-792

706 Forest Ave. - Johnstown, Pa.

FRANK TOMSHE

MOXHAM TAILORS

Izdelujemo obleke, likamo in čistimo

Central Avenue - Johnstown, Pa.

*Pridružite se Jugoslovanski socia-
listični zvezi! Ako njenega kluba
v vaši naselbini še ni, ga ustano-
vite!*

ČESTITKE K PRVEMU MAJU!

George Smrekar

WEST ALIQUIPPA - PA.

Frank Gorup's Market

GROCERIJA IN MESNICA

Najboljše blago - Točna postrežba
PHONE 9438

198 Maplewood Ave.
AMBRIDGE - PENNSYLVANIA

ESLEY'S TAVERN

Where Good Folks Meet

JOHN ESLEY, Prop.

301 Main Ave. - W. Aliquippa, Pa.

Louis Chatiner's Market

GROCERIJA IN MESO

Vedno sveže blago

PHONE 326

327 Beaver Ave., W. Aliquippa, Pa.

JAMES A. DAROCH

FUNERAL DIRECTOR

PHONE 950

658 Franklin Ave., Aliquippa, Pa.

CLOVER FARM STORE

STEVE OGRIZEK, lastnik

Prvovrstna grocerija in mesnica

1301 Penna Ave. - Monaca, Pa.

NAŠE GESLO:

Najboljše blago, točna postrežba in
niske cene

Aliquippa Cash Market

WEST ALIQUIPPA, PA.

PETER BUKOVEC

Popravljam harmonike
vseh vrst

R. D. 2, Box 115 - Johnstown, Pa.

BUCK'S

WALL PAPER and PAINTS

Phone 25-351 - Bell Phone 58

334 Washington Street
JOHNSTOWN, PA.

Dr. Wm. J. Van Essen, O. D.

OCULAR SPECIALIST

SERVICES

Ocular Muscles Balanced - Visual Deficiencies Corrected

Cross-eyes straightened - Eyes Examined - Glasses Fitted

Suite 510-511 Empire Building

507 LIBERTY AVE., at Stanwix St. - PITTSBURGH, PA.

John Goršek:

Koliko je vredna spoved?

V SELU je živel kmet in pri njegovi hiši se je po domače reklo pri Jernejcu. Tako so klicali tega kmeta vsi v soseščini in bližnji okolici, čeprav se je pravzaprav pisal za Juvana. Njegova hiša je bila podobna starodavni koči. Zgrajena je bila iz hlodov, kakor so si hiše gradili naši predniki v preteklosti. Zato je napravila prav slab vtis na vsakogar, ki je šel mimo nje, in po njeni zunanosti bi lahko vsakdo mislil, da je pri Jernejčevih revščina doma. Toda v resnici pa temu ni bilo tako. Jernejec je imel precej lepo kmetijo. Bil je jako spreten kmetovalec in vrh tega še premogar. Poleti je imel dovolj dela na kmetiji, pozimi pa je delal v bližnjem premogovniku, vsled česar je veliko laže izhajal kakor njegovi sosedje.

Jernejčeva družina ni bila bogve kako številna. Štela je štiri otroke, in sicer dva sina in dve hčeri. Eni hčeri je bilo ime Tina, eni pa Pavla. Ta je bila precej mlajša od Tine.

Tina je doma pomagala materi gospodinjiti in opravljati razna dela na polju. Pavla pa je bila izučena za šiviljo in zato menda tudi dokaj gizdava. Rada je bila lepo oblečena in tudi delo na polju ji ni nič kaj dišalo. Bila pa je dobra šivilja in zato mnogokrat preobložena z delom.

Vse to je veliko pripomoglo k temu, da ni Jernejec pozabil nase. Često si ga je privoščil in tudi preveč navlekel, da se je opotekal domov. Posebno ob nedeljah ga je bilo dostikrat videti, kako so se mu noge zapletale od prevelike teže vinskih duhov, ko si je z velikim trudom prizadeval priti domov. No, taka je bila navada pri mnogih naših kmetih po slovenskih krajih.

V drugi, oddaljeni vasi je živel kmet Lipar, ki pa je bil mnogo premožnejši od Jernejca in velik skopuh pod božjim solncem. Tako je bil skop, da je vzel nekoč, ko je bil poklican na nekaj ur oddaljeno sodnijo, ruto fižola za na pot, ker si je hotel na ta način priskopariti stroške. Sloves o njegovem bogastvu je šel daleč naokoli. Zato pa je bil tudi pri župniku v visokih čisljih. Lipar je imel samo enega sina, ki so ga krstili za Jožeta. Fant se je lepo razvijal in oče je bil zelo ponosen nanj. Ko je dorastel v krepkega mladeniča, se je začel zanimati za dekleta ter si zaželel nevesto.

Ob godovanju farnih patronov sv. Petra in Pavla je nanesla prilika tako, da sta se srečala Jernejčeva Pavla in Liparjev Jože ter si privoščila drug

drugemu nekaj prav vročih pogledov. Pa tudi par besed sta izpregovorila. Nato sta se še večkrat sešla ter naposled začela misliti tudi na ženitev, če bi seve njuni starši dovolili v to.

Po večtedenskem prigovarjanju so jima starši dovolili stopiti v zakon. In pričele so se na obeh straneh priprave za svatovanje. Najprej je bilo treba vse stvari urediti pri župniku ter dati trikratne oklice v farni cerkvi, kar je seve mogel opraviti edinole on. Potem je bilo treba hoditi tudi h krščanskemu nauku in vabiti sorodnike pa ožje prijatelje na svatbo, ki se je, kakor je bila že odnekaj navada med slovenskim kmečkim ljudstvom, vršila po več dni ali pa kar cel teden. In tako sta tudi Jože in Pavla želela, naj bi njuno svatovanje trajalo celo nekaj dni delj kakor pri drugih. Pa sta na dan svatovanja stopila v cerkvi vpričo številnih sorodnikov in prijateljev pa drugih radovednežev pred oltar in župnika ter tako postala mož in žena. Svato vanje se je vršilo pri Jernejcu cel teden, ker je tako želela zlasti nečimrna Pavla.

Ko se je svatovanje končalo, je šla Pavla z ženinom na njegov dom, kjer se je začelo zanjo vse drugačno življenje, kakor ga pa je bila navajena v samskem stanu. Morala je sedaj opravljati razna dela kmečke gospodinje, med tem ko je precej lepo sedela pri šivalnem stroju.

Nekaj časa ni bilo ničesar posebnega slišati o njej, čeravno je tu in tam kaka radovedna ženica skušala zvedeti, kako se godi Jernejčevi in kako ji je vseč zakonski stan. Šele nekako čez leto dni se je raznesla govorica, češ, da se je v Jožetovi hiši naselil prepir, kar je seve tudi župniku prišlo na uho.

Bilo je v postu pred veliko nočjo. V tem času zahteva katoliška vera, da se mora vsak pošten in veren človek spovedati svojih grehov, preden pride velika noč. Tega se je kot dober kristjan zavedel tudi Lipar, pa vstane zgodaj zjutraj tisto določeno nedeljo ter se odpravi v cerkev k velikonočni spovedi. Mudilo se mu je, čeprav je bila nedelja tisti dan. Doma ga je čakalo dosti dela. Nekaj časa ogleduje, kje bi bilo mogoče priti čim preje na vrsto, pa pristopi k bližnji spovednici, v kateri je sedel rejeni župnik ter odpuščal grehe starim in mladim grešnikom obojega spola. In vselej, kadar se je obrnil do novega grešnika, je klop, na kateri je sedel, glasno zaškripala, da je škripanje kar odmevalo po cerkvi.

Naposled pride tudi Lipar na vrsto. Pa stopi v spovednico ter poklekne pred okence, skozi katerega je pričakoval odpuščanja svojih grehov. Škripanje se začuje in župnik se obrne do Liparja ter takoj izpozna, koga ima pred sabo. Ko ta grešnik odmoli svojo molitev, se prične spoved. Spovednik vpraša grešnika, če je res, da se Pavla in Jože prepirata, in kaj naj bi bilo temu prepiranju vzrok. Lipar mu pritrди, a vzroka pa mu ne more povedati, ker sam ne ve zanj. Župniku je žal, da je prepir v hiši mladega para. Zraven pa še pravi, da je bil Jože zelo nespameten, ko je vzel Jernejčevo Pavlo za ženo, ker je ta preveč gizdava za kmeta. Nato se zasuče njun pogovor

na setev. Župnik pove Liparju, da potrebuje najmanj dva mernika semena rdeče detelje, pa bi rad videl, če bi mu on odstopil kaj takega semena, ko sam doseje. Kmet mu seve obljubi to in spovednik je bil jako zadovoljen z njegovim odgovorom.

Govorila sta precej na glas, kar je potrjevalo, da sta oba dokaj naglušna. Sicer pa to ni bila nikakšna spoved, pač pa navaden pogovor iz radovednosti, kako se imata Jože in Pavla, in pa za osebne koristi kmečkega župnika. Takšnih spovedi je bilo že bogve koliko v preteklosti. A jih je dosti še dandanes in jih bo tudi v bodočnosti, dokler bo človeštvo sledilo slepoti.

Pozdravljen Prvi maj,
praznik zavednega delavstva!

KLUB ŠT. 13 JSZ

SYGAN, PA.

LORENC KAUČIČ, tajnik

Društvo štev. 6 SNPJ

MODERNO KEGLJIŠČE

Vabi vse na veselico 30. maja

SYGAN - PENNSYLVANIA

YEREB CO-OPERATIVE CONSTRUCTION

Splošno gradbinsko podjetje

Tel. Canonsburg 1571

P. O. Box 45 - STRABANE, PA.

EUREKA STORES

HERMINIE. PA.

Quality - Service - Value
MARTIN SWELBAR, Mgr.

GREETINGS FROM

SLOVENIAN HOME

of

Lodges 87 and 613 SNPJ

HERMINIE. PA.

ANTON ZORNIK

zastopnik PROLETARCA, Prosvete,
Ameriškega družinskega koledarja,
Majskega Glasa in Cank. Glasnika.

Phone Herminie 3631

BOX 202 - HERMINIE, PA.

LOUIS DERNOVŠEK

GROCERIJA

in SOČIVJE

PHONE 200 - BRIDGEVILLE, PA.

BRIDGEVILLE GRAIN & FEED

Beer Distributors

PHONE 230 - BRIDGEVILLE, PA.

Dr. "Slovenska Gorica"

ŠT. 287 SNPJ

Vabi na veselico 10. maja v Slovenski
dom. Pričetek ob 8. zvečer

BURGETTSTOWN - - PA.

KEBE BROTHERS

HUDSON SALES AND SERVICE

R. D. 2, Coraopolis, Pa.

PHONE CARNEGIE 9272

MOON RUN, PA. - CARNEGIE 9100R2

PEOPLES CASH STORE

FRANK KERIN, Prop.

Meats and Groceries

PHONE 2271 - IMPERIAL, PA.

Clover Farm Store

JOHN ERŽEN, lastnik

GROCERIJA in MESNICA

Podpirajte domače podjetje

Phone Imperial 318 - Imperial, Pa.

LOUIS GROZNIK

Trgovina z mešanim blagom, svežim
in prekajenim mesom

PHONES: Library Colonial 9975
Bethel Colonial 9

LIBRARY - - PENNSYLVANIA

PHONE COLONIAL 155

A. CIPCIC

Razvažalec finega piva v zabojih in
sodčkih

BETHEL RD. STOP

R. D. No. 1 - LIBRARY, PA.

COMPLIMENTS OF

Blue Eagle Cleaning

1027 Castle Shannon Blvd.

PHONE LEHIGH 0790

CASTLE SHANNON, PA.

RUDOLF KREČ

GROCERIJA

in MESO

COLLINSBURG - - - PA.

Pleasant Hill Motor Co.

FORD MERCURY ZEPHYR

Phone Carrick 3100

R. 51 and Lebanon Church Rd.

R. D. 1, Clairton, Pa.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Kayton in Mary

ERZNOŽNIK

RED LODGE - - - MONT.

IVAN VUK:

Ne podcenjuj moči slabotnejšega

(Pisatelj Ivan Vuk je bil sotrudnik Proletarca, Ameriškega družinskega koledarja in Majskega glasa mnogo let. Umril je 12. novembra 1939 v Ljubljani. Sledeča filozofična basen je iz njegove literarne zapuščine.)

ZGODILO se je, da se je jež tudi danes napotil na lov. Pa kakor da bi bilo naenkrat vse zakleto, ni mogel najti ničesar, kar bi mu potolažilo lakoto.

Prebrskal je že dolgo pot, vtaknil nos pod vsako korenino, pod vsak grm, a nikjer nič.

— Kaj takega se mi pa še ni pripetilo, je zagodrnjal, odkar lovim. Ko bi dobil tistega, ki mi je vse pobral, je zagrozil, bi mu že pokazal svoje igle.

In naježil je hrbt, da so stale igle kakor sulice . . .

Naenkrat se mu je zazdelo, da sliši nekako cmokanje, kakor če kdo večerja.

Dvignil je glavo. Smrček je migal in iskal vonja, nar kar je rekel:

— Ahm . . . Tam na desno je pojedina.

In že so ga nesle noge na desno v tisto smer, odkoder je prihajal vonj cmokajoče živali.

— A, vi ste, gospa krtica, je pozdravil jež in se ustavil. Njegove oči so se uprle v plen, ki je ležal krtici med prednjima nogama. In v mojem rajonu? . . . Brez dovoljenja? . . .

Krtica je nehala jesti in gledala ježa s svetlimi očmi.

— Vaš rajon, gospod jež? . . . Odkdaj pa imate svoj določeni rajon? je rekla krtica in vprašajoče opazovala ježa.

Jež je pogledal krtico in v očeh mu je bila nevolja.

— Nesramni ste, gospa krtica, je rekel jezno. Mi slite morda, da vam bom dokazoval svoje pravice . . . Ta rajon je moj in ne trpim ugovora.

Krtica je pograbila svoj plen, rekoč:

— Ne bom se prepirala z vami. Močnejši ste in vem, da je to pravica.

In je šla.

— Stojte, je zakričal jež. Plen ni vaš.

— Jaz sem ga našla, gospod jež, in zato je moj. Stara pravica govori tako.

— V mojem rajonu ste ga našli. In kar je v mojem rajonu, je moje. Pustite plen.

Krtica plena ni izpustila, visoko je dvignila glavo s plenom in rekla:

— Tako govori ustno izročilo vseh živali: Kar kdo pridela s svojim trudom ali najde s svojo pazljivostjo, je njegovo. To je večna resnica in pravica. Zahtevati zase trud drugega, je nezaslišana krivica.

Rekla je in šla dalje.

Jež, ves srdit, se je pognal za njo. Krtica bi mu bila lahko utekla, zakaj njene noge so urnejše kakor noge s sulicami oboroženega ježa. Ali nesla je plen, ki ji je oviral beg. Zato jo je dohitel.

— Naučim te ubogljivosti in spoštovanja pred tujo lastnino.

Vrgel se je na krtico in jo jel neusmiljeno zbadati s svojimi iglami. Krtica se je umikala, kričala, prosila, a jež je besnel še vse huje.

— Izpusti moje blago! je vpil in njegove igle so se vbadale v krtičino telo, da je vsa krvavela.

Krtica je izmučena izpustila plen in vzdihnila:

— Moč je pravica! . . .

Jež je prenehal zbadati krtico in rekel:

— Zato spoštuj to pravico!

Krtica je zbežala vsa zbita in v njenih prsih je kipel sovraštvo . . .

Krtica ni mogla pozabiti, kako ji je jež vzel plen in ji prizadejal z bodicami vse polno ran.

— Osvetim se, da boš vedel, kako spoštujem pravico, kakršno proglašas ti, je govorila sama sebi. Če tega ne morem storiti danes, storim jutri. Žival, ki svojo moč nad slabejšim proglašas za pravico, nima pravice na zemlji.

Dolgo je iskala krtica primerne prilike, da pokaže ježu, da samo moč še ni vse in da tudi slabotnejši ustrahuje močnejšega.

In zgodilo se je, da se je jež kakor nalašč izprehajal po livadi, kjer je bilo domovanje krtice. Krtica, videč ga z iglami-sulicami, se je prestrašila.

— Kaj je tudi tukaj njegov rajon? ji je švignilo po glavi. Kaj si bo prisvojil tudi ta prostor, kjer imam jaz svoje bivališče?

Nekaj časa je gledala ježa vsa zbegana. Nato je rekla:

— Maščevala se bom.

Skočila je polna sovraštva pred ježa in zakričala:

— Kdo vam je dovolil, gospod jež, da se izprehajate v mojem rajonu?

Jež jo je osupel pogledal, krtica pa je zgrabila težek kamen in ga vrgla na ježa.

Jež se je opotekel vsled udarca. Vendar si je hitro opomogel in planil za krtico.

— Obsojena si! je zarohnel.

Ali krtica danes ni imela v gobčku plena. Bila je zato hitrejša. Zbežala je v svoj rov. Jež je ril za njo in grozeče kričal:

— Obsojena si!

Krtica pa je že planila skozi drug rov na livado in začela z vso naglico mašiti rove.

— Moč je pravica, ji je šlo po glavi. Ko sem morala prepustiti svojo lastnino tebi, je bila pravica v moči. Zdaj, ko pogineš v mojem rovu, je pravica v spretnosti in zvižaji. Tvoj nauk zmaguje!

Jež je iskal po rovu krtico.

— Je že zopet zbežala na livado, je rekel, ko je ni našel. Bežal je ven, govoreč: Nabodem jo v eksemplu vsem, ki kršijo pravico.

Ali . . . kaj je to? Rov je zamašen.

— Ne boš! je vzkrikel jež in poiskal drug rov.

Tudi ta je bil zamašen.

Z vso močjo je jel grebsti. Vendar za mehke ježeve noge je bil rov preveč trdo zamašen. Nič več ni mislil na krtico in kako jo bo nabodel. Samo misel na rešitev mu je dajala moči, da še ni omagal.

Obup se ga je polaščal. Jel je prositi:

— Gospa krtica! Odprite, prosim, ne šalite se tako nelepo. Pozabiva!

Ali odgovora ni bilo. Tiho je bilo v rovu kakor v grobu. Jelo mu je primanjkovati zraka.

Umiraje je pomislil ves v strahu in grozi:

— Gorje mu, kdor zapade maščevanju posirovele živali . . . Resnično, pred zločinci tudi moč ni dovolj ostra pravica!

You have tried the rest,
Now try the Best

SODA WATER MADE FROM
THE FAMOUS RED LODGE
WATER 99.6% PURE

Great for Health, Pep, and Life, spark-
ling with Vim; drink early and often

Pepsi-Cola Bottling Co.

MIKE D. DIMICH, Prop.
RED LODGE, MONT.

Razvedrite se v

OLD FAITHFUL INN

Hladno pivo vedno na čepu. Več vrst
piva v steklenicah.

JOE UZELAC, lastnik

RED LODGE - - - MONT.

ON YELLOWSTONE PARK HIGHWAY

ROSSETTO'S Super Service

CALSO GASOLINE Unsurpassed
ROSSETTO

MODERN CABINS

10 modern comfortable and clean
cabins, 1½ block from business district

PHONE 41-J

RED LODGE, MONT.

KAM PA JAKA? V

SENATE

Tam dobiš najboljšo pivo in vsako-
vrstne likerje.

JOE YELICH, lastnik

RED LODGE - - - MONT.

ŽIVEL PRVI MAJ!

MIKE KERN

Phone SH. 0712

2501 So. Delaware Ave.

MILWAUKEE - - - WIS.

Silver City Recreation

L. EVANICH & FR. VERBICK, Prop.
Phone Orchard 8899

3730 W. National Ave.

MILWAUKEE, WIS.

BOWL FOR HEALTH!

MITCHELL 7620

Wisconsin Bottling Works

728 South 7th Street
MILWAUKEE, WIS.

OLD DUTCH

ROOT BEER

Živel Prvi maj in zavedno delavstvo!

South Side Turn Hall

FRANK ZAJEC, lastnik

725 W. National Ave. - Milwaukee Wis.

BIZJAK'S TAVERN

Phone Orchard 0915

6715 W. National Ave.

MILWAUKEE - - - WIS.

Živel Prvi maj!

Dobnickova cvetličarna

935 W. National Ave.

MILWAUKEE - - - WIS.

ROVSEK'S TAVERN

GOOD DRINKS
Everybody Welcome

Phone Orchard 5494

1932-34 W. GREENFIELD AVE.

MILWAUKEE, WIS.

ERMENCOV

Pogrebni zavod

PHONE MITCHELL 1331

5325 W. GREENFIELD AVE.

MILWAUKEE, WIS.

UNION BAR TAVERN

ANTON KAMNIKAR, lastnik

Sobe v najem

625 So. 2nd St. - Milwaukee, Wis.

Phone Broadway 0169

For Sick and Death Insurance Join

BADGER LODGE 584

SNPJ

LEO SCHWEIGER, Sec'y
DALY 4742

618 So. 6th St. - Milwaukee, Wis.

PERKO TAILORING

krojač za damske in moške obleke,
krznar. Izdeluje obleke po naročilu.
Čisti, lika in popravlja.

ORCHARD 5785

831 W. National Ave. - Milwaukee, Wis.

Rojaki in somišljeniki,
pristopite v naš KLUB

pridružen direktno k Ameriški
socialistični stranki. Za nadaljne
informacije se obrnite na tajnico

CHRISTINE PODJAVORŠEK

1439 W. Madison St. - Milwaukee, Wis.

ŽIVEL PRVI MAJ!

"SLOGA" ŠL. 16 SNPJ

vas vabi v svoje vrste.
Vstopnina prosta.

FRANK PERKO, tajnik
831 W. National Ave. - Milwaukee, Wis.

OLD HOME TAVERN

ANTON ERMAN, lastnik

Phone Gr. 2169

1348 So. 64th St., West Allis, Wis.

ANTON DEMSHAR

Sheet Metal & Furnace Work

PHONE GREENFIELD 2644

2040 So. 92nd St.

WEST ALLIS, WIS.

TERSKAN'S MARKET

Sveže in domače prekajeno meso in
klobase. Perutnina vedno
na razpolago.

1217 So. 63rd St., West Allis, Wis.

Phone Gr. 9841

SUNSET TAVERN

ANTON ERSTE, lastnik

Ob petkih pražene ribe.
Ob sobotah pražene kokoši.

7408 W. Walker St.

WEST ALLIS - - - WIS.

JOE DOLENSEK

GROCERIJA IN SOČIVJE

Tel. Gr. 5343

6029 W. National Ave.

WEST ALLIS - - - WIS.

Radosni Prvi maj vsem zavednim
delavcem želi

JOE PAUCEK

Phone Gr. 0172

1309 So. 60th St., West Allis, Wis.

Phone Greenfield 3743

GLOJEK'S MARKET

FERDINAND GLOJEK, Prop.

1231 S. 62nd St., West Allis, Wis.

JOHN REZEL

KROJAČNICA

Tel. Greenfield 1170

6026 W. National Ave.

WEST ALLIS - - - WIS.

TISKARNA S. N. P. J.

— SPREJEMA VSA —

v tiskarsko stroko spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem in angleškem jeziku

Vodstvo tiskarne apelira, da tiskovine naročate v S. N. P. J. tiskarni. Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. — Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

PIŠITE PO INFORMACIJE NA NASLOV:

S. N. P. J. PRINTERY

2657 S. Lawndale Ave.

Chicago, Illinois

TELEFON ROCKWELL 4904

BETTER PRINTING SERVICE

Job & Publication Work-Stationery & Office Supplies

2657 S. LAWDALE AVENUE, CHICAGO, ILL.

Phone Rockwell 4904

Naročite si dnevnik Prosveto!

YOUR SAVINGS ACCOUNT.....

is invited. You can save any amount any time. You'll find the money so invested will grow surprisingly fast as earnings are added to your account

REAL ESTATE LOANS.....

are made on the direct reduction and FHA plans of repayments. Interest paid on unpaid balances only

For Information, visit or call

Jugoslav Savings and Loan Association

2634 SOUTH LAWNSDALE AVENUE

CHICAGO, ILLINOIS

Phone: Lawndale 2344

Compliments

of

Philip

B.

Heller

Dr. John Zavertnik

Physician and Surgeon

OFFICE HOURS

at

3724 West 26th Street

2:00-4:00; 7:00-8:30 Daily

Tel. Crawford 2212

at

1858 West Cermak Rd.

4:30-6:00 p. m. Daily

Tel. Canal 1100

Wednesday and Sunday

by appointments only

RESIDENCE TEL.: Crawford 8440

If no answer — call Austin 5700

PRVA SLOVENSKA PRALNICA

Parkview Laundry Co.

se priporoča rojakom v Chicagu, Ciceru
in Berwynu

CENE ZMERNE

FINA POSTREŽBA

DELO JAMČENO

Telefoni: Canal 7172—7173

1727-1731 W. 21st St. - - Chicago, Illinois

Adria Printing Co.

1838 No. Halsted St.
CHICAGO, ILL.

PHONE MOHAWK 4707

Največja Hrvatsko-Slovenska Tiskarna

SE PRIPOROČA V IZVRŠITEV VSEH TISKARSKIH DEL

*Tiskamo časopise, knjige, programe, letake, vstopnice
in vsa druga, v tiskarsko stroko spadajoča dela.*

Vsa naročila izvršena lično in hitro ter po zmernih cenah

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR JE BIL TISKAN PRI NAS
"PROLETAREC" SE TISKA PRI NAS